

TELEPÜLVY

Településfejlesztési koncepció
Helyzetelemzés - I. kötet

TIHANY

TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ

HELYZETELEMZÉS

I KÖTET

Megbízó
Tihany Község Önkormányzata
Tósoki Imre, polgármester
8237 Tihany, Kossuth u. 12.

Tervező
Völgyzugoly Műhely Kft.
2083 Solymár, Bimbó u. 20.
Tel.: 439-04-90, 439-0491, 20-9138-575, 70-938-3224
Fax: 061-438-0490
www.vzm.hu
e-mail: vzm@vzm.hu

Településrendezés: Ferik Tünde - okl. építészmérnök, településrendező vezető tervező
TT/1É 13-1259/06
Kéthelyi Márton - okl. tájépítészmérnök

Természetvédelem: Kéthelyi Márton - okl. tájépítészmérnök
Lőrinczné Deák Eszter - meteorológus

Örökségvédelem: Ferik Tünde - okl. építészmérnök, vezető településrendező tervező
TT/1É 13-1259/06
Gólya Szilvia - okl. tájépítészmérnök
Kéthelyi Márton - okl. tájépítészmérnök

Fotók: Kéthelyi Márton - okl. tájépítészmérnök

2012. február

VZM 1189/11
tihany_konc_120220.doc

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	2
1. BEVEZETŐ	4
1.1. ELŐZMÉNYEK, A MEGBÍZÁS ISMERTETÉSE	4
2. A KÖZSÉG ÉLETÉRE HATÓ KÖLSŐ TÉNYEZŐK	4
2.1. KÖZSÉG SZEREPE A TELEPÜLÉSHÁLÓZATBAN	4
2.1.1. Tihany a Közép-dunántúli régióban	4
2.1.2. Tihany a balatoni régióban	5
2.1.3. Tihany és a kistérség	6
2.1.4. A község szerepe a térségi munkamegosztásban	7
2.2. FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓK, TERVEK	8
2.2.1. Országos Területfejlesztési Konceptió	8
2.2.2. Közép-dunántúli Regionális fejlesztési tervek	10
2.2.2.1. Közép-dunántúli Régió Regionális Stratégiai Program 2007-2013	10
2.2.2.2. Közép-dunántúli Operatív Program	10
2.2.2.3. Közép-dunántúli Régió Turisztikai Fejlesztési Stratégia 2006.	11
2.2.3. Regionális fejlesztési tervek	13
2.2.3.1. Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Hosszú Távú Területfejlesztési Konceptió 2020-ig	13
2.2.3.2. Balaton Régió Fejlesztési Stratégiája 2007-2013	15
2.2.3.3. Balaton Régió Részletes Fejlesztési Terve 2007-2013	15
2.2.4. Veszprém megyei fejlesztési tervek	16
2.2.4.1. Veszprém Megye turisztikai koncepciója	16
2.2.5. Kistérségi fejlesztési tervek	17
2.2.5.1. Balatonfüredi Kistérségi Többcélú Társulás Gazdaságfejlesztési Programja (2005.)	17
2.2.5.2. A Balatonfüredi Kistérség agrárstruktúra és vidékfejlesztési programja (2004.)	18
2.3. TERVI ELŐZMÉNYEK	18
2.3.1. 2000. évi CXII. törvény a Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról (Balaton-törvény)	18
2.3.1.1. A térségi területfelhasználás rendjére vonatkozó szabályok	19
2.3.1.2. Az országos és térségi jelentőségű műszaki infrastruktúra-hálózatok és egyedi építmények elhelyezésére vonatkozó szabályok	20
2.3.1.3. A Balaton kiemelt üdülőkörzet területére vonatkozó szabályok	20
2.3.1.4. A Balaton kiemelt üdülőkörzet parti és partközeli településeire vonatkozó szabályok	21
2.3.1.6. A kiemelt térségi övezetekre vonatkozó szabályok	22
2.3.2. Szabályozás és Vízpart-rehabilitáció	29
2.3.2.1. Partvonal szabályozási terv	29
2.3.2.2. Vízpart-rehabilitációs szabályozás követelményeiről szóló kormányrendelet	30
2.3.2.3. Vízpart-rehabilitációs tanulmányterv	30
2.3.3. Településrendezési terv (12/2002. (IX.6.) sz. ÖK rendelet)	30
2.4. KORÁBBI TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI TEVÉKENYSÉGEK A TELEPÜLÉSEN	31
3. ÖRÖKSÉGVÉDELEM	32
3.1. A TELEPÜLÉS KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE	32
3.2. A TELEPÜLÉS SZERKEZETI FEJLŐDÉSÉNEK ÉRTÉKELÉSE	34
3.2.1. Az első katonai felmérés (1783)	34
3.2.2. A második katonai felmérés (1852)	35
3.2.3. A harmadik katonai felmérés (1882)	37
3.2.4. Negyedik katonai felmérés (1896-1914)	38
3.2.5. A település mai szerkezete	39

3.3. ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÉS ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKVIZSGÁLAT	41
3.3.1. A félsziget jellegzetes építészeti értékei	41
3.3.1.1. Apátság	41
3.3.1.2. Tihany népi építészete	42
3.3.1.3. Modern építészeti értékteremtés a XX. század 20-as éveitől a 60-as éveken át napjainkig	42
3.3.2. Országos védelem	43
3.3.3. Helyi védelem	44
3.4. TERMÉSZETI ÉRTÉKEK	45
3.4.1. Nemzetközi jelentőségű természeti és táji értékek	45
3.4.2. Országos jelentőségű természeti és táji értékek	48
3.4.3. Környezeti nevelés	53
3.5. RÉGÉSZET	54
4. TERÜLETFELHASZNÁLÁS	54
4.1. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK	54
4.1.1. Földrajzi adottságok	54
4.1.2. Élővilág	56
4.1.3. Természeti értékek	58
4.2. KÜLTERÜLETI TERÜLETFELHASZNÁLÁS	61
4.2.1. Általános Mezőgazdasági területek	62
4.2.2. Erdőterületek	65
4.2.3. Vízgazdálkodási terület	65
4.2.4. Egyéb külterületi területfelhasználások	65
4.3. VÍZPART-REHABILITÁCIÓS TERV HATÁLYA ALÁ VONT TERÜLET VIZSGÁLATA	66
4.3.1. Üdülőterületek	66
4.3.2. Strandok	67
4.3.3. Kikötők	68
4.3.4. Egyéb vízparti területfelhasználások	69
4.4. BELTERÜLETI TERÜLETFELHASZNÁLÁS VIZSGÁLAT	71
4.4.1. Az ösközsegtől jelen kor településszerkezetéig	71
4.4.2. Lakóterület	72
4.4.3. Intézményi terület	72
4.4.4. Gazdasági területek: vendéglátás, idegenforgalom, szolgáltatás	73
4.4.5. Egyéb belterületi területhasználat	73
4.4.6. Zöldfelületek	73
MELLÉKLETEK	75
1. MELLÉKLET - IRODALOMJEGYZÉK	75

1. BEVEZETŐ

1.1. ELŐZMÉNYEK, A MEGBÍZÁS ISMERTETÉSE

A többször módosított, az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény - az önkormányzati törvénnyel összhangban, mely a településfejlesztést az önkormányzatok hatáskörébe tette - a települési önkormányzatok feladatává jelölte ki a településrendezési feladatkör ellátását. A településrendezés eszközeiként: a településfejlesztési koncepciót, a településszerkezeti tervet, valamint a szabályozási tervet és helyi építési szabályzatot jelölte meg.

A településfejlesztési koncepció a fejlesztés összehangolt megvalósulását biztosító és a településrendezést is megalapozó, a település közigazgatási területére kiterjedő önkormányzati területfejlesztési döntéseket rendszerbe foglaló, önkormányzati határozattal elfogadott dokumentum, amely a település jövőbeni kialakítását tartalmazza. A fejlesztési koncepció elsősorban településpolitikai dokumentum, amelynek kidolgozásában a természeti-művi adottságok mellett a társadalmi, gazdasági, a környezeti szempontoknak és az ezeket biztosító intézményi rendszernek van döntő szerepe.

Megalapozza és meghatározza a település fenntartható fejlődését: az életszínvonal növekedését, az életminőség javulását, a faluközösség gyarapodását a település hagyományait, a rendelkezésre álló kulturális, térbeli, táji adottságait felhasználva és nem kihasználva.

A Településfejlesztési koncepció a döntési mechanizmus működtetéséhez szolgál útmutatóul, s segítséget nyújt a település egyes érdekcsoportjainak, valamint a különböző szakágak közötti érdekek koordinálásához.

Tihany község Önkormányzatának képviselőtestülete a község Településfejlesztési koncepciójának készítésével a Völgyzugoly Műhely Területfejlesztő és Tervező Kft.-t és a Pannónia-Z Környezetvédelmi Szolgáltató Kft.-t bízta meg.

A településfejlesztési koncepció megalapozásául szolgáló vizsgálatok 2011. októberében kezdődtek. Jelen dokumentáció a koncepció helyzetelemzés munkarészenek I. kötete. Bemutatásra kerül a Tihany életére ható külső tényezők (község szerepe a településhálózatban, fejlesztési koncepciók és tervek, tervi előzmények), természeti értékek a félszigeten, épített környezet és építészeti értékvizsgálat, területfelhasználási vizsgálatok (külterület, vízpart-rehabilitációs terv hatálya alá tartozó terület, belterület - ösközség vonatkozásában). E munkarészt a Völgyzugoly Kft készíti A helyzetelemzés II. kötete tartalmazza a társadalmi környezet és intézményhálózat, a gazdasági környezet, I. kötetben nem szereplő területek (Óvár, Cser-hegy kertés mezőgazdasági területek, Sajkod, Gödrös, Diós, Kopaszhegy Halásztelep üdülőterületek) területfelhasználási vizsgálata, közszolgáltatások, közutak és településüzemeltetés, községfejlesztés eszköz- és intézményrendszere, vizsgálatát, partnerségi egyeztetések dokumentálását. E munkarészt a Pannónia-Z Környezetvédelmi Szolgáltató Kft készíti. Jogszabályi előírásoknak megfelelően kerül dokumentálásra III. kötetben az Örökségvédelmi hatástanulmány, és az örökségvédelmi adatlapok (az épített környezetre vonatkozóan).

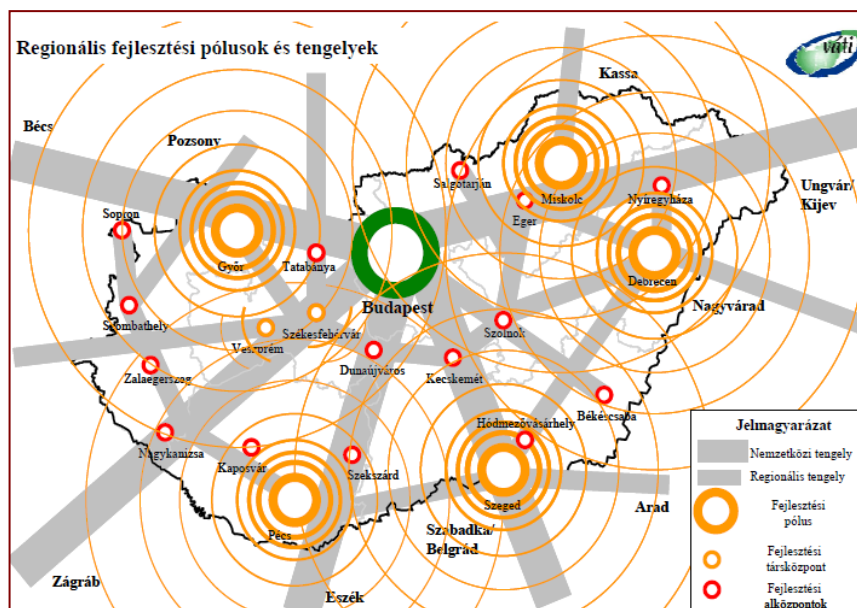
2. A KÖZSÉG ÉLETÉRE HATÓ KÜLSŐ TÉNYEZŐK

2.1. KÖZSÉG SZEREPE A TELEPÜLÉSHÁLÓZATBAN

2.1.1. Tihany a Közép-dunántúli régióban

A Közép-Dunántúli régió adottsága révén fontos szerepet tölt be az ország társadalmi-gazdasági életében. A régió fejlesztési pólusai: Székesfehérvár régióközponti funkciót tölt be, Tatabánya gazdasági, logisztikai központ, Veszprém komplex felsőoktatási központ. A térszerkezetben meghatározó irányokat jelölnék ki Budapesten, a Balaton térségén, Győrön és Szombathelyen keresztül az Európába irányuló fejlődési zónák, melyben központi helyet foglalhat el és kiemelt jelentőségű a régió négy nagyvárosának potenciális együttműködési rendszere. A régióra erőteljes hatást gyakorol Budapest közelsége és a Balatoni turisztikai térség régió belüli elhelyezkedése.

Elérhetőség szempontjából a Közép- Dunántúl az egyik legkedvezőbb helyzetben lévő régió, sűrű főúthálózattal rendelkezik, vasúti fővonalai jól szervezettek, és az úthálózat kiépítettsége is meghaladja az átlagot.

1. ábra – Regionális fejlesztési pólusok és tengelyek

Mindazonáltal a régió belül komoly területi egyenlőtlenségek mutathatók ki, ami megjelenik a gazdasági versenyhelyzet, a helyi közlekedési elérhetőség és humánerőforrás terén. Mindezek nehezítik régió kiegyensúlyozott fejlődését. A régió gyorsan fejlődő városai és térségei csak korlátozott mértékben képesek dinamikájukat kisugározni a régió fejletlenebb területei irányába. Balaton - így Tihany község is - jelentős fejlesztési tengelyek mellett fekszik a régió déli részén.

2.1.2. Tihany a balatoni régióban

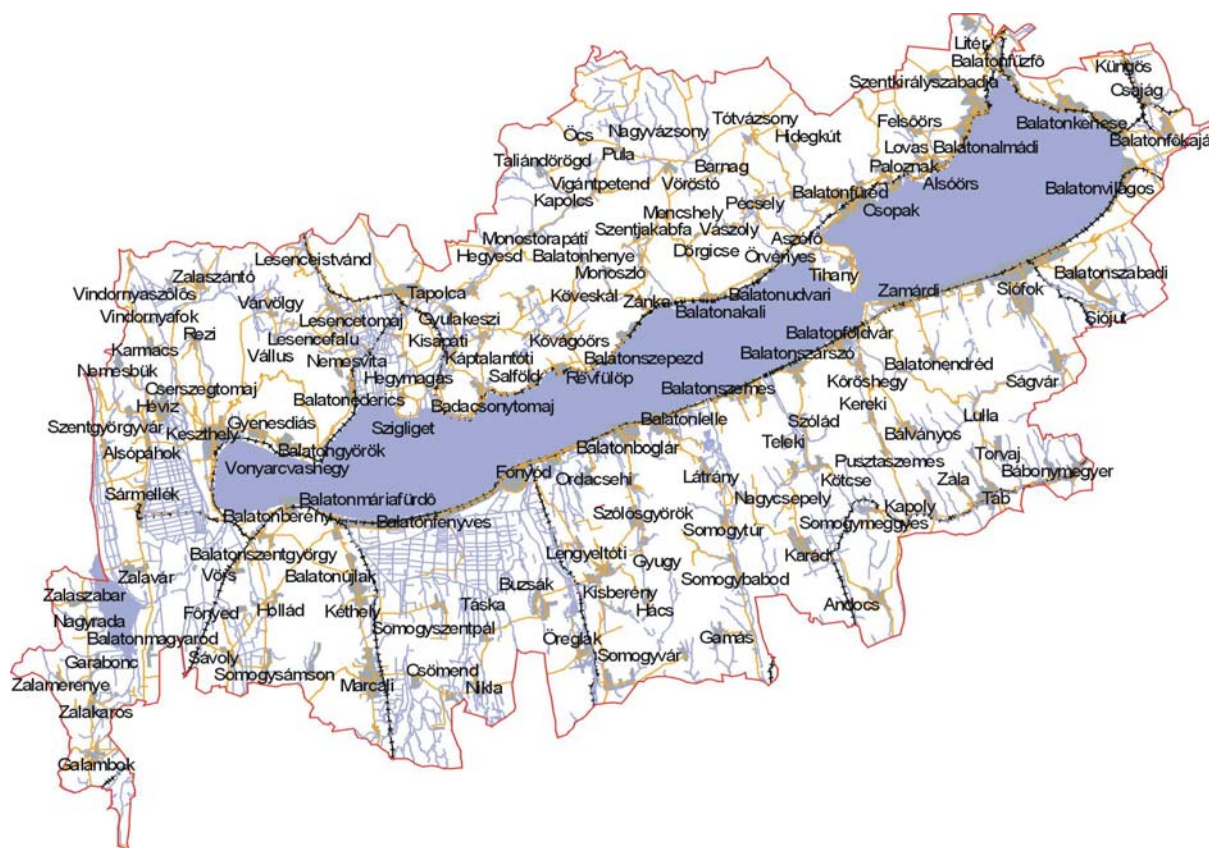
A Balaton Közép-Európa legnagyobb édesvízű tava, hazánk egyik legnagyobb természeti kincse. A Balaton vonzerejét kellemes hőmérsékletű vize, kedvező klimatikus adottsága és a változatos szépségű táj, továbbá jelentős kultúrtörténeti értékek hosszú sora jelenti. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet értékét nemcsak a táj egyedi szépsége, a déli-part kellemes homokfövenye, a Balaton-felvidék lankás szőlői, hanem vizének minősége és mennyisége is meghatározza.

A Balaton Régió főváros középpontjához (közlekedési 0 km) legközelebbi pontja 80 km, legtávolabbi pedig 183 km. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet három megye (Somogy, Veszprém, Zala) és három tervezési-statisztikai régió (Dél, Közép és Nyugat-Dunántúl) részét képezi. Települései 14 statisztikai kistérséghez tartoznak.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet egyedileg szabályozott térségi, koordinációs tanácsával (Balaton Fejlesztési Tanács), a tervezési-statisztikai régiók mellett, egyedi jogállást képvisel. A Balaton térsége az ország rurális vidékei közé sorolható. Területén 164 saját önkormányzatisággal bíró település található, amely közül 16 a város. A Balaton partján összesen 39 települést találunk, ebből a városok száma 9. A parti települések átlagos lakosság száma közel kétszerese a régiós átlagnak.

A Balaton Régió gazdasági és egyéb adatait elemezve megállapítható, hogy a régió településeinek a fejlettséget és jólétet jelző mutatók annál magasabbak minél közelebb vannak a parthoz. A települések méretét vizsgálva a gazdasági és idegenforgalmi potenciált jelző mutatók növekednek a nagyobb települések irányába haladva - kivételt képez például Tihany község, mely kiemelkedő turisztikai vonzerővel rendelkezik.

A Balaton Régió lakosságának iskolai végzettsége magasabb az országosnál. (Ez főként a 8 általános iskolát, vagy azt sem végzettségűket az országosnál alacsonyabb szintjében, illetve a középfokú végzettségűek magasabb arányában mutatkozik meg.) Néhány nagyobb, lélekszámában is jelentősebb települést leszámítva (Balatonfüred, Keszthely, illetve az MTA Limnológiai Kutató Intézet miatt Tihany) a régió egészében a felsőfokú iskolai végzettségűek aránya az országos átlag körüli, körükben a legújabb kutatások eredményei szerint jelentős mértékű elvándorlás tapasztalható.

2. ábra Balaton Kiemelt Üdülőkörzet

Balaton Régió Fejlesztési Stratégiája

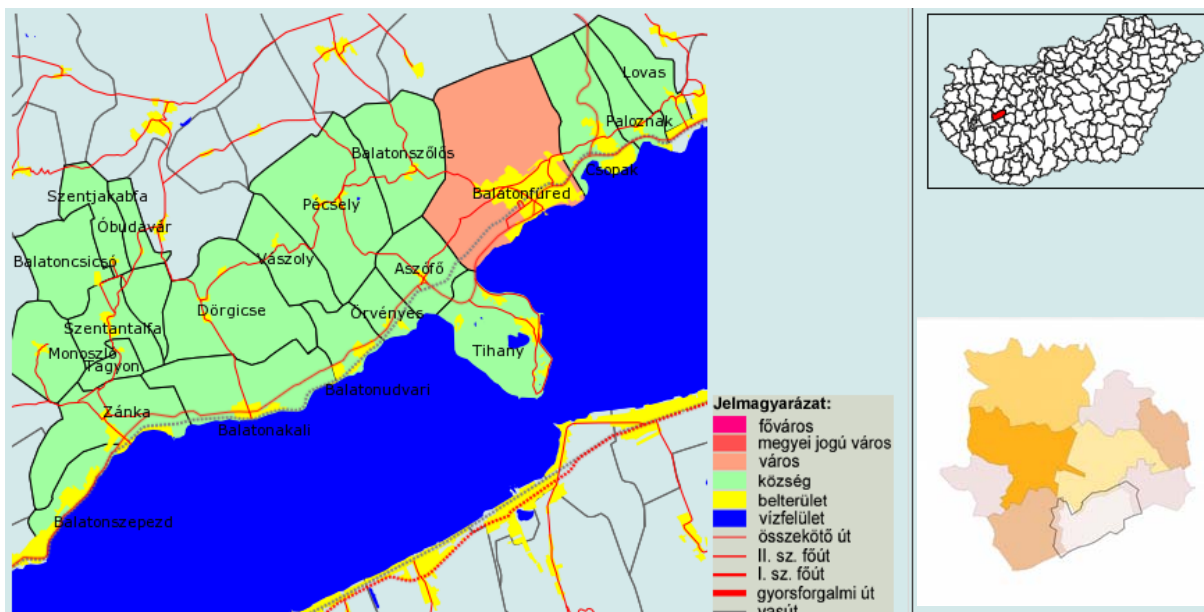
A régiós arculat kialakításában fontos - karakterisztikus - szerepet töltenek be e kulturális értékek, mint pl. a tihanyi templom és apátság, amely nemcsak kulturális örökségi értéként (müemlékként) fontos, hanem az első magyar nyelvemlékek egyikét is adó, szakrális és laikus szempontból egyaránt jelentős szellemiséggel rendelkező hely. Az épített örökség - népművészet, természeti értékei, egyházi emlékei, kortárs rendezvényei sokrétű kulturális kínálatot nyújtanak. Elsősorban épített környezeti, egyházi és természeti értékei, szellemisége révén jelentős interregionális és nemzetközi vonzással bír. Egyik legfontosabb vonzással rendelkező települése Tihany.

Jelenleg a tó északi és déli partja közötti gyors személygépkocsival történő közlekedést csak a Tihany és Szántód közötti komp közlekedés biztosítja. A Szántódrév-Tihanyrév közötti kompjárat gyakorlatilag 9 hónapon keresztül a Balaton közúti hídja, amely nemcsak a két part közötti turista gépjármű átkelést biztosítja, hanem a két part közötti napi közlekedési feladatokat is megoldja ezen időszak alatt (1.450 m-es távolság megtétele mindössze 7 perc alatt történik).

2.1.3. Tihany és a kistérség

A kistérség területe teljes egészében lefedi és alkotja a 2003-ban létrehozott Balatonfüredi KSH kistérséget és az 1999-ben megalakított vidékfejlesztési kistérség területét. A térség szinte egyedülálló módon, összes településével, csonkolás és idegen térséghez tartozó település bevonása nélkül a 2000-ben létrehozott Balaton Kiemelt Üdülőkörzet egyik fontos északi egysége. A Balaton északi részén elterülő térség három kistájat foglal magába. Ezek a Balaton, a Balaton Riviéra Paloznaktól Zánkáig tartó része, valamint a Balaton-felvidék Balatonszőlőstől Monoszlóig húzódó területe. A kistérség alkörzetekre bontható társadalmi, gazdasági és természeti szempontból. Tihany Balatonfüred városkörnyékéhez tartozik.

A Balatonfüredi kistérség Veszprém megye déli részén elhelyezkedő (318 km²) közel 22 ezer lakosú terület. A térséget 21 település alkotja Balaton parton a 71. sz. főút mellett Paloznaktól Balatonszepezdig, a part felett húzódó felvidéki területen pedig Balatonszőlőstől Monoszlóig, közülük egy település rendelkezik városi ranggal: Balatonfüred, ahol az összlakosság 60%-a él. A népsűrűség a régióban 100,62 fő/nkm. A Balatonfüredi Kistérség esetében ez a szám jóval kevesebb: 73,82 fő/nkm. Tihany 1363 fős népességével (KSH, 2009.) Balatonfüred és Csepak után a harmadik legnagyobb település a lakónépességet tekintve.

3. ábra Balatonfüredi kistérség

Forrás: TEIR

A Balatonfüredi kistérség a Közép-dunántúli régióban, Veszprém megye területének déli részén található. A Kistérséget körülvevő régió Magyarország egyik legdinamikusabban fejlődő térsége, ezen belül a kistérséget gazdasági és társadalmi térszerkezeti sajátosságok tekintetében közepes helyzet jellemzi. A kistérség az országos fejlődési vonalak - Északnyugat-Magyarország-Budapest és Szombathely-Veszprém-Székesfehérvár-Budapest tengelyek - szélén helyezkedik el. A kistérség pozíciója - kiváló földrajzi elhelyezkedése ellenére - az idegenforgalom recessziója miatt romlott.

A térség gazdaságilag meghatározó része a turizmus. A Balaton közelségéből adódóan a víznek a térségben nagy jelentősége és ebből adódóan hagyománya is van. A lakosság nagyobb része valamilyen módon kapcsolódik a vendégfogadáshoz, hasonlóan a bortermeléshez, akár közvetlenül - szolgáltatóként-, akár közvetve, valamilyen módon kapcsolódva a turizmust kiszolgáló intézményekhez. A turizmus kiemelt jelentőségű továbbra is, mivel az ebből szerzett jövedelem adja a helyben élők legnagyobb bevételi forrását.

A járási rendszer újbóli bevezetésével, 2013-tól Veszprém megyében a meglévő 10 kistérség területén 9 járás kerül kijelölésre. Jelenleg a Balatonalmádi és Balatonfüredi Kistérség területén látszik megalakulni egy járás (Balatonszepezdtől Balatonligáig), feladatokat delegálva a kijelölt járási központnak, a két kistérség legnagyobb városának, Balatonfürednek. A járasok kialakításával súlyponti áthelyeződések várhatók.

2.1.4. A község szerepe a térségi munkamegosztásban

Tihanynek a rendszerváltást követően is sikerült megőriznie egyedülálló értékeinek és földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően a régióban és a kistérségben betöltött szerepét, ami első sorban a turizmus területén érzékelteti hatását. Balatonfüred mellett, azt kiegészítve, központi helyet tölt be. Az mindenképpen előnyként jelenik meg, s ugyanakkor a megújulás egyik alappillére, hogy a település jelentős fejlesztési pólusok, illetve fejlesztési tengelyek közelében található; kihasználhatja a fejlett közúthálózati elemeket (71. sz. főút, Tihanyrév-Szántódrév, M7-es autópálya közelsége, de Veszprém és így a 8. sz. főút elérése is megoldott).

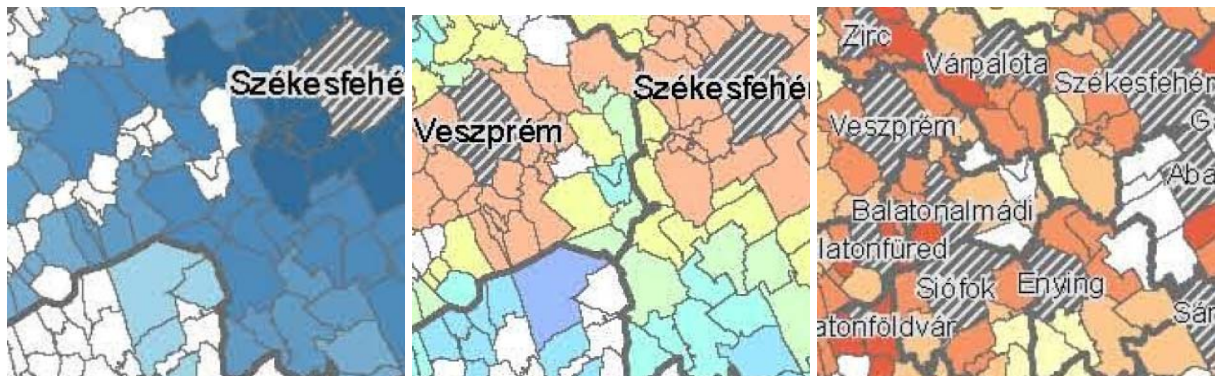
Tihany Örvényessel közösen körjegyzőséget működtet, azonban a törvényi háttér változásai miatt várható, hogy körjegyzőségbe kényszerül több, szomszédos településsel. Fontos megemlíteni, hogy a településen működik az építésügyi körzetközpont is, azonban a járasok kialakításával e funkció elkerül a járási központba a kormányhivatalba, ezért 2013-ig fontos megerősíteni a község településrendezési eszközeit.

A község tágabb térszerkezeti kapcsolatait tekintve az alapfokú ellátást számos területen (közköztartás, egészségügyi ellátás) fontosnak tartja önállóan működtetni, azonban több területen együttműködik a szomszédos Balatonfüreddel, illetve a füredi központú kistérséggel (szociális ellátás, család-, gyermek- és ifjúságvédelem, egészségügyi ügyelet, mozgókönyvtári és egyes közművelődési feladatok, belső ellenőrzési feladatok stb.). Az oktatási intézmények - óvoda, iskola

- fenntartása, illetve a lehetőségekhez képest nagyobb mértékű támogatása a helyi identitás megőrzésének egy nagyon fontos eleme. Ezen intézmények lokális, hanem kistérségi feladatokat is ellátnak, a szomszédos településekről is járnak gyerekek. A középfokú ellátást jellemzően Balatonfüred biztosítja az oktatás, egészségügyi intézmények, egyes közigazgatás területeken. Veszprém, mint megyeközpont és regionális társközpont biztosítja a magasabb szintű feladatokat. E két város a nem szezonális jellegű munkahelyi ingázásoknak is a legfőbb iránya.

Az elmúlt években több olyan fejlesztés is történt a településen, melyek a félsziget fenntartható, értékközpontú fejlesztését segítették. (Lásd: 2.4. Korábbi településfejlesztési tevékenységek a településen című fejezet)

Tihanyról a regionális központ, Székesfehérvár nem közelíthető meg közvetlen autóbusszjáratokkal. A megyeközpont megközelíthetősége a közeli fekvés ellenére közel rossz, átlagosan egy óra alatt érhetünk Tihanyból közösségi közlekedéssel Veszprémbe. A fentiekkel ellentétben kiváló a tömegközlekedési kapcsolat a település és Balatonfüred között.

4. ábra Régió központ, megyeközpont és kistérségi központ elérhetősége

Forrás: VOLÁN

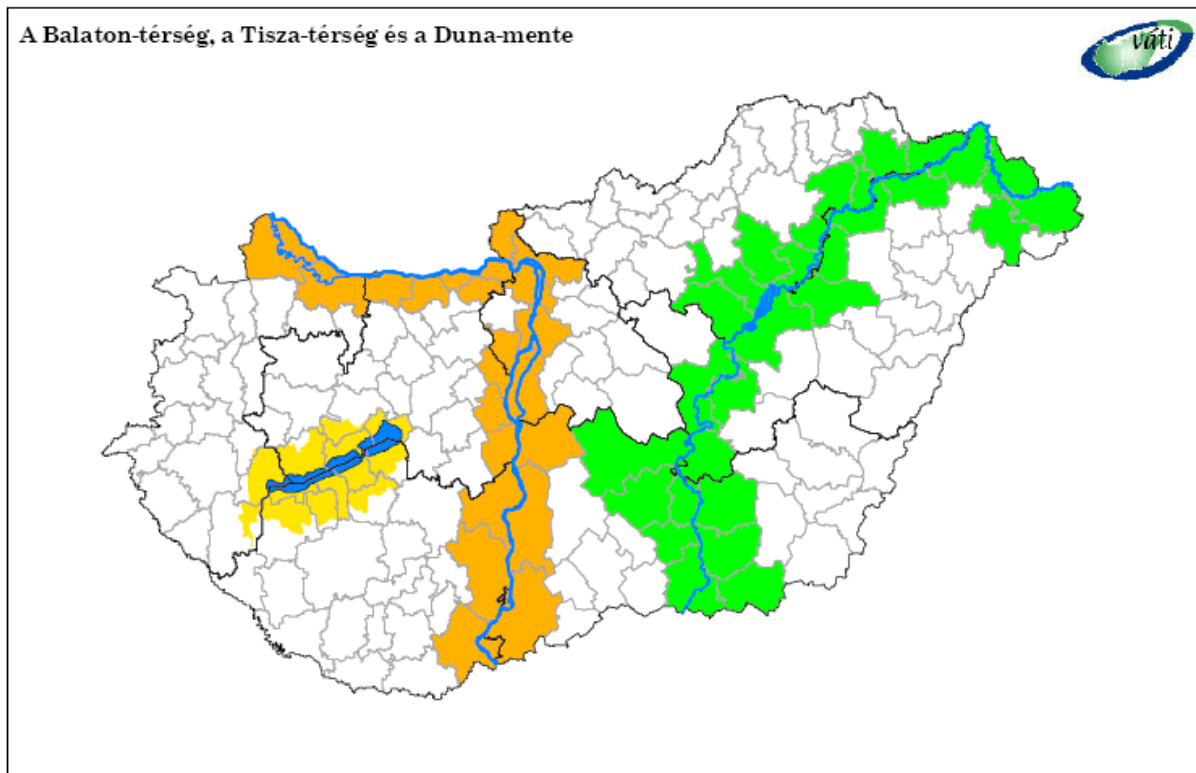
1. Táblázat - Intézmények elérhetősége		Forrás: TEIR	
Központ	Intézmény típusa	Eljutási idő (Óra:Perc)	Távolság (km)
Balatonfüred	Kistérségi ANTSZ, Körzeti Földhivatal, Munkaügyi központ kirendeltsége, Okmányiroda, Országos Egyéni Választó Kerületek, Rendőrkapitányság, Tűzoltóság	0:08	8,355
Csopak	Megyei Kormányhivatal Növény- és Talajvédelmi Igazgatósága	0:13	11,993
Kaposvár	Megyei Kormányhivatal Építésügyi Hivatalának Allami Főépítésze	2:05	67,902
Székesfehérvár	Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség, Megyei Kormányhivatal Mérésügyi és Műszaki Biztonsági Hatóság, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Regionális Adó Főigazgatósága	1:12	62,224
Tihany	Építésügyi körzetközpont, Polgármesteri hivatal, Körjegyzőség	0:00	0
Veszprém	Építésügyi Hivatal, Fogyasztóvédelmi Felügyelőség, Kerületi Állategészségügyi és Élelmiszer-ellenőrző Hivatal, Magyar Bányászati és Földtani Hivatal Bányakapitányság, Megyei földhivatal, Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság, Megyei Kormányhivatal Egészségbiztosítási Pénztári Szakigazgatási Szerv, Megyei Kormányhivatal Élelmiszerlánc-biztonsági és Állategészségügyi Igazgatósága, Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága, Megyei Kormányhivatal Földművelésügyi Igazgatósága, Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központ, Megyei népegészségügyi szakigazgatási szerv, MKh. Munkavédelmi és Munkaügyi Szakigazgatási Szerveinek Munkavédelmi Felügy., MKh. Munkavédelmi és Munkaügyi Szakigazgatási Szerveinek Munkaügyi Felügy., Nemzeti Adó- és Vámhivatal Megyei Adóigazgatóság, Nyugdíjbiztosítási Igazgatóság, Szociális és gyámhivatal, Városi Bíróság, Városi Ügyészség	0:31	28,944

2.2. FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓK, TERVEK

2.2.1. Országos Területfejlesztési Koncepció

Az Országgyűlés a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény alapján elfogadta a területi folyamatok alakulásáról, a területfejlesztési politika érvényesüléséről szóló jelentést, és az Országos Területfejlesztési Koncepciót (továbbiakban: OTK) 97/2005.(XII.25.) OGY határozatával.

Az OTK országos jelentőségű integrált fejlesztési térségeket és tématerületeket határol le, melyek közül elsőként a - törvényileg lehatárolt - Balaton-térséget emeli ki.

5. ábra Kiemelt fejlesztési térségek

Forrás: Országos Területfejlesztési Konceptió

A Balaton térség (Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területe) mindenkori fejlesztésnek a még meglévő táji, kulturális és természeti adottságokat tiszteletben tartva szabad csak megvalósulnia. A Balaton-térség fejlesztésének alapvető célja, hogy a környezet, a táj értékeinek megőrzésével és fejlesztésével, a turisztikai kínálat diverzifikálásával a térség adottságainak szélesebb kör hasznosításával, valamint az érintett számos szereplő partnerségét biztosító stabil intézményrendszer megteremtésével egy fenntartható módon versenyképes Balatontérség jöjjön létre. Ennek érdekében a következő célok elérése kívánatos:

- A fenntartható és versenyképes turizmus feltételeinek megteremtése;
- A Balaton, vizes élőhelyek és egyéb természeti területek állapotának megóvása és további javítása;
- Turisztikai kínálat területileg differenciált tervezése;
- A szezon meghosszabbítása egész éves kínálati programcsomagok megteremtésével;
- A turisztikai forgalom területi szétterítése;
- A térség további beépítésének megakadályozása, zöld területek és öntisztuló partszakaszok arányának növelése;
- A tájrehabilitáció, a tájsebek kezelése, a rekultivációk elvégzése;
- A nem környezetkímélő, mezőgazdasági tevékenységek, illetve a Balaton-part terhelésének korlátozása;
- Balaton-felvidék aktív tájképvédelme;
- A természetvédelemre, táji adottságokra épül, gazdálkodási módok kialakítása, fejlesztése;
- A környezeti szempontoknak megfelel, közlekedési hálózat fejlesztése;
- Az info-kommunikációs és közszolgáltatási hálózatok kialakítása;
- A kulturális örökség védelmének magas szint biztosítása;
- A nemzetközi jelentőségű balatoni természettudományi, valamint társadalomtudományi regionális kutatások, a Balatonnal kapcsolatos monitoring és információs rendszerek fejlesztése és fenntartása.

2.2.2. Közép-dunántúli Regionális fejlesztési tervek

2.2.2.1. Közép-dunántúli Régió Regionális Stratégiai Program 2007-2013

A Közép-dunántúli Régió hosszú távú jövőképe, hogy az Innováció Régiójává váljon. Olyan magterületté, amely adottságai hatékony hasznosításával folyamatosan növeli versenyképességét, és húzószerepet tölt be Magyarország modernizációjában.

A Közép-dunántúli Régió stratégiai fejlesztési céljának elérését három specifikus fejlesztési cél támogatja:

- Innovatív és versenyképes gazdasági környezet kialakítása
- Minőségi humán erőforrás fejlesztés
- Fenntartható életminőség megteremtése

A három speciális fejlesztési célnak megfelelően került a programban meghatározásra az alábbi programelemek:

1. Regionális gazdaság- és turizmusfejlesztés

- A régió gazdasági vonzerejének növelése
- Gazdasági integrációk támogatása
- A vállalkozások általános versenyképességi hátterének erősítése
- A gazdaság innovációs miliójének javítása
- A turisztikai kínálat és fogadókészség minőségi fejlesztése
- A turizmus menedzsmentjének és marketingjének erősítése

2. Humán- és települési infrastruktúrafejlesztés

- A foglalkoztatottság növelése, a humán szférában történő beruházások ösztönzése
- Az alapfokú oktatási és képzési rendszer fejlesztése
- Az egészségügyi és szociális ellátórendszer fejlesztése, hatékonyságának növelése
- A települési funkciók bővítése, korszerűsítése
- A települési és épített környezet fejlesztése, örökségvédelem
- Intézményfejlesztés

3. Környezet- és közlekedésfejlesztés

- Környezeti állapot javítása, környezettudatos fejlesztés
- Megújuló energiaforrások és alternatív energiák hasznosításának növelése
- Közúthálózat fejlesztése
- Közösségi közlekedés fejlesztése

2.2.2.2. Közép-dunántúli Operatív Program

A KDOP átfogó célja, hogy a régió a gazdasági-társadalmi innováció, az állandó megújulás elemeinek hatékony alkalmazásával a magyar régiók közötti kiváló gazdasági helyzetét és jövedelem-termelő képességét megőrizze.

Az átfogó cél elérését öt specifikus fejlesztési cél támogatja. A specifikus cél teljesítése a környezeti és társadalmi fenntarthatóság szempontjainak figyelembe vételével lehetséges.

- Innovatív és versenyképes gazdasági környezet kialakítása

Az innováció-orientált és versenyképes gazdaság olyan versenyképes kis- és középvállalkozó kört igényel, amely rugalmasan képes a nagyvállalatok változó igényeit kielégíteni, illetve saját szakterületén önmagában is helyt tud állni. Az innováció-orientált regionális gazdaság ösztönzi a hálózatszerű fejlődést, amiben kiemelt jelentősége van a vállalkozások közötti hálózati együttműködések létrejöttének.

- A régió turisztikai potenciáljának gazdagítása

A kiemelkedő történelmi és természeti értékekre épülő turisztikai szektor a Közép-dunántúli régió gazdaságának egyik húzóágazata, ahol szükségszerű a szerkezetváltás az egyoldalú és viszonylag gyenge arculat, a vonzerők átértékelődése, a hagyományos vendégkörök átalakulása és a hagyományos turisztikai termékek iránti stagnáló-hanyatló kereslet miatt. Az ágazat innováció-orientált fejlesztése a tömegturizmustól a diverzifikáltabb és magasabb minőséget képviselő turisztikai lehetőségek, valamint a belföldi turizmus fejlesztése irányába mutat. Mindez változatos igényeket kielégíteni képes integrált, térségi szemléletű,

a helyi társadalmi-gazdasági viszonyokba beágyazott innovatív turisztikai termékek és szolgáltatások bevezetésével, a turisztikai infrastruktúra korszerűsítésével, valamint hatékony és célirányos menedzsment és marketing tevékenységek révén oldható meg.

Mindezek kapcsán kiemelt területként szerepel a dokumentumban a Balaton.

- A régió településhálózatának fenntartható fejlesztése

A specifikus cél a településtípus szerint differenciált településfejlesztést előmozdítva a települési infrastruktúra és szolgáltatások együttes fejlesztése érdekében a települési funkciók bővítését, élhetőbb környezet kialakítását, az épített környezet és az örökség értékeinek megőrzését, intézményhálózat javítását célozza egészen a komplex rehabilitációs programok megvalósításáig figyelembe véve a település funkciójából, térségi szerepéből adódó különböző fejlesztési igényeket.

A településhálózati sajátosságokhoz és eltérő fejlesztési igényekhez igazodóan hangsúllyal bír mindemellett a vidéki életminőség javítása, a falvak vonzerejének növelése, szolgáltató szerepük erősítése és a vidéki örökség védelme.

- Regionális kohézió erősítése környezeti és közlekedési infrastrukturális beruházásokon keresztül

E specifikus cél regionális kohézió erősítése érdekében egy mederbe tereli a területi különbségek csökkentésére alkalmas, egymással szoros kapcsolatban lévő fejlesztési területeket: a közlekedési infrastrukturális fejlesztéseket, illetve a környezetvédelmi, a környezetbiztonság növelésére irányuló beavatkozásokat.

- Hatékony és megújulni képes humán erőforrás háttér kialakítása

E specifikus cél a régió közoktatási infrastruktúrájának korszerűsítésén túl a tudatos humán erőforrás- és foglalkoztatás-fejlesztést, valamint a szociális és az egészségügyi ellátórendszer integrálását fogalmazza meg, kiegészülve a kohéziót szintén erősítő települési és közlekedési infrastrukturális fejlesztésekkel.

Az operatív programok beavatkozásainak hatékonyságát, az egymást erősítő fejlesztések integrált megvalósítása zászlóshajó projektként segíti többek között a Balaton 12 hónapon át program. Tihany és a térség az alábbi fejlesztési prioritásokhoz tud csatlakozni:

II. Prioritási tengely: Regionális turizmusfejlesztés

- 2.1. Beavatkozási terület: A turisztikai kínálat és fogadókészség minőségi fejlesztése
- 2.2. Beavatkozási terület: A turizmus menedzsmentjének és marketingjének erősítése

III. Prioritási tengely: Fenntartható településfejlesztés

- 3.1. Beavatkozási terület: Településközpontok megújítása

IV. Prioritási tengely: Helyi és térségi környezetvédelmi és közlekedési infrastruktúra fejlesztés

- 4.1. Beavatkozási terület: Környezeti értékek védelme, környezetbiztonság növelése
- 4.2. Beavatkozási terület: Az elérhetőség fejlesztése

V. Prioritási tengely: Humán infrastruktúra fejlesztés

- 5.1. Beavatkozási terület: Közoktatás infrastrukturális fejlesztése
- 5.2. Beavatkozási terület: Az egészségügyi és szociális ellátórendszer fejlesztése, hatékonyságának növelése
- 5.3. Beavatkozási terület: Intézményfejlesztés

2.2.2.3. Közép-dunántúli Régió Turisztikai Fejlesztési Stratégia 2006.

A Régió sokszínű és nemzetközi figyelemre is számottevő turisztikai vonzerejére számos termékfejlesztési terv, térségi projektterv készült. Az elképzelések kidolgozása a projektfeltételek kialakítása az esetek többségében azonban vagy még nem valósult meg, vagy megrekedt, vagy még napjainkban is viták tárgyát képezi.

A régió főbb turisztikai arculatának főbb elemei közül minden megtalálható a településen:

- Épített örökség meghatározó mennyiségben és minőségben található a régióban, történelmünk érdekes, jellegzetes időszakainak bemutatására adva lehetőséget.
- A víz keretbe foglalja és behálózza a régiót. Az ország legnagyobb vízfelületű édesvízi tava.
- Természet által biztosított, turisztikai fejlesztésre alkalmas helyszínek.

A dokumentumban szereplő a térségre vonatkozatható fejlesztési irányok:

1. A turizmus fejleszthetőségét befolyásoló alapvető feltételek biztosítása, felzárkózás - Turisztikai fogadókészség fejlesztése

- 1.1. Információs és irányító rendszer teljes kiépítése
  - 1.1.5. Művelődési házakkal együttműködés kialakítása információs pontok működtetésére.
  - 1.1.6. Internet alapú turisztikai és kulturális honlapok kialakításának és fenntartásának támogatása.
  - 1.1.8. Desztinációs menedzsment szervezeti és működési rendszerének kidolgozása.
- 1.2. Vendégek komfort érzetének fejlesztése
  - 1.2.1. Attrakció helyszínek, kimelt turisztikai fogadó helyszínek színvonalas közcéccel való ellátása.
  - 1.2.2. Turizmus fogadó területein a szelektív hulladékgyűjtés és szemétszállítás biztosítása.
  - 1.2.3. A rendőrség munkájának segítése a régióba érkező turistákat ért károk kezelésében.
- 1.3. Attrakció helyszínek kiegészítő szolgáltatásainak fejlesztése
  - 1.3.1. Attrakció helyszínek környezetében megjelenő kereskedelmi tevékenység, ajándékboltok szervezett, a helyszínek színvonalának megfelelő módon való megjelenése.
  - 1.3.2. Attrakció helyszíneken és közvetlen környezetükben elérhető vendéglátó kínálatának fejlesztése.
  - 1.3.3. Alternatív közlekedés, személyszállítás lehetőségének megteremtése a védett, illetve a környezeti szempontból érzékeny területeken lévő turisztikai attrakció helyszínek környezetében.
  - 1.3.4. A helyszínek látogatottságának megfelelő kapacitású parkolók kialakítása az attrakció helyszínek környezetében.
- 1.4. Turizmus fejlődését segítő infrastruktúra fejlesztése
  - 1.4.5. Közép és magasabb kategóriás szálláshelyek kapacitásának bővítése, a szolgáltatási színvonal emelését szolgáló beruházások támogatása.
  - 1.4.6. Integrált szálláshely fejlesztés, nemzetközi sztenderdeknek megfelelő kempingek, ifjúsági szállások és családi üdülő központok és kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése.
  - 1.4.7. A régió kereskedelmi szálláshelyeinek internet alapú értékesítését segítő rendszerek kialakítása.
- 1.5. Kiránduló központok fejlesztése
  - 1.5.1. Kiránduló induló és érkező helyszíneinek infrastrukturális fejlesztése.
  - 1.5.2. Túraútvonalak jelzés- és bemutatási rendszerének fejlesztése (interpretációs felületek, pihenő- és kilátó pontok)
  - 1.5.3. Kiránduló útvonalak népszerűsítésére vonatkozó marketing fejlesztése.
- 1.6. Rendezvények koordinált fejlesztése
  - 1.6.2. Rendezvényhelyszínek fejlesztése
  - 1.6.3. Regionális szintű rendezvény kalendárium kialakítása, információs rendszerekben való megjelenésének biztosítása,
- 1.8. Településkép fejlesztés
  - 1.8.1. Városon belüli attrakció helyszínek megközelítési útvonalainak városképi fejlesztése, kapcsolódó irányítási rendszerek fejlesztése.
  - 1.8.2. Turisztikai helyszínek, objektumok díszkivilágítása.
  - 1.8.3. Települések közparkjainak minőségi fejlesztése, turisztikailag is értelmezhető látványelemek és tájékoztató-, bemutató rendszerek kialakítása.
  - 1.8.4. Virágosítás, növényesítés program, virágosítás verseny megszervezése az egész régió területén.

2. Turisztikai attrakciófejlesztés - országos és nemzetközi jelentőségű fejlesztések, nagy projektek végrehajtása

2.3. Természetvédelmi területek turisztikai hasznosítása

2.3.1. Nemzeti Parkok komplex turisztikai fejlesztése, látogató menedzsment programok kidolgozása, interpretáció fejlesztése, turisztikai infrastruktúra kiépítése.

2.3.3. Természetvédelmi bemutató helyszínek interpretációs rendszerének kiépítése.

2.3.4. A természet alapú attrakció helyszínek megközelíthetőségének fejlesztése, alternatív megközelítési lehetőségek biztosítása.

2.2.3. Regionális fejlesztési tervek

2.2.3.1. Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Hosszú Távú Területfejlesztési Konceptió 2020-ig

A Balatoni Fejlesztési Tanács fontosnak tartotta, hogy a tervezési, programozási munkák megalapozásaként, a Balaton térség számára meghatározó fejlesztések kijelölése és megvalósítása érdekében a Balaton Kiemelt Üdülőkörzete is rendelkezzen az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió és Országos Területfejlesztési Konceptió, valamint az érintett régiók konceptiójának időtávjával azonos időtartamra, a 2007-és 2020 közötti időszakra szóló területfejlesztési konceptióval.

A Területfejlesztési Konceptióban meghatározásra kerül a régió jövőképe, illetve a jövőkép megvalósításához szükséges konceptió célrendszere. A Jövőkép mottója: „**Legyen a Balaton Magyarország és Európa kertvárosa!**” A Balaton Régió 2020-ra legyen a természetesség és a magas életminőség közép-európai mintarégiója. A régió, a Balaton és a környező táj egyedülálló természeti és kulturális adottságaira építve, európai szinten igényes, vonzó lakó-, üdülő-, és munkakörnyezetté váljon. A Balaton régió 2020-ra

- Magyarország és Közép-Európa viszonylatában a legtermészetesebb régió, állandó és ideiglenes lakói számára a legvonzóbb életminőséget nyújtja;
- magas minőségű természeti értékekkel és épített környezettel rendelkezik, környezeti állapota stabilizálódik, Közép-Európa legnagyobb tava a Balaton és a környező táj egyedülálló természeti és kulturális adottságai, mint nemzeti közkinccs megőrzése felett hűen őrködik;
- európai szinten modellértékű, egységes fenntartható területi rendszert alkot, önálló fejlesztési egységként kezelt és saját, partnerségen alapuló területi irányítással rendelkezik;
- megteremti saját potenciálját a külső gazdasági, környezeti folyamatokhoz való alkalmazkodás céljából. Csökken a térség kiszolgáltatottsága a globális éghajlatváltozási folyamattal, valamint a hazai és nemzetközi fejlesztési források elérhetőségével szemben;
- környezeti és táji értékek fenntarthatósága mellett jelentős hazai és külföldi idegenforgalommal rendelkezik, a szabadidő eltöltésnek, az élménykeresésnek és az egészséges életvitelnek a legvonzóbb magyarországi térsége, miközben különböző területeit izgalmas sokféleség jellemzi;
- gyógyító térség, kialakul a gyógyító Balaton képe ahol a tó és a gyógy-, termálvizek, a mikroklíma, a helyben megtermelt gyógyító és éltető termékek, valamint a szabadidő aktív eltöltését segítő szolgáltatások egész évben várják a látogatókat és gyógyítják, frissítik a régióban élőket;
- táji, természeti adottságokra és kultúrtörténeti hagyományokra épülő („Balaton márka”), a helyi környezeti feltételekhez igazodó versenyképes gazdasággal rendelkezik;
- a helyi szereplők együttműködése révén a régióban megtermelt jövedelmek lehető legnagyobb része a térségen belül marad, a térség szereplőit gazdagítja;
- a modern XXI. századi innovatív, tudás alapú gazdasági ágak, szolgáltatások és intézmények térségi jelenléte megerősödik;
- az információs társadalom legújabb vívmányai a régióban kiemelkedően elterjedtek, és alkalmazásuk megjelent a gazdasági és társadalmi életben, a környezeti alrendszer irányításában, és a régió egységes monitoring rendszerében;
- az aktív korú lakosság minden rétege és a tenni kívánók számára megteremti az esélyt a munkavállalásra, a régióban az állandó lakosság egyre nagyobb részének biztosított az egész éves munkavállalása;

- nincsenek a régióon belül jelentős területi társadalmi-gazdasági különbségek, a multikulturális és erősen érdektagolt helyi társadalom konfliktusai jól kezeltek;
- regionális és térségi szinten együttműködő földrajzi, társadalmi és kulturális egység mely határozott és tényleges térségszervezési erőt felmutatni képes balatoni azonosságtudattal bír.

A Területfejlesztési Konceptió átfogó célja a helyi társadalom életminőségének javítása érdekében a Balaton térség versenyképességének javítása a fenntartható fejlődés elveinek érvényesítésével. Az átfogó cél eléréséhez járulnak hozzá a specifikus célok, melyek fejlesztési irányokon keresztül valósulnak meg. A koncepció specifikus céljai az alábbiak:

- **A vállalkozások versenyképességének javítása érdekében** a foglalkoztatás bővítése és a vállalkozások jövedelem termelőképességének javítása;
- **Környezet minőségének javítása érdekében** a táji értékek helyreállítása, valamint ezen értékekre építő gazdaság fejlesztés és a települési környezet minőségének javítása;
- **Területi és társadalmi kohézió érdekében** a parttól távolabbi településeken a foglalkoztatás bővítése és a gazdaság, ezen belül a turizmus fejlesztése, továbbá a térségi szereplők (önkormányzatok, intézmények, vállalkozások, civilek) közti együttműködések ösztönzése és a regionális identitás erősítése.

A célrendszerre alapozottan, a korábbi tervezési dokumentumokat is figyelembe véve 5 beavatkozási terület került meghatározásra. A beavatkozási területeken az alábbi 16 célterület került részletes kidolgozásra, melyek közül kiemelésre kerül Tihany szempontjából leghangsúlyosabb területek:

I. A gazdaság megújítása

- **Gazdaság diverzifikálása (1)**
- **A turizmus megújítása (2)**

II. Társadalom megújítása, Humán erőforrás fejlesztés

- **Munkavállalók képzettségi szintjének a piaci igényekhez igazítása (3)**
- **Foglalkoztathatóság javítása, különös tekintettel a szezonálitásra (4)**
- A társadalom éghajlatváltozáshoz és globális gazdasági folyamatokhoz való alkalmazkodó képességének erősítése
- **A helyi társadalom demográfiai szerkezetének javítása (5)**
- Helyi szereplők térségi összefogásának ösztönzése, a regionális identitás erősítése (6)
- A tudásalapú társadalom megteremtése
- Az egész életen át tartó tanulás feltételeinek biztosítása a formális és nem formális képzés eszközeivel

III. A közlekedésfejlesztés

- A régió közlekedési elérhetőségének javítása (7)
- Régióon belüli közlekedés fejlesztése (8)
- A közlekedési infrastruktúra regionális rendszerének megteremtése (9)

IV. Táji és települési környezet megújítása

- **Környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztése (10)**
- **Településfejlesztés (11)**
- **Táj és természetvédelem (12)**
- Megújuló energiaforrások hasznosítása (13)
- Zöld felületek területének növelése

V. A regionális intézményrendszer fejlesztése, szervezetfejlesztés

- A régióban jelen levő intézmények és szerveződések regionális szintjének megteremtése (14)
- A Balaton Fejlesztési Tanács összetételének reformja (15)
- A Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség szervezetének megújítása (16)

Tihany a Területfejlesztési Konceptió szerint **Balaton-felvidék kistérségéhez tartozik**. A kistérségre vonatkozóan meghatározásra kerülnek **egységes fejlesztési irányok**: A táji adottságok kedveznek a szőlőtermesztésnek és borászatnak. Ezen ágazat termékei, kiegészülve a gyümölcsstermesztés során előállított cikkekkkel, lehetőséget kínálnak a helyben történő értékesítéshez. A kistérségben átlagos környezetterhelésű ipar betelepülése nem indokolt. A természeti- és táji értékek a minőségi aktív turizmus számára jelenthet kedvező alapot. A kapcsolódó háttér-infrastruktúra fejlesztése kiemelt fontosságú itt is, mind a lakossági, mind turisztikai infrastruktúra-hálózatok tekintetében.

Legfontosabb feladat a szektor jövőbeni fejlesztéseinek meghatározásánál a programok és rendezvények számának és diverzifikációjának növelése, az átfogó marketingtevékenység fokozása, a turisztikai klaszter létrehozása. A programokon keresztül esély kínálkozik a helyi identitástudat erősítésére.

2.2.3.2. Balaton Régió Fejlesztési Stratégiája 2007-2013

A dokumentum célja a Balaton régió 2007-13-ra vonatkozó fejlesztési stratégiájának kijelölése. A fejlesztési stratégia meghatározza azokat a célokat, melyek elérése kívánatos az aktuális programozási időszakban. A fejlesztési stratégia fókuszáltan a térség egységes természetföldrajzi adottságaiból következő elsősorban gazdaságfejlesztési és foglalkoztatási, valamint környezetvédelmi célkitűzéseket, eszközöket fogalmaz meg.

A stratégia jövőképében megfogalmazásra kerül, hogy milyen legyen a jövőben. Az alábbi jövőkép és átfogó stratégiai cél került meghatározásra a dokumentumban: **Természetesen, Balaton!** A régió, a Balaton és a környező táj egyedülálló természeti és kulturális adottságaira épít, európai szinten igényes, exkluzív vonzó lakó-, üdülő-, és munkakörnyezetet kínál. A Balaton Régió a természetesség és a magas életminőség közép-európai mintarégiója. A stratégia átfogó célja: A lakosság életminőségének javítása érdekében a Balaton-térség versenyképességének javítása a fenntartható fejlődés elveinek érvényesítésével. A célok elérése érdekében az alábbi területekre hívja fel a figyelmet a dokumentum:

- Az állandó, régióban történő foglalkoztatás és a vállalkozások **jövedelemtermelő képességének javítása** érdekében
  - o modernizálni kell a régió természet-földrajzi adottságaira építő és hagyományokkal rendelkező ágazatokban tevékenykedő vállalkozásokat,
  - o fejleszteni kell a vállalkozói infrastruktúrát, új vállalkozásokat kell vonzani a térségbe,
  - o információs társadalom elterjesztéséhez szükséges infrastrukturális feltételek megteremtése.
- A természeti, táji értékek megőrzése és fenntartható módon történő hasznosítására alapozva a **turizmus megújítása** érdekében
  - o turizmus megújítása, célcsoportok igényeihez igazodó turisztikai termékek, térségi alapon egymást kiegészítő vonzerők, szolgáltatások fejlesztése,
  - o turisztikai szolgáltatások minőségi fejlesztése, modernizálása,
  - o turizmus menedzsment rendszerének megújítása.
- A gazdaság fejlesztésének alapjául szolgáló **társadalmi megújulás** érdekében
  - o képzési, különösen felnőttképzési programok szervezése, összehangolása,
  - o hátrányos helyzetűek foglalkoztatási programjainak megvalósítása, különösen az elmaradottabb parttól távolabbi településeken,
  - o helyi társadalom megújítása.
- A régió elérhetőségének javítása és a vállalkozások működését, a közszolgáltatások hatékony szervezését támogató környezetkímélő **közlekedésszervezés** érdekében
  - o a régió közlekedési elérhetőségének javítása,
  - o régió belüli közlekedés fejlesztése.
- Természeti, táji értékek, valamint a kulturális örökség fenntartható kezelése, illetve a leromlott állapotú épített értékek fejlesztése érdekében:
  - o környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztése,
  - o településfejlesztés,
  - o táj és természetvédelem,
  - o megújuló energiaforrások hasznosítása.

A célrendszer nagy részt megegyezik a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Hosszú Távú Területfejlesztési Koncepcióban megfogalmazott célhierarchiával.

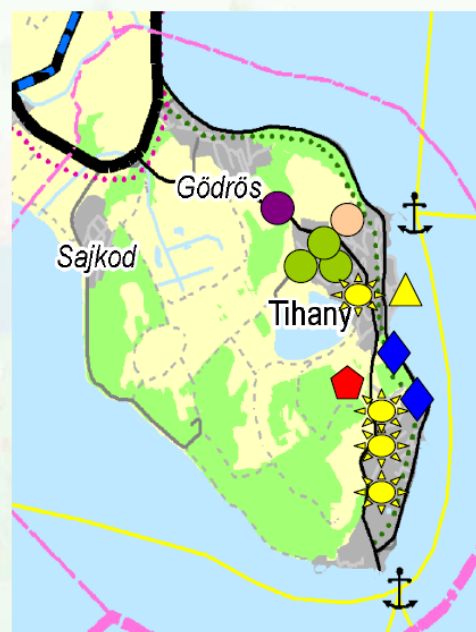
2.2.3.3. Balaton Régió Részletes Fejlesztési Terve 2007-2013

A korábban elkészült és összehangolt - országos és regionális stratégiai tervdokumentumok alapján - megkezdődött a Balaton Részletes Tervének elkészítése. A Balaton Részletes Fejlesztési Terv célja, hogy egyrészt pontosan meghatározza, másrészt orientálja a 2007 és 2013 között Magyarországra érkező európai uniós fejlesztési források Balaton Régióban történő felhasználását. A Terv készítése idejében, illetve azóta sem született Balaton Régióra vonatkozóan önálló fejlesztési program, bár a

térségben tapasztalható problémák illetve évtizedes megoldatlanságuk kiinduló oka éppen a térség ágazatok és régiók közötti fejlesztésének szétaprózottsága, az összehangoltság hiánya. A Terv a fentiek hiányában a NUTS2 régiók operatív programjaihoz való kapcsolódást vizsgálja meg.

A Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Kht. Az egész Balatont és környezetét lefedő Fejlesztési térképet készített a Balaton térség fejlesztési ötleteinek, projektjeinek folyamatos felmérésére, nyilvántartására. A térképpel biztosítani kívánja többek között a Balaton térség fejlesztési stratégia és terv mentén történő fejlesztését. Az alábbi fejlesztési területeket jelöli a térkép Tihannyal kapcsolatban.

Fejlesztés típusa	Db	Jel
Szálloda (4*, 5*; új és felújítás)	1	🔴
Kikötő (vitorlás, csónak)	2	🔵
Strand, gyógyfürdő	1	🟡
Turisztikai komplexum	0	⊕
Borturizmus	1	🟣
Kerékpár, lovas, öko-turizmus	3	🟢
Golfpálya	0	🟠
Kulturális, szórakoztató obj.	1	🟠
Településképző projektek	4	☀️
Ipari és kereskedelmi objektum	0	🟤
Kemping	0	🔴

6. ábra Részlet Balaton fejlesztési térkép

Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Kht. 2008.

2.2.4. Veszprém megyei fejlesztési tervek

2.2.4.1. Veszprém Megye turisztikai koncepciója

Veszprém Megye turisztikai koncepciója 2003-ban készült el, azonban időtávlat (2004-2010) következtében jelen időben nem rendelkezik hatállyal, azonban fontos kiemelni azon programelemeket, amiket meghatároz fejlesztési dokumentum. Veszprém megye turisztikai kínálatában kiemelt helyet kap a Balaton, ahol megtalálhatók természeti és ember alkotta vonzerők is, ahogyan Tihanyban is. Az alábbi szegmentáció szerint kerül bemutatásra Balaton turisztikai kínálat:

- Vakációs turizmus

E termékek esetében két szempont szerint történt a keresletet: szegmentálása: a potenciális látogatók elérhetősége és a családi életciklus alapján. Rövid távon a Balatonnál „hagyományosan” nyaralókat célozza meg a terv, s közép távon számol a belföldi vendégek visszacsábításával, illetve hosszú távon a külföldi vendégek Balatonhoz vonzásával.

- Üzleti turizmus - találkozók és konferenciák

Balaton-part (elsősorban Balatonligától Tihanyig) - e területen a rendelkezésre álló szálláskapacitás nagy, ám az jórészt szezonális és minőségi szempontból meglehetősen heterogén. A terület megközelíthetősége Budapestről jó, külföldről és az ország más részeiről viszonylag jó. Pozitív adottságnak számít a szabadidős-rekreációs célú időtöltési lehetőségek széles kínálata és a viszonylag nagy teremkapacitás. Fő küldőterület elsősorban Budapest és a hazai nagyvárosok, külföldről pedig Bécs, Kelet-Ausztria és Pozsony, ahonnan

viszonylag jól megközelíthető Veszprém megye. Szakmai programokon kívül a résztvevők számára kiegészítő élményt a kikapcsolódás, szórakozás és a vízi sportok jelentik. A helyszínből eredően a termék szezonális jellegű, preferált hónapok: május-június, illetve szeptember-október.

- Örökség turizmus
- Rurális turizmus
- Aktív turizmus

2.2.5. Kistérségi fejlesztési tervek

A Balatonfüredi kistérség 20 önkormányzata¹ a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. tv. 41.§.(1) bekezdésében biztosított jogokkal élve - a helyi önkormányzatok társulásairól és együttműködéséről szóló 1997. évi CXXXV. tv. 16-18.§-ában, valamint a területfejlesztésről és területrendezéséről szóló 1996. évi XXI. tv-ben meghatározottak figyelembevételével - többcélú kistérségi társulási szerződést kötött 2004. június 25-én, s megalakította a Balatonfüredi Többcélú Kistérségi Társulást.

A Társulás által ellátott közszolgáltatások:

- A közoktatási intézmények közös fenntartása Balatonudvari, Csupak, Lovas, Palóznak és Tihany Önkormányzatai kivételével;
- Pedagógia szakszolgálati feladat ellátása;
- Gyermekjóléti szolgáltatás Balatonakali, Balatoncsicsó, Lovas, Monoszló, Óbudavár, Szantantalfa, Szentjakabfa, Tagyon, Zánka Önkormányzatai kivételével;
- Családsegítés, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, támogató szolgálat, időskorúak valamint fogyatékosok nappali ellátása - Monoszló Község Önkormányzata kivételével;
- Egészségügyi alapellátáshoz csatlakozó Központi ügyelet működtetése - Monoszló Község Önkormányzata kivételével;
- Belső ellenőrzés;
- Települési könyvtári ellátás mozgókönyvtári feladatellátással - Balatonakali, Balatonfüred, Balatonszepezd, Balatonszőlős Község Önkormányzatai kivételével;
- Területfejlesztési tanács feladatainak ellátása;
- A Társulás kiemelt feladata:
  - o szervezeti keretet biztosít a társulásban résztvevő önkormányzatok kapcsolat és együttműködési rendszerének;
  - o az önkormányzati feladat és közszolgáltatási rendszer közös, ill. térségi rendszerének kialakítása, szervezése, működtetése, fejlesztése;
  - o a térség intézményrendszerének integrálása, feladatellátásának összehangolása;
  - o a feladatellátás feltétel-és forrásrendszerének koordinációja, fejlesztése;
  - o közigazgatási (államigazgatási) feladat és hatáskörök térségi szintű ellátása jogszabályi felhatalmazás alapján;
  - o a társult települések összehangolt fejlesztése, közös területfejlesztési és területrendezési programok kialakítása, megvalósítása.

2.2.5.1. Balatonfüredi Kistérségi Többcélú Társulás Gazdaságfejlesztési Programja (2005.)

A programban rögzített célok megvalósulása esetén a cél, hogy egy kiegyenlített, az egész térséget magába foglaló, folyamatos fejlődés indul be, amely alapja a természeti, gazdasági és emberi környezet egysége. „A Balatonfüredi kistérség váljék a természetes környezet és a minőségi idegenforgalom központjává, mintegy magtérsgként meghatározó szerepet betöltve a Balaton térségeinek gazdasági modernizációjában.” A programok jelen esetben 2004-től 2006-ig szólnak, ugyanakkor megalapozzák a térség következő 7 éves tervezési szakasz alapvető céljait, valamint a megye és a régió prioritásaiba illő hosszabb távú fejlődését is.

¹ Aszófó, Balatonakali, Balatoncsicsó, Balatonfüred, Balatonszepezd, Balatonszőlős, Balatonudvari, Csupak, Dörgicse, Lovas, Monoszló, Óbudavár, Örvényes, Palóznak, Pécsely, Szentantalfa, Szentjakabfa, Tagyon, Tihany, Vászoly, Zánka

1. prioritás: A kistérség turisztikai vonzerejének növelése
  - 1.1. Az ökoturizmus fejlesztése a térség háttértelepüléseinek bevonásával
  - 1.2. Turisztikai marketingeszközök fejlesztése
  - 1.3. A különböző turisztikai termékek és azokhoz szükséges háttérinfrastruktúra fejlesztése
  - 1.4. Vendégváró településkép kialakítása
2. prioritás: A térségen belüli foglalkoztatási szint növelése
  - 2.2. Emberi erőforrás fejlesztése
  - 2.3. A nonprofit szervezetek (civil, egyház) szerepvállalásának erősítése
3. prioritás: A többcélú kistérség infrastruktúra-hálózatának fejlesztése
4. prioritás: A hagyományos és új gazdasági ágazatok hozzáadott értékének növelése
  - 4.1. A hagyományos ágazatok versenyképességének növelése

2.2.5.2. A Balatonfüredi Kistérség agrárstruktúra és vidékfejlesztési programja (2004.)

A helyzetfeltárásban megmutató pozitív és negatív adottságok és lehetőségek számba vétele alapján a következő prioritások fogalmazódtak meg:

- I. A humán erőforrás és életminőség fejlesztése
  - A) Települési közösségi élet
  - B) Oktatás és képzés
- II. A helyi gazdaság fejlesztése
  - A) Szőlő és bor
  - B) Falusi és szelíd turizmus
  - C) Környezetkímélő gazdálkodás
  - D) Gazdálkodási feltételek
  - E) Piac és marketing
- III. A környezet állapotának javítása
  - A) Agrárgazdasági környezet
  - B) Táj- és természetvédelem
  - C) Települési környezet

Az operatív program kidolgozott intézkedései és támogatandó tevékenységei a stratégiára alapozottan lettek megfogalmazva. A megfogalmazott 10 alprogram közül 6 - Oktatás és képzés, Szőlő és bor, Falusi és szelíd turizmus, Gazdálkodási feltételek, Piac és marketing, Agrárgazdasági környezet - jelent olyan gerjesztő hatást a térségben, amely a többi intézkedés tevékenységeire is ösztönzőleg hat. Tehát ebben látjuk a stratégia valódi hangsúlyait, amelyek elindításával egy magától fejlődni képes, egységes térségi rendszer alakulhat ki.

2.3. TERVI ELŐZMÉNYEK

2.3.1. 2000. évi CXII. törvény a Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról (Balaton-törvény)

A 2000. évi CXII. törvény (továbbiakban: Balaton törvény) a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet térségi szerkezeti tervét és a kiemelt térségi övezetek tervlapjait, valamint a Balatoni Területrendezési Szabályzatot állapítja meg.

A törvény az általános és értelmező rendelkezéseket követően a térségi területfelhasználás rendjére vonatkozó szabályok, az infrastruktúra hálózatok és egyéb építmények elhelyezésére vonatkozó szabályok, a kiemelt üdülőterület teljes területére vonatkozó általános szabályok, illetve a **pari és partközeli települések területére vonatkozó szigorúbb szabályok**, továbbá az egyes térségi övezetekre vonatkozó szabályok kerültek megállapításra.

Az övezetek szabályozási előírásainak területi hatályát a kiemelt **térségi övezetek tervlapjai** határozzák meg, melyek alkalmazása során az egy területre vonatkozó szabályozási előírások közül a szigorúbb előírást kell alkalmazni.

A Balaton törvény - jóváhagyása óta többször módosításra került, a jelenlegi változat a legutóbb 2008-ban történt módosítást követően hatályos.

2.3.1.1. A térségi területfelhasználás rendjére vonatkozó szabályok

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervnek térségi szerkezeti tervében megállapított térségi területfelhasználási kategóriák legalább 5 ha kiterjedésű területi egységek. Tihany területén az alábbi térségi övezeteket határolja le, s a területükön az alábbi előírásokat kell betartani:

- erdőgazdálkodási térség,
az erdőgazdálkodási térséget legalább 95%-ban erdőterület települési területfelhasználási egységbe kell sorolni;
- mezőgazdasági térség,
az mezőgazdasági térséget legalább 95%-ban mezőgazdasági terület települési területfelhasználási egységbe kell sorolni, a fennmaradó részen nagyvárosias lakóterület nem jelölhető ki;
- települési térség,
a települési térséget beépítésre szánt, illetve beépítésre nem szánt területbe kell sorolni úgy, hogy az új beépítésre szánt terület a település közigazgatási határához 200 m-nél közelebb nem jelölhető ki, kivéve, ha a külön jogszabályban meghatározott területrendezési hatósági eljárás keretében végzett területrendezési hatásvizsgálat az ettől való eltérést indokolja;

- vízgazdálkodási térség
a vízgazdálkodási térséget legalább 95%ban vízgazdálkodási terület települési területfelhasználási egységbe kell sorolni, a fennmaradó részen beépítésre szánt terület nem jelölhető ki.

2.3.1.2. Az országos és térségi jelentőségű műszaki infrastruktúra-hálózatok és egyedi építmények elhelyezésére vonatkozó szabályok

Tihany közigazgatási területét érintő közlekedésfejlesztési elem a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési terv értelmében a Tihanyi-félsziget keleti oldalán észak-déli irányban futó országos kerékpárút, mely a Tihany-Szántód RÉV-ig vezet.

A Tihany területét nem érinti térségi jelentőségű közműlétesítmény. A Balatoni Területrendezési Szabályzat alapján a közmű és elektronikus hírközlési nyomvonalas építmények közül:

- a szennyvízcsatorna-hálózat létesítésének engedélyezésére csak a megfelelő kapacitású csatlakozó szennyvíztisztító telep megléte esetén, illetve új tisztító építések azzal egyidejűleg kerülhet sor;
- 20 személygépkocsi befogadó képességűnél nagyobb gépkocsiparkolók felületéről az összegyűjtött csapadékvizeket csak olajfogón átvezetve lehet a csapadékvíz-csatornába bekötni, és a parkolóban összefolyó csapadékvíz zöldfelületre nem vezethető;
- a közmű és elektronikus hírközlési nyomvonalas hálózatok és járulékos műtárgyaik kiépítésénél, illetve a meglévő hálózatok korszerűsítésénél a tájkép védelme és az esztétikai követelmények érvényesítése céljából az országos jelentőségű védett természeti területen a műszaki lehetőségek és a védett értékek védelmi szempontjainak mérlegelésével terepszint alatti elhelyezést kell biztosítani;
- a műsorszórás és a mobil rádiótelefon hírközlés bázisállomásainak telepítéskor a berendezéseket meglévő magasépítményeken többfunkciós állomásként kialakított közös hírközlési toronyra kell elhelyezni. Önálló antennatartó szerkezet és csatlakozó műtárgy csak akkor helyezhető el, ha meglévő magasépítményeken erre nincs lehetőség. Az önálló antennatartó szerkezet az országos jelentőségű védett természeti területeken, valamint a térségi jelentőségű táj- és településkép védelmi terület övezetén kívül, a táj- és településképbe illeszkedően létesíthető.

2.3.1.3. A Balaton kiemelt üdülőkörzet területére vonatkozó szabályok

- A települések közigazgatási területén a településrendezési eszközökben erdőterület, és a zöldterület települési területfelhasználási egységbe sorolt területen beépítésre szánt terület nem jelölhető ki és az erdőterület, illetve a zöldterület nagysága összességében nem csökkenhet.
- A kiemelt üdülőkörzet településeinek **beépítésre nem szánt területein 3000 m²-nél kisebb telket** - közlekedési, közmű-elhelyezési és hírközlési terület, valamint közhasználatú zöldterület, védőerdő, illetve a közlekedési, közmű-elhelyezési és hírközlési területek kialakítása után visszamaradó mezőgazdasági és erdőterület települési területfelhasználási egység kivételével - **kialakítani nem szabad.**
- A már beépült telkek megosztása nem engedélyezhető, ha az osztás eredményeként a keletkező telkek beépítettsége az adott területen érvényes szabályozási előírások által megengedett mértéket meghaladná.
- Az országos jelentőségű védett természeti területeken
  - a) 2700 m²-nél kisebb telkek,
  - b) a szántóművelési águ területeknem építhetők be.
- A kiemelt üdülőkörzet településeinek
  - a) beépítésre szánt területén a megépült és üzembe helyezett szennyvízcsatorna-hálózatra való rákötés kötelező,
  - b) beépítésre nem szánt területén a vezetékes ivóvízhálózatra rákötött telkeknek a megépült szennyvízcsatorna-hálózatra való rákötése a szennyvízcsatorna-hálózat átadását követő egy éven belül kötelező.

- A kiemelt üdülőkörzet településeinek beépítésre nem szánt területén, amennyiben nincs lehetőség a szennyvízcsatorna-hálózathoz történő csatlakozásra, új épület építésére építésügyi hatósági engedélyt adni csak vízzáró szennyvíztároló, illetve a környezetvédelmi és a vízügyi hatóság által engedélyezett egyedi szennyvízkezelő berendezés megléte esetén lehet.
- A kiemelt üdülőkörzet településeinek közigazgatási területén a szippantott szennyvizek kezelés nélküli elhelyezése nem engedélyezhető.
- A kiemelt üdülőkörzet településeire a természetvédelmi, tájesztétikai szempontokat, valamint a történeti településszerkezetet, a táj és település jellegét és az építészeti örökség (beleértve a helyi építészeti örökség) értékeit, az építészeti hagyományokat kiemelten figyelembe vevő településszerkezeti és szabályozási tervet, valamint helyi építési szabályzatot kell készíteni.
- A település helyi építési szabályzatában rendelkezni kell a meglévő tájékoztató táblák, köztárgyak, hirdető-berendezések lebontásáról, újak elhelyezéséről.
- A települések beépítésre szánt területén a településkép és a tájkarakter védelme érdekében csarnok jellegű épület építése - látványtervvel igazoltan - tájba illesztve, illetve növényzettel takartan engedélyezhető.
- A települések beépítésre nem szánt területén a tájkarakter védelme érdekében
  - a) terepszint alatti építmény alapterülete a telek 10%-át nem haladhatja meg;
  - b) 10 méternél magasabb építményeket a környezethez (domborzati és növényzeti adottságokhoz) illeszkedően kell elhelyezni;
  - c) a 10 méternél magasabb építmények vagy a 250 m²-nél nagyobb beépített alapterületű építmények építési engedély iránti kérelméhez külön jogszabályban meghatározott látványtervet kell mellékelni.
- Bányatelek csak az ország más területén föl nem lelhető ásványi nyersanyag, illetve a helyi, tájba illő építkezés nyersanyagai lelőhelyének területén állapítható meg. E területeket a településrendezési tervekben a külön jogszabály szerint az ásványvagyon-védelem tekintetében illetékességgel és hatáskörrel rendelkező közigazgatási szerv vagy hatóság szakmai állásfoglalása alapján kell lehatárolni.
- Az országos jelentőségű védett természeti területeken új külszíni művelésű bányatelek nem állapítható meg, meglévő külszíni művelésű bányatelek nem bővíthető.
- Az országos településrendezési és építési követelményekről szóló kormányrendeletben különleges terület települési területfelhasználási egységbe sorolt területek közül a település belterületétől elkülönülő, meglévő temető, meglévő bányatelek terület, meglévő honvédelmi terület a településrendezési eszközökben a valóságos funkciójának megfelelően szabályozható.
- A kiemelt üdülőkörzetben csak olyan létesítmények üzemeltethetők, amelyek
  - a) egészségügyi légszennyezettségi határérték-túllépést nem okoznak, továbbá
  - b) ökológiai légszennyezettségi határérték-túllépést
    - ba) magterületen,
    - bb) ökológiai folyosón,
    - bc) puffer területen,
    - bd) erdőterületen,
    - be) turisztikai fejlesztési területen,
    - bf) szőlő termőhelyi kataszteri területen és
    - bg) települési területen a településszerkezeti tervben üdülőterület, a különleges települési területfelhasználási egységek közül az oktatási központ, egészségügyi terület, nagy kiterjedésű sportolási terület, továbbá zöldterület települési területfelhasználási egységbe sorolt területeken nem okoznak.

2.3. 1.4. A Balaton kiemelt üdülőkörzet parti és partközeli településeire vonatkozó szabályok

- A települések beépítésre szánt területe nem növelhető azokon a településeken, ahol a szennyvízcsatorna-hálózat nem épült ki, vagy a szennyvízcsatorna-hálózat nem megfelelő kapacitású tisztítóműre csatlakozik, vagy a hálózatra rákötött lakások, illetve üdülőegységek száma nem éri el az összes lakás- és üdülőegység számának 80%-át.
- A települések beépítésre szánt területein, belterületein, ahol a szennyvízcsatorna-hálózat nem épült ki, illetve a tisztítómű tovább nem terhelhető, új épület építésére építésügyi hatósági engedélyt és a meglévő épület rendeltetésének megváltoztatására - amennyiben a

rendeltetés megváltozása többletszennyvíz kibocsátásával jár - irányuló engedély kiadása, illetve az engedély érvényének meghosszabbítása csak a szennyvízcsatorna-hálózatra történő rákötés és a megfelelő kapacitású tisztítómű meglétéhez kötött feltétellel lehetséges. Ha az érintett telken keletkező szennyvíz elvezetését biztosító szennyvízcsatorna-hálózat építőipari kivitelezése megkezdődött, az építési és a rendeltetés megváltoztatási építésügyi hatósági engedély kiadható, de a használatbavételi engedély csak a megépült és üzembe helyezett szennyvízcsatorna-hálózatra történő rákötés és a megfelelő kapacitású tisztítómű megléte esetén adható ki.

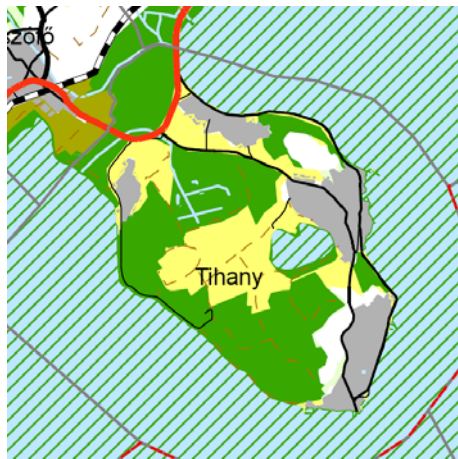
- A települések beépítésre szánt területeinek növelésekor a területnövekmény legkevesebb 10%-ának megfelelő, 50%-ban azzal településszerkezeti kapcsolatban lévő közhasználatú zöldterületet kell biztosítani. A gazdasági terület települési területfelhasználási egység területének növelése esetén a közhasználatú zöldterület helyett védőerdő is kijelölhető. A beépítésre szánt terület csak a zöldterület, illetve védőerdő egyidejű létesítésével és a zöldterület települési önkormányzati tulajdonba adásával alakítható ki.
- A települések újonnan létesített zöldterületein legfeljebb 4%-os beépítettséggel helyezhetők el vendéglátó-, sport-, szabadidő-létesítmények, illetve a terület gondozását szolgáló építmények.
- Bányászati tevékenység - kutatási, bányabezárási és az utóhasznosítás érdekében végzett tájrendezési tevékenység kivételével - csak a települések közigazgatási területének a tő felületéről - látványtervvel igazolhatóan - nem látható részén engedélyezhető.
- A települések közigazgatási területén új hulladéklerakók és hulladékártalmatlanítók nem létesíthetők és a meglévők nem bővíthetők.
- A települések közigazgatási területén lévő működő hulladéklerakó, hulladékkezelő telepek területi bővítés nélküli korszerűsítését, illetve ha ez nem lehetséges, felszámolását - a parti és partközeli településekben a szelektív hulladékgyűjtési és hulladékkezelési rendszer kialakításával - térségi hulladékgazdálkodási terv alapján kell megvalósítani.

2.3.1.6. A kiemelt térségi övezetekre vonatkozó szabályok

A Balaton törvény által meghatározott kiemelt térségi övezetek lehatárolását a törvény mellékletét képező tervlapok tartalmazzák.

Tihany területén a Balaton törvény az alábbi térségi övezeteket határozza meg:

Magterület övezete (Ö-1)

- Ö-1 Magterület
- Ö-2 Ökológiai folyosó
- Ö-3 Pufferterület

A magterület övezete tekintetében az OTRT által meghatározott előírások mellett a következő előírások alkalmazandók:

- a kialakult tájhasználat csak a természetközeli állapothoz való közelítés érdekében változtatható meg;
- közlekedési építmények a terepi adottságokhoz alkalmazkodva, tájba illesztve helyezhetők el;
- új építmény elhelyezése tájba illesztve, a helyi építészeti hagyományok figyelembevételével történhet;
- őshonos fafajok használhatóak csak erdőtelepítéseknel;
- új építmény a természetvédelmi kezelés és bemutatás céljából, valamint szakrális építményként helyezhető el;
- 10 m magasságot meghaladó építmény - kápolna, kizárólag kilátó rendeltetésű építmény, víztorony kivételével - nem létesíthető, csarnok jellegű épület, reklámcélú hirdető építmény elhelyezése nem engedélyezhető.
- a látványvédelem (kilátás, rálátás) szempontjait mind kiemelten kell érvényesíteni;
- energetikai célú növénytelepítés nem engedélyezhető.
- a települések beépítésre szánt területének növelése és fejlesztése a történeti tájszerkezet, a tájképi adottságok megőrzésével, a tájkarakter erősítésével történhet;
- erdőtelepítés, erdőfelújítás, külterületi fásítás kizárólag őshonos fafajokkal végezhető;

Ökológiai folyosó övezete (Ö-2)

Az ökológiai folyosó övezete (Ö-2) tekintetében az OTRT által meghatározott országos ökológiai hálózat országos övezetre, valamint az ökológiai folyosó kiemelt térségi és megyei övezetre vonatkozó övezeti előírások mellett a következő előírások alkalmazandók:

- a településrendezési tervek készítése során az ökológiai folyosók folytonosságát és folyamatossá tételét ökológiai vizsgálatokra alapozva kell tervezni és biztosítani;
- a látványvédelem (kilátás, rálátás) szempontjait mind a településrendezési és építészeti tervezés, mind pedig az egyes építmények megvalósítása során kiemelten kell érvényesíteni;
- a kialakult tájhasználat csak a természeti értékek sérelme nélkül változtatható meg, a meglévő természet szerű művelési ágak (gyep, nádas, erdő) megtartandók, művelési ág váltása csak intenzívebb művelésükből a természet szerű irányában engedélyezhető;
- a települések beépítésre szánt területének növelése és fejlesztése a történeti tájszerkezet, a tájképi adottságok megőrzésével, a tájkarakter erősítésével, a helyi építészeti hagyományok figyelembevételével történhet;
- szántóművelési ágú területen építmény nem helyezhető el;
- a kertgazdasági terület övezetébe is besorolt területeken a 2700 m²-nél kisebb telek nem építhető be;
- közlekedési építmények abban az esetben és olyan módon jelölhetők ki, ha a magterület, a természetes és természetközeli élőhelyek fenntartása, valamint az ökológiai kapcsolatok működése biztosítható;
- közlekedési építmények a terepi adottságokhoz alkalmazkodva, tájba illesztve helyezhetők el;
- új építmény elhelyezése, műszaki infrastruktúra telepítése csak tájba illesztve és a természetvédelmi kezelő hozzájárulása alapján történhet;
- 10 m magasságot meghaladó építmény - kápolna, kizárólag kilátó rendeltetésű építmény, víztorony kivételével - nem létesíthető, csarnok jellegű épület, reklámcélú hirdető építmény elhelyezése nem engedélyezhető;
- a területen környezetszennyező tevékenység nem folytatható, csak természetes és környezetkímélő módszerek, gazdálkodás alkalmazható;
- erdőtelepítést, erdőfelújítást, külterületi fásítást őshonos fafajokkal kell végezni;
- energetikai célú növénytelepítés nem engedélyezhető.

A pufferterület övezete (Ö-3)

A pufferterület övezete tekintetében az OTRT által meghatározott előírások mellett a következő előírások alkalmazandók:

- művelési ág váltásához, művelés alól kivonáshoz és a művelés alól kivett terület újrahaznosításához a természetvédelmi hatóság hozzájárulása szükséges;
- országos jelentőségű védett természeti területen szántóművelési ágban építmény nem helyezhető el;
- a kertgazdasági terület övezetébe is besorolt területeken 2700 m²-nél kisebb telek nem építhető be;
- új külszíni bányatelek nem állapítható meg;
- közlekedési építmények, új villamosenergia-ellátási, táv- és hírközlő vezetékek, egyéb közművezetékek, építmények tájba illesztve a természetvédelmi hatóság által meghatározott feltételekkel létesíthetők;
- csarnok jellegű épület, reklámcélú hirdető építmény elhelyezése nem engedélyezhető;
- csak extenzív jellegű, vagy természet- és környezetkímélő gazdálkodási módszerek alkalmazhatók, a kialakult tájhasználatot csak a természeti értékek sérelme nélkül szabad megváltoztatni;
- a látványvédelem (kilátás, rálátás) szempontjait mind kiemelten kell érvényesíteni;
- energetikai célú növénytelepítés nem engedélyezhető.

Tájképvédelmi terület övezete (T-1)

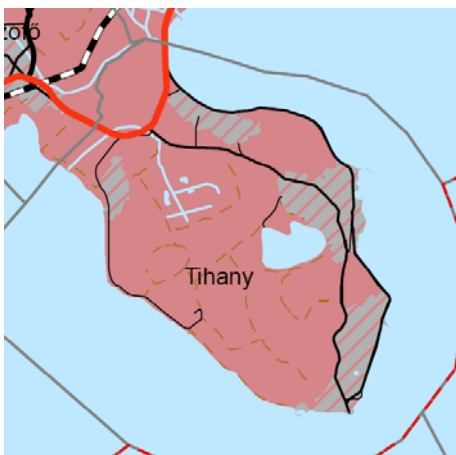

- T-1 Térségi jelentőségű tájképvédelmi terület
- T-1 Térségi jelentőségű tájképvédelmi terület övezetébe tartozó települési térség

A térségi jelentőségű tájképvédelmi terület övezetére az OTTr-ben meghatározottak mellett az alábbi előírások alkalmazandók:

- beépítésre szánt terület nem jelölhető ki;
- a művelési ág váltása, más célú hasznosítása, termelési szerkezet, valamint közmű és közút építése a természetvédelmi hatóság hozzájárulásával engedélyezhető;
- a látványvédelmet, illetve egyes építményeket településrendezési és építészeti tervezés során kiemelten kell érvényesíteni;
- országos jelentőségű védett természeti területen a kertgazdasági terület övezetébe is besorolt területeken a 2700 m²-nél kisebb telek nem építhető be, szántóművelési ágú területen építmény nem helyezhető el;
- új épület, építmény csak a történeti tájszerkezet, tájképi adottságok megőrzésével és a helyi építészeti hagyományok figyelembevételével történhet;
- hulladékgazdálkodási létesítmények nem létesíthetők, kivétel komposztüzemek és hulladéktárolók;
- a közműveket lehetőség szerint terepszint alatt kell elhelyezni;
- csarnok jellegű épület és reklámcélú hirdető építmény elhelyezése nem engedélyezhető.

Történeti települési terület övezete (T-2)

- T-2 Történeti települési terület
- T-2 Történeti települési terület övezetébe tartozó települési térség

Az övezet területét a településrendezési tervekben a tényleges kiterjedésnek megfelelően, szükség szerint védőövezetével együtt kell lehatárolni és a Balaton törvény előírásait a településrendezési tervekben lehatárolt területen kell érvényesíteni.

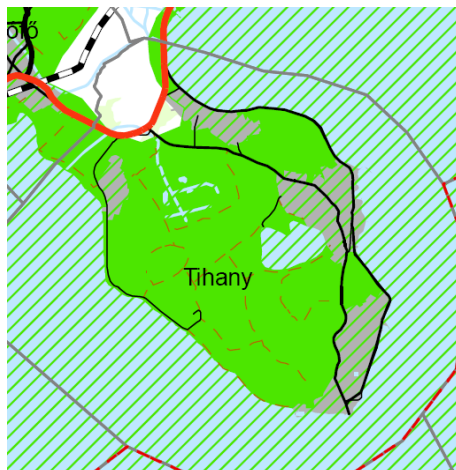
- A településeknek meg kell határozni, és elő kell írni a látványvédelmet, a településképvédelmet, a zöldfelületek fejlesztését, az épületek paramétereit, az építmények helyi építészeti hagyományokhoz illeszkedő megjelenését meghatározó előírásokat és a helyi építészeti hagyományoknak megfelelő építési anyagok használatát;
- A nyomvonalas közműveknek lehetőség szerint terepszint alatti építést kell biztosítani;
- új üzemanyag-töltő állomás, valamint hulladékgazdálkodási létesítmény nem telepíthető.

Világörökség és világörökség várományos települési terület övezete (T-3)

- A világörökség és világörökség-várományos terület övezetének (T-3) területét - a kulturális örökségvédelmi hatóság állásfoglalása alapján - a településrendezési tervekben kell a tényleges kiterjedésnek megfelelően lehatárolni, és e törvény előírásait a településrendezési tervekben lehatárolt területen kell érvényesíteni.
- A világörökség és világörökség-várományos terület övezete (T-3) tekintetében az OTrT által meghatározott kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő terület országos övezetre, valamint a világörökség és világörökség-várományos terület kiemelt térségi és megyei övezetre vonatkozó övezeti előírások mellett a tájalkotó elemek összhangjának megőrzése érdekében a helyi építési szabályzatban a tájképet és a kulturális örökség elemeinek védelmét szolgáló szabályozást kell meghatározni.

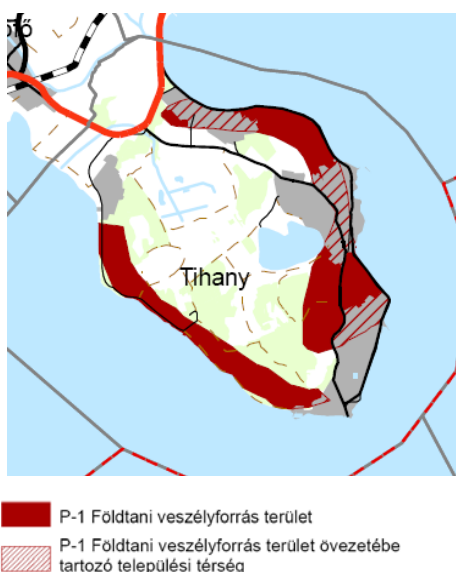
A felszíni szennyezésre fokozottan érzékeny terület övezete (SZ-1)

A övezet területére az OTrT-ben meghatározottak mellett az alábbi előírások alkalmazandók:

- korlátozott vegyszer- és műtrágya-használatú, környezetkímélő vagy extenzív mezőgazdasági termelés folytatható;
- új hulladéklerakó, hulladéktároló, hulladékkezelő telep - kivéve a biológiailag lebomló szerves anyagok lebontását és további felhasználásra alkalmassá tételét végző telepek, valamint hulladékátrakó állomás- és vegyszertároló nem létesíthető.

Földtani veszélyforrás terület övezete (P-1)

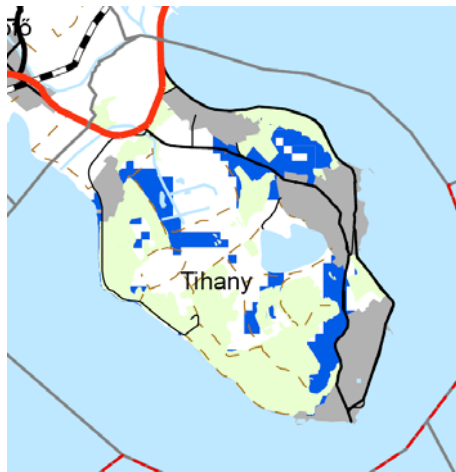

A földtani veszélyforrás terület övezete (P-1) területét - az állami földtani feladatokat ellátó szerv állásfoglalása alapján - a településrendezési tervekben kell tényleges kiterjedésének megfelelően lehatárolni, és e törvény előírásait a településrendezési tervekben lehatárolt területen kell érvényesíteni.

A földtani veszélyforrás terület övezet (P-1) tekintetében az OTrT által meghatározott földtani veszélyforrás területe kiemelt térségi és megyei övezetre vonatkozó előírások mellett a következő előírások alkalmazandók:

- az övezetbe besorolt területeken a beépítés feltételeit a településrendezési tervekben és a helyi építési szabályzatban kell meghatározni;
- a felszíni vizek és belvizek szakszerű elvezetésére szolgáló műtárgyakat a településrendezési tervekben és a helyi építési szabályzatban tervezni kell.

A vízerózióknak kitett terület övezet (P-2)

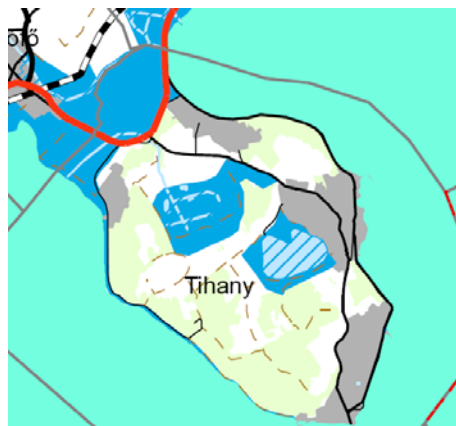

A övezet területére az OTTrT-ben meghatározottak mellett az alábbi előírások alkalmazandók:

- a művelési ág tudatos megválasztásával, meliorációs talajvédelmi beavatkozások megvalósításával, talajvédő agrotechnikai eljárások alkalmazásával, a leginkább veszélyeztetett területeken erdősítéssel - kivéve a szőlő termőhelyi kataszteri területeket - kell az erózió mértékét csökkenteni;
- a már kialakult vízmosások rendezésével kapcsolatos feladatokat a településrendezési tervekben és a helyi építési szabályzatban kell meghatározni.

 P-2 Vízerózióknak kitett terület

A felszíni vízminőség-védelmi terület övezete (F-1)

 F-1 Felszíni vízminőség-védelmi terület
 F-1 Felszíni vízminőség-védelmi terület övezetébe tartozó települési térség és felszíni víz
 D-1 Tómeder

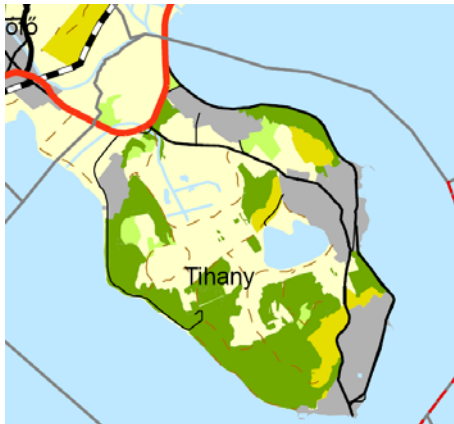
- beépítésre szánt terület nem jelölhető ki;
- épületek építése, bővítése - a településrendezési tervekben a természetvédelmi szempontokkal összhangban szabályozott területeken elhelyezett, a régészeti lelőhelyek leletmentését és bemutatását lehetővé tevő építmények, a horgászturizmust szolgáló esőbeálló jellegű építmények és a legkevesebb 5 ha egybefüggő gyepterületen, a legeltetést biztosító állatállomány szállásul szolgáló, hagyományos istállóépületek kivételével - nem engedélyezhető;
- üzemanyagtöltő állomás, hulladéklerakó, hulladéktároló telep, hulladékátrakó állomás, valamint szennyvízürítő nem létesíthető;
- a vízfolyások menti 20-20 méteres sávban megtelepedett fásszárú növényzet védelmét a vízfolyások karbantartási munkáihoz szükséges feltételek biztosítása mellett kell megoldani.

A tómeder övezetén (D-1):

- a Balaton tómedre az érvényes partvonal-szabályozási tervben meghatározottakon túlmenően nem csökkenthető;
- a Balaton jogi partvonalát - a partvonal-szabályozási tervtől eltérően - megváltoztatni és az élővilágra, a vízminőségre káros befolyással bíró tevékenységet végezni nem lehet;
- a parti móló, hullámtörő, kikötői építmény és a fürdőházak eredeti formában történő újjáépítése kivételével a tómederbe állandó építmény, sziget nem építhető;
- a tómederhez kapcsolódó élőhelyek védelme érdekében a tómederbe a nád gyökérszónáit kevésbé sértő, ideiglenes jellegű, csak az üdülési, illetve horgászhelyben használatos műtárgy (pl. horgász- és napozóstég) helyezhető el;
- az I-III. osztályú nádasban, illetve attól legalább 2 m-re, a környezeti kárelhárítás vagy az élet- és balesetvédelmi indokból szükséges beavatkozás, valamint az engedély nélkül létrehozott feltöltés és vízi állás visszabontásának eseteitől eltekintve, tilos minden olyan mechanikai beavatkozás (kotrás, feltöltés, építés, vízi állás-, csónakút-, horgászhely-létesítés), amely a nádas állományát, annak minőségét károsítja, illetőleg a nádas pusztulását eredményezheti;
- a védett természeti területen található nádasban osztályba sorolástól függetlenül, természetvédelmi kezelési kivételével - amelynek módját a természetvédelmi kezelési terv határozza meg - tilos a kotrás, valamint minden olyan tevékenység, amely a nádas állományát veszélyezteti, vagy károsítja;

- a tómeder nádasában, a kihirdetett vízpart-rehabilitációs tanulmánytervek - első felülvizsgálatukat követően a partvonal-szabályozási és vízpart-rehabilitációs tervek - által kijelölt kikötésre alkalmas partszakaszokon engedéllyel rendelkező kikötők esetén legfeljebb 5 méter széles bejáró, valamint a meglévő közhasználatú strandok előtt, fővényes strandszakasz kialakítása érdekében, a IV-V. osztályú nádasban, legfeljebb 30 méter széles bejáró a vízügyi hatóság engedélyével fenntartható;
- az üzemeltetési engedélyköteles vízi jármű, amely nem rendelkezik üzemeltetési engedéllyel és kiépített kikötőben kikötőhellyel, a tómeder területén nem tárolható;
- a nyilvántartásba vételre nem kötelezett vízi jármű a tómeder területén csak kiépített kikötőben tárolható.

Települési terület övezete (U-1)

- U-1 Települési terület
- U-2 Gazdasági terület
- M-1 Általános mezőgazdasági terület
- M-2 Kertgazdasági terület
- E-1 Erdőterület
- E-2 Erdőtelepítésre alkalmas terület

- új beépítésre szánt terület határa utcahatárosan nem alakítható ki;
- az új beépítés szabályozásakor a meglévő beépítési magassághoz kell igazodni;
- a meglévő építmények felújításának, helyreállításának, átalakításának és korszerűsítésének lehetőségét e törvény szabályozási előírásainak figyelembevételével a helyi építési szabályzatban kell meghatározni;
- a közmű és elektronikus hírközlési nyomvonalas hálózatok és járulékos műtárgyaik kiépítésénél illetve a meglévő hálózatok korszerűsítésénél a műszaki lehetőségek és a védett értékek védelmi szempontjainak mérlegelésével terepszint alatti elhelyezést kell biztosítani.

Az általános mezőgazdasági terület övezetén (M-1)

- szántóművelési ágban lévő területen 20 ha alatti telekméret esetén épület nem létesíthető, 20 ha és azt meghaladó telekméret esetén a terület rendeltetésszerű használatát szolgáló, a lakófunkciót is kielégítő épület építhető, és a beépített alapterület a telek a 0,3%-át, és az 1000 m²-t nem haladhatja meg;
- gyepművelési ágban lévő területen 5 ha alatti telekméret esetén épület nem létesíthető, 5 ha és azt meghaladó telekméret esetén hagyományos, almos állattartó, a lakófunkciót is kielégítő épület építhető, és a beépített alapterület a telek 1%-át és az 1000 m²-t nem haladhatja meg;
- szőlőművelési ágban lévő területen 2 ha alatti telekméret esetén épület nem létesíthető, 2 ha és azt meghaladó telekméret esetén a szőlőtermelést, borászatot és a borturizmust szolgáló, a lakófunkciót is kielégítő épület építhető, és a beépített alapterület a telek 2%-át, és a 800 m²-t nem haladhatja meg;
- a Balaton jogi partvonalával nem érintkező, szőlőműveléssel hasznosított 2 ha alatti területű telkekkel rendelkező tulajdonos - ha az egy borvidéken lévő telkeinek összterülete 5 ha-nál nagyobb - a szőlője művelésével, feldolgozásával, illetve ehhez kapcsolódó (nem szállodai célú) borturizmussal összefüggő építési tevékenysége engedélyezhető csak az egyik, a nemzeti park területének természeti és kezelt övezetén kívül lévő telkén. A beépíthető terület nagysága a beszámított telkek összterületének 1%-át, egyúttal a beépített telkek beépítettsége a 25%-ot nem haladhatja meg. Az 5 ha-nál nagyobb összterület megállapításánál a kertgazdasági terület övezetén lévő telkek is beszámíthatóak, de építési jogot e telkekre csak a kertgazdasági terület övezeti előírásai szerint lehet szerezni. Az építési jog megszerzéséhez beszámított, de beépítésre nem került telkekre telekalakítási és építési tilalmat kell az építésügyi hatóság megkeresésére feljegyezni;
- gyümölcsművelési ágban lévő területen 3 ha alatti telekméret esetén épület nem létesíthető, 3 ha és azt meghaladó telekméret esetén a termelést, feldolgozást szolgáló, a lakófunkciót is kielégítő épület építhető, és a beépített alapterület a telek 1%-át, és az egyes épületek alapterülete az 1000 m²-t nem haladhatja meg;

- épületet létesíteni csak a legalább 80%-ban művelt telken lehet, ahol a beépítés feltételeként az a művelési ág fogadható el, amely a telek művelt területének 60%-án meghatározó, azon a vegyes művelésű telken, ahol egyik művelési ág sem éri el a 60%-ot, a legszigorúbb beépítési szabályokkal rendelkező művelési ágra vonatkozó előírás szerint lehet építeni;
- állattartó telepet, a családi szükségletet meghaladó állattartást szolgáló épületet - a lovasturizmus céljait szolgáló épület kivételével - tómedertől legkevesebb 1 000 méter, egyéb felszíni vizektől legkevesebb 200 méter távolságra lehet elhelyezni.
- a lovasturizmus céljait szolgáló építmények és műtárgyak elhelyezéséről a településrendezési tervekben és a helyi építési szabályzatban kell rendelkezni;
- a környezetvédelmi és tájképvédelmi szempontból nélkülözhetetlen mezővédő, útvédő fásításokat a településrendezési tervekben és a helyi építési szabályzatban meghatározott módon kell telepíteni;
- a vízfolyások menti 20-20 méteres sávban megtelepedett fásszárú növényzet védelmét a vízfolyások karbantartási munkáihoz szükséges feltételek biztosítása mellett kell megoldani.
- új gazdasági telephely, birtokközpont legalább 2 ha területű telken alakítható ki - parti és partközeli településen az adott településhez tartozó, a sem partinak, sem partközelinek nem minősülő településen pedig a birtokközpont építési helyéül szolgáló település és a szomszédos települések közigazgatási területéhez tartozó - legalább 50 ha összterületű, több telekből álló birtok esetén. A magterület, ökológiai folyosó és térségi jelentőségű tájképvédelmi terület övezetben szabályozott területeken a birtokközpont nem alakítható ki. A beépített terület nagysága a birtok összterületének 1%-át és a beépített telek területének 25%-át nem haladhatja meg.
- A majorok és gazdasági telephelyek gazdasági célú hasznosítását a településrendezési eszközökben kell szabályozni gazdasági területként, ahol környezetet nem zavaró gazdasági tevékenység folytatható.
- Az övezetben az országos településrendezési és építési követelményekről szóló kormányrendeletben különleges beépítésre szánt terület települési területfelhasználási egységként meghatározott területek közül a nagy bevásárlóközpontok és nagy kiterjedésű kereskedelmi célú területek kialakítása nem engedélyezhető.

Kertgazdasági terület (M-2)

- beépítésre szánt terület nem jelölhető ki;
- a beépíthető telek legkisebb nagysága 2000 m²;
- 1500 m²-nél kisebb telekre az e törvény hatálybalépése előtt jóváhagyott helyi építési szabályzat alapján sem lehet épületet építeni;
- művelt telekre 3%-os beépítettséggel a műveléssel összefüggő gazdasági épületet lehet építeni;
- az építménymagasság a 4 métert, az építmény legmagasabb pontja a 6 métert nem haladhatja meg;
- lakókocsi lakókonténer nem helyezhető el;
- az egyes településeken az övezet területének legfeljebb 10%-án a település szabályozási tervében és helyi építési szabályzatában kijelölt, a település belterületéhez közvetlenül kapcsolódó területeken, legkevesebb 3 000 m² nagyságú művelt telken, legfeljebb 3%-os beépítettséggel lakóépület is elhelyezhető;
- műveltnek az a telek minősül, amelynek legalább 80%-án intenzív kertészeti kultúra található;
- szakrális építmény (kápolna, kereszt, kőkép stb.) a telek méretétől függetlenül elhelyezhető.

Az erdőterület övezetén (E-1)

- a szőlő művelési ágban történő hasznosítás az erdészeti hatóság által engedélyezhető.
- a védett erdőben csak a természetvédelmi kezelési tervben meghatározott területeken természetvédelmi bemutatási, kezelési, illetve erdészeti célból szabad építményt elhelyezni;
- a nem védelmi célú erdőben épületet 10 ha-nál nagyobb földrészleten legfeljebb 0,3% beépítettséggel lehet építeni.
- új vadaskert létesítése nem engedélyezhető.

Az erdőtelepítésre alkalmas terület övezet (E-2)

- beépítésre szánt terület nem jelölhető ki;
- az erdőtelepítésig csak az erdőtelepítés lehetőségét megőrző területfelhasználás folytatható;
- a természetesen kialakult őshonos fafajokból álló erdőfoltokat meg kell őrizni.

Kiváló termőhelyi adottságú erdőterület övezete (E-3)

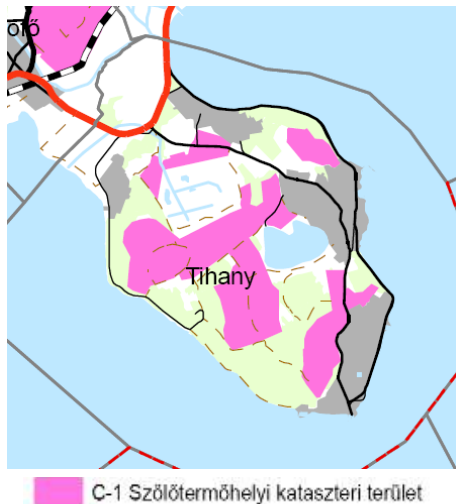

A kiváló termőhelyi adottságú erdőterület övezet (E-3) tekintetében az OTvT által meghatározott kiváló termőhelyi adottságú erdőterület országos övezetre vonatkozó övezeti előírások mellett a következő előírások érvényesek:

- az övezetbe tartozó területeket az illetékes erdészeti hatóság állásfoglalása alapján a tényleges kiterjedésnek megfelelően a településrendezési tervekben kell lehatárolni;
- a lehatárolt területek a településrendezési eszközökben csak erdőterület települési területfelhasználási egységbe sorolhatóak.

- M-3 Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület
- E-3 Kiváló termőhelyi adottságú erdőterület

Szőlő termőhelyi kataszteri terület övezetén (C-1)

- beépítésre szánt terület nem jelölhető ki;
- az erdőtelepítésre alkalmas területek övezetébe is besorolt földrészletek erdőterületként történő kijelöléséről a településrendezési eszközökben kell dönteni;
- építeni csak a legalább 80%-ban szőlőműveléssel hasznosított telken, kizárólag a szőlőművelést, szőlőfeldolgozást, bortárolást vagy a borturizmust szolgáló épületet, illetve ahol az M-1 és az M-2 övezethez tartozó szabályozási előírások lehetővé teszik, lakófunkciót is kielégítő épületet lehet;
- szakrális építmény (kápolna, kereszt, kőkép stb.), amely a szőlőhegyek tájképéhez hagyományosan hozzátartozó tájképformáló elem - szőlőműveléssel nem hasznosított területen is - a telek méretétől függetlenül elhelyezhető;

■ C-1 Szőlőtermőhelyi kataszteri terület

2.3.2. Szabályozás és Vízpart-rehabilitáció

A Balaton törvény 2000 évben történő elfogadásával

- a partvonal-szabályozási tervek elkészítésére
- a vízpart-rehabilitációs követelményekkel érintett területek kijelölésére
- vízpart-rehabilitációs szabályozási követelmények megalkotására és
- a vízpart-rehabilitációs szabályozási követelmények alapján a **partvonal-szabályozási tervek** elkészítésére és elfogadására

adott felhatalmazást az országgyűlés.

A Balaton törvény előírta továbbá, hogy az elkészített és jóváhagyott **partvonal-szabályozási tervek** alapján kell a parti területeket a településrendezési tervben, illetve a helyi építési szabályzatban (HÉSZ) szabályozni.

2.3.2.1. Partvonalszabályozási terv

Tihany **partvonal-szabályozási terve** 2002-ben készült el, s 2003. március 31-én került jóváhagyásra. Tartalmazta a part menti területek nádfelmérést és a nádas minősítését, a földhivatali nyilvántartás szerinti partvonalat, a meglévő szárazulat határát, a vízpart javasolt szabályozási vonalát, a meglévő kikötőket és a kikötő fejlesztésre alkalmas területeket.

A nádgazdálkodás szabályairól még 1998-ban jóváhagyásra került egy kormányrendelet **22/1998. (II. 13.) Korm. rendelet a Balaton és a parti zóna nádasainak védelméről, valamint az ezeken folytatott nádgazdálkodás szabályairól**, mely rendelkezett a nádminősítéséről is. Ez alapján készült a nádfelmérés és nádminősítés a partvonal-szabályozási tervhez.

2.3.2.2. *Vízpart-rehabilitációs szabályozás követelményeiről szóló kormányrendelet*

A partvonal-szabályozási tervek készítésével egyidőben került megalkotásra a **vízpart-rehabilitációs tanulmányterv** tartalmát meghatározó **A balatoni vízpart-rehabilitációs szabályozás követelményeiről szóló 283/2002 (XII. 21.) Korm. rendelet.** (melyet a 152/2007 (VI. 26.) számú Korm. rendelet módosított). E rendelet határozza meg tulajdonképpen a part menti területekre vonatkozó szabályozási követelményeket.

A rendelet megalkotását követően, a partvonal-szabályozási tervben foglaltak figyelembevételével készült el a Balaton melletti települések vízpart-rehabilitációs tanulmányterve.

2.3.2.3. *Vízpart-rehabilitációs tanulmányterv*

Tihany vízpart-rehabilitációs szabályozási követelményekkel érintett területének lehatárolásáról és vízpart-rehabilitációs tanulmánytervének elfogadásáról szóló rendelet 2005-ben került elfogadásra (11/2005.(IV.14.) TNM rendelet - **továbbiakban vízpart-rehabilitációs -terv**) A rendelet mellékletét képezi a vízpart-rehabilitációs követelményekkel érintett terület szabályozásáról szóló *M=1:2000* méretarányú tervlap is 9 szelvényben.

A vízpart-rehabilitációs terv többek között **meghatározta** a partvonal-szabályozási terv alapján a meglévő, a megtartható, a tervezett és az új szabályozási partvonalat, a nádkataszter szerint minősített nádasokkal, valamint a legalizált és elbontandó feltöltésekkel. Szabályozta a közterületeket, az egyes területfelhasználási egységeket (a balatoni vízpart-rehabilitációs szabályozás követelményeiről szóló 283/2002. (XII.21.) Korm. rendelet figyelembevételével). Meghatározta a parti kemping, kikötő, strand létesítésére felhasználható partszakaszt, a parti sétány, gyalogút, kerékpárút nyomvonalát.

Tihany part menti **vízpart-rehabilitációval érintett területek szabályozásánál** tehát az egyéb magasabb rendű tervek és országos szabályozók mellett

- a Balaton-törvény előírásait,
- a vízpart-rehabilitációs szabályozás követelményeiről szóló **283/2002 (XII. 21.) Korm. rendelet** előírásait,
- valamint a **vízpart-rehabilitációs tervet** is figyelembe kell venni.

2.3.3. **Településrendezési terv (12/2002. (IX.6.) sz. ÖK rendelet)**

Tihany településrendezési terve 2002-ben került jóváhagyásra, s jóváhagyása óta három alkalommal módosították: 11/2007. (XI.22.) sz 1/2009 (II.2 6.) sz. és a 12/2009 (IX.18.)sz. Ök rendelet. A 2009-es módosítások során a vízpart-rehabilitációs terv előírásait, a vízpart-rehabilitációs követelményekről szóló kormányrendelet 2007-ben történt módosításait, valamint a Balaton törvény 2008-as módosításait is figyelembe kellett venni. A tervi tartalmat azonban a hatályos terv vízpart-rehabilitációs tervvel összevetve megállapítást nyert, hogy az **nem minden esetben van összhangban.**

A település szabályozási tervének módosítása jelenleg két területen folyik. Egyik esetben sem általános felülvizsgálat a cél (bár a szerkezeti terv felülvizsgálata a Balaton-törvény alapján 5 évente szükséges) A 2009-ben indult jelenleg munkaközi állapotban lévő terv egyes lakossági kéréseket kezel. A terv 2011. januárjában elkészült, egyeztetésre való kiküldéséről nem döntött az Önkormányzat, mivel a településnek nincs hatályos településfejlesztési koncepciója, s előbb a koncepció megalkotását tűzték ki célul. A másik terv az Óvár területére készül, 2011. szeptemberben indult, s a tervezés jelenleg folyik.

2.4. KORÁBBI TELEPÜLÉSFEJLÉSZTÉSI TEVÉKENYSÉGEK A TELEPÜLÉSEN

Az Önkormányzat a meghirdetett regionális- és szakági operatív programok támogatásait illetve más térségi és egyéb pályázatokat tudatosan használta ki az utóbbi években, hogy a települést megerősítse a térségben, illetve hogy a meglévő értékeit fejlessze. A korábbi időszakok fejlesztéseinek másik nagy célterületeként az infrastrukturális jellegű beruházások tekinthetők: a közszolgáltatások minőségének, települési infrastruktúra elérhetőségének, kiépítettségének, minőségének javítását. Mindezek mellett meghatározóak voltak a kivételes természeti és települési környezet rehabilitációjával foglalkozó pályázatok.

2. Táblázat – Településfejlesztési tevékenység a településen (2006-2012.)

Megvalósítás éve	Beruházások megnevezése	Pályázó megnevezése	Összes költség (ezer Ft)	Saját erő (ezer Ft)	Pályázati támogatás (ezer Ft)	Forrás
2006	Batthyány u. burkolat felújítása	Tihany Község Önkormányzat	5.579	2.790	2.789	KDOP
2006	Szőlő utca komplex fejlesztése	Tihany Község Önkormányzat	9.482	5.482	4.000	BFT
2006	Tihanyi Visszhang Óvoda külső homlokzat felújítása és külső nyílászáró cseréje	Tihany Község Önkormányzat	8.095	4.928	3.167	Veszprém Megyei Területfejlesztési Tanács
2007	Tihanyi turisztikai központ kialakítása a településközpont megújításával (terve)	Tihany Község Önkormányzat	7.560	3.760	3.800	BFT
2008	Tihany vízi kapuja, a hajóállomás környezetének komplex fejlesztése, előkészítése	Tihany Község Önkormányzat	7.200	5.040	2.160	Veszprém Megyei Önkormányzat
2008	Kerékpárút építése Tihany központjába a 7117 sz. közút mellett	Tihany Község Önkormányzat	67.307	53.763	13.544	KDRFÜ (+4.200 eFt Veszprém Megyei Önk.)
2008	Tömörítő konténer, hulladékgyűjtő edényzetek és zöldterület karbantartó eszközök beszerzése	Tihany Község Önkormányzat	7.400	6.660	740	Norvég alap
2008	Dózsa György u. burkolat felújítása	Tihany Község Önkormányzat	6.972	3.686	3.286	KDOP
2009	Kistérségi közlekedési szolgáltatások fejlesztésének támogatása	Tihany Község Önkormányzat	8.538	191	8.347	MVH
2009	Németh László Művelődési Ház felújítása	Tihany Község Önkormányzat	20.000	10.000	10.000	BFT
2009	Kiserdőtelepi és Völgy utcák felújítása	Tihany Község Önkormányzat	15.060	7.678	7.382	KDOP
2009	Levendula-ház látogatóközpont - a Bakony-Balaton Geopark keleti kapuja (2009)	Balaton-felvidéki NPI	340.316	51.047	289.269	KDOP
2009	A Tihanyi Bencés Apátság komplex turisztikai fejlesztése	Tihanyi Apátság	153.537	23.031	130.506	KDOP
2009-2010.	A Tihanyi Levendula Erdei Iskola Infrastrukturális Fejlesztése	Balaton-felvidéki NPI	44.612	-	44.612	KEOP
2009-2010	Tihany Község Önkormányzatának fenntartásában lévő 4 db intézmény világításkorszerűsítése a "Caminus" Zrt. beruházásaként a Szemünk Fénye Program keretében	"Caminus" Energiaracionalizálási Szolgáltató és Fővállalkozó	9.990	7.991	1.998	KEOP
2009-2010	A ZÖLD ÓVODA és az ŐKOISKOLA program integrálása a kompetencia alapú oktatásba	Tihany Község Önkormányzat	22.000	-	22.000	TÁMOP
2009-2010	A Tihanyi Polgármesteri Hivatal Szervezetfejlesztése	Tihany Község Önkormányzat	14.918	1.193	13.725	ÁROP

2. Táblázat – Településfejlesztési tevékenység a településen (2006-2012.)						
Megvalósítás éve	Beruházások megnevezése	Pályázó megnevezése	Összes költség (ezer Ft)	Saját erő (ezer Ft)	Pályázati támogatás (ezer Ft)	Forrás
2009-2010	Tihany Szabadtéri színpad felújítása és fejlesztése	Tihany Község Önkormányzat	84.585	43.138	41.446	KDOP
2009-2011	A Balatonkutatás eredményeinek széleskörű társadalmi megismertetése az eredmények más víztestekre kiterjesztése, gazdasági és felsőoktatási alkalmazásának elősegítése céljából	MTA Balatoni Limnológiai Kutatóintézet	58.800	8.820	49.980	TÁMOP
2010-2011	A tihanyi Illyés Gyula Általános és Zeneiskolában a tanulói laptop program megvalósítása a pedagógiai, módszertani reformot támogató informatikai infrastruktúra fejlesztése érdekében	Tihany Község Önkormányzat	4 433	-	4 433	TIOP
2011-2012	Új szolgáltatás kialakítása Tihanyban - a KOGART Tihany megnyitása	FEMI-LEE Tanácsadó és Szolgáltató Kft.	87.592	43.796	43.796	KDOP
2011-2012	A házi komposztálás megismertetése Tihany lakosságával	Tihany Fejlesztéséért Alapítvány	6.200	310	5890	KEOP
2011-2013	"Élőhelyvédelem és - helyreállítás a Balaton-felvidéki NPI területein	Balaton-felvidéki NPI	24.207	-	24.207	KEOP
2011-2013	Tihanyi Legenda Projekt	Tihany Község Önkormányzat	599.350	-	599.350	KDOP
2012.	Tihanyi Legenda TDM 2. fázis	Tihanyi Legenda Idegenforgalmi és Fejlesztési Kft.	42.225	6.334	35.891	KDOP
Összesen			1.655.958	289.635	1.366.323	

Az Önkormányzat mellett számos országos, illetve helyben működő szervezet is felismerte a pályázati rendszerben rejlő lehetőségeket: Balaton-felvidéki NPI, MTA Balatoni Limnológiai Kutatóintézet, Tihany Fejlesztéséért Alapítvány stb. Összességében a tihanyi fejlesztésekre több mint 1,6 milliárd forint költség került elkülönítésre. Az Önkormányzatot és a többi szervezet összességében a **takarékos gazdálkodás** jellemezte, amit az is jelez, hogy összességében a megítélt támogatások a teljes beruházás 82%-t tették ki, azaz csupán 18% önrészt biztosítottak a fent említett szervezetek.

3. ÖRÖKSÉGVÉDELEM

3.1. A TELEPÜLÉS KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE²

A Tihanyi-félsziget³ a Balatonba nyúlik, amely 25 ezer évvel ezelőtt jött létre tektonikus süllyedésekkel. A félszigeten több millió évvel ezelőtt lezajlott vulkanikus tevékenység eredményeként létrejött kalderák maradványaiban alakult ki a félsziget arculatát ma is meghatározó két tó: a Külső-tó és a Belső-tó.

Az ember letelepedésére utaló legkorábbi leletek a félsziget területéről az újkőkorból (i.e. 6000-5000) származnak. A későbronzkor-koravaskor idején (i.e. 1000-600) épült a félsziget északi részén magasodó Óvár-hegyen az a földvár, amelynek déli és nyugati oldalát sánc védte, északi és keleti oldalán pedig meredek hegyoldal tette megközelíthetetlené. A vár uradalmi központ, háború idején menedékvár lehetett. I.e. 400 után kelták települtek be a félszigetre, akik tovább építették a földvárat (egy belső sánccal leválasztották az ún. Felső-várat). A későbbi korokban (a népvándorlás idején, az Árpád-korban) is használták még a várat, de további építkezésnek nincs nyoma.

² Forrás: <http://tourist.idea.hu/tihany-es-kornyekenek-tortenete>, <http://hu.tihany.hu/>

³ Tihanynak a neve valószínűleg egy személynévből (Tichomir, Tichony) alakult ki. Ez a személynév pedig a Tich szóból képződött, ami a szláv nyelvben csendesnek felel meg.

Miután i.sz. 9-et követően a Római Birodalom a Dunáig terjeszkedett, Tihany kedvelt helyé vált a Birodalom lakosainak körében is víztől való védettsége miatt. A rómaiak a Balatont Lacus Pelsonak nevezték, Tihanynál átkelőhelyet is alakítottak ki rajta. Sajkjodon több 3. századi épületet és egy villagazdaság maradványait (falak, terazzo padló stb.) fedezték fel. 434-ben a rómaiaknak át kellett engedniük Pannóniát a hunoknak, így Tihany is a hun birodalom részévé vált. Ezt követően keleti gótok, majd langobardok is laktak a félszigeten. 568-ban a langobardok Itáliába vándoroltak és avarok foglalták el a területet. Mindezt avar-kori leletek (gyöngyök, tűtartó, kerámiatöredékek) is bizonyítják.

A honfoglalás után a Bakonyt, illetve a tőle délre fekvő területeket a Szalók nemzetség szállta meg, majd 950 körül a nagyfejedelmi nemzetség, Árpád utódai foglalták el a területet. A 11. században a félszigeten 3 település volt: Újlak, Tihany és Apáti. Újlak a félsziget déli csücskén, a révnél helyezkedett el, révészek, halászok és a révre felügyelő katonák laktak itt. Tihany a várból és az alatta elhelyezkedő kis településtől állt. Apáti volt az Árpád-korban a félsziget legnépesebb települése, a sziget bejáratánál helyezkedett el.

1055-ben I. András király bencés apátságot⁴ és bizánci rítusú bazilita monostort alapított a félszigeten. Miután hazatért a Kijevei Nagyfejedelemségből, kíséretében több orosz nemes és szerzetes is volt, akik Visegrádon és Tihanyban telepedtek le. Ez magyarázza a keleti ortodox egyházban szokásos, laura-rendszerű, sziklába vágott cellák, kápolna és ebédlő (mai nevén Barátlakások) létrehozását.

1211-ből származik a tihanyi apátság első hiteles birtokösszeírása, amely szerint 74 háznép élt ekkor a településen.

A tatárjárás után, a 13. század második felében kezdték kiépíteni a félszigetet védő sánc- és őrtoronyrendszert. A félsziget legkeskenyebb részét átvágták egy olyan árokkal, amely a Külső-tó vizét és a réteken keletkező belvizet is elvezette. Ekkor épült a félsziget nyugati részén található Csúcshegyen egy ötszögletű torony, amelyet nyugati oldalról kettős árokrendszer védett, a többi oldala pedig meredek, vízmosásos volt. A 13.-15. századból származó okleveleken valószínűleg ez a torony szerepel tihanyi várként. A tornyot a végvári harcok idején, a 16. század közepén is őrtoronyként használták.

A 14. századi várépítkezések következtében az apátság elszegényedett, javait elidegenítették. Ekkor már csak néhány szerzetes élt itt. A vár a király kezébe került.

1387-ben Zsigmond király örök joggal Somosi Jánosnak adományozta a várat és a hozzá tartozó kilenc falut, aki 1389-ben elzalogosította az adományt. Az apátság ősi jogán visszaperelte a várat és a birtokait 1392-ben, amelyeket 1534-ig meg is tartott. Ekkor ugyanis Choron András elfoglalta a várat és az apátságot, az utóbbi emiatt meg is szűnt.

A 16. század közepén zajló végvári támadások miatt a kolostorba katonák költöztek, az épületet végvárrá alakították. 1546-ban a végvári vonal kiépítését előíró királyi rendelet alapján árokkal körülvett palánkvárrá erősítették az apátságot. A török idők alatt a vár erősen védte a Balaton északi partját, a többszörös támadásoknak kitartóan ellenállt.

A török időköt követően a 16.-17. században a félsziget lakosságának nagy része a legvédettebb helyre, az apátsági vár mellé költözött, a félsziget másik két faluja (Újklak és Apáti) elpusztult. A török elleni felszabadító háborút követően a királyi kamara csak a váltságdíj kifizetése után szolgáltatva vissza a felszabadított területeket az eredeti tulajdonosainak. A magyar bencés rend nem tudta ezt kifizetni a tihanyi apátságért, ezért az osztrák Altenburg bencés apátság váltotta ki a tihanyi területeket 1702-ben. Végül a pannonthalmi bencés apátságnak 1716-ban sikerült visszavásárolnia azokat. 1719-ben Grassó Villebard apát új monostort kezdett el építeni barokk stílusban, amelyet 1754-ben szenteltek fel.

A 18.-19. században Tihany mezőváros és az apátsági uradalom központja is egyben. Sorra épültek ekkoriban a barokk stílusú lakó- és gazdasági épületek. 1909 és 1911 között kiépült Tihany kikötője és egy partvédő építmény, mellette pedig a Fürdőtelep. A hajóállomás megépítését követően

⁴ A kolostor alapító oklevele a legrégebbi, eredeti formájában fennmaradt Magyarországi oklevél, melynek latin nyelvű szövegében magyar szavakat, kifejezéseket is használtak. Ezért a Magyar nyelv legrégebbi írásos emléke is. Az oklevélben Tihany „*Tichon*” néven kerül említésre. Ebben van a legelső összefüggő magyar mondatrész is: „*feheruuaru rea meneh hodu utu rea*”, azaz: Fehérvárra menő hadi útra. Ezen kívül még közel száz magyar szót, ragot, képzőt tartalmaz e írásemlék. Az oklevélben Tihany „*Tichon*” néven kerül említésre.

megalakult a Tihany Balatoni Fürdő- és Gyógytelep Részvénytársaság - Habsburg József főherceg tagságával - a környező terület fejlődésének előmozdítására. A részvénytársaság a Balatonból 9 holdat fetöltetett, majd mintegy 30 holdon parcellázásokat végeztek. 1923-ban a Sport Szálló, 1924-25 között pedig Habsburg József főherceg nyaralókastélya. 1927-ben megépült a Balatoni Limnológiai Kutatóintézet. 1952-ben a félsziget nagy részét -Magyarországon elsőként- tájvédelmi körzetté nyilvánították. Az 1960-as évek óta kedvelt turisztikai célpont történelmi, kulturális és természeti értékeinek köszönhetően.

3.2. A TELEPÜLÉS SZERKEZETI FEJLŐDÉSÉNEK ÉRTÉKELÉSE

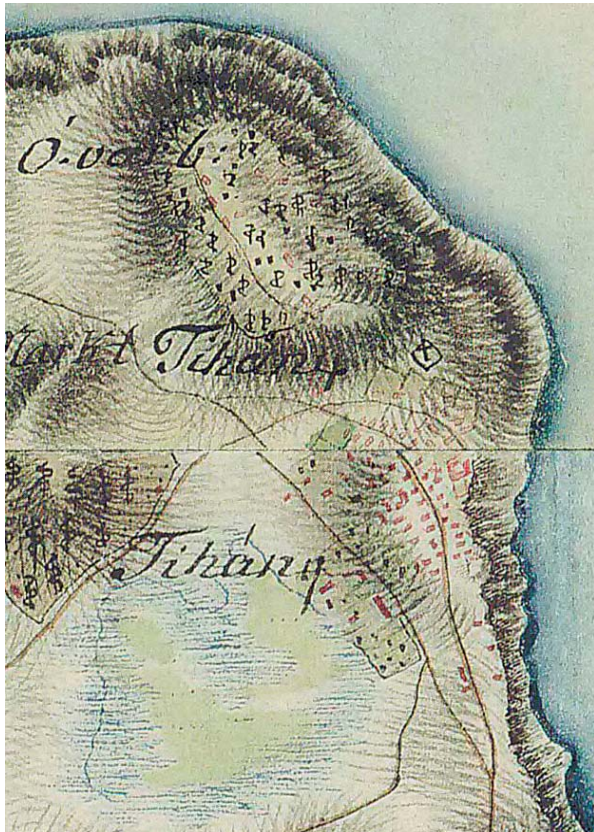
A XVIII. században a hadászatban előtérbe került a terepadottságokhoz való alkalmazkodás, ezáltal a térkép a harcrend kialakításában nélkülözhetetlenné vált. Ennek fényében készítették el az első, az ország teljes területét lefedő katonai felmérést 1766 és 1785 között. Ezt követte a második felmérés 1806-tól 1869-ig, végül a harmadik, mely Csak néhány évvel követi a másodikat 1872-84-ig. Ezek a térképek mintegy másfél évszázadot átölelnek, ezáltal a táj és a települések változása jól nyomon követhető rajtuk, így Tihany szerkezetének alakulását is a katonai felmérések alapján vázoljuk fel.

3.2.1. Az első katonai felmérés (1783)

Az első katonai felmérésen a Balaton mint Balaton Víz (Platen See) szerepel. A Tihanyi-félszigeten egyetlen települést jelöl a térkép, Tihanyt. A félszigeten korábban létező további két település (Újlak és Apáti) teljesen elpusztult, már nyomaik sem találhatók meg a térképen. Tihany a félsziget keleti részén helyezkedett el, egy több utcás, templommal rendelkező település volt. *Markt Tihányként* jelöli a térkép, amely elnevezés arra utal, hogy vásártartó hely volt (Markt = piac, vásár). A félszigeten viszonylag sűrű úthálózatot ábrázol a térkép, a településről a nyugati és a déli part egyaránt megközelíthető. A déli partra vezető út nyomvonala megegyezik a mai Kossuth Lajos utcáéval. Tihany úton elérhető a tőle észak-nyugatra fekvő - Füredet-Aszóföt-Örvényest-Udvarit felfűző főút aszófői leágazásáról. Az aszófői út nyomvonalának egy része ma is beazonosítható a félszigeten, a Füredre vezető út nyomvonala pedig részben a mai 71-es főúttal egyezik meg.

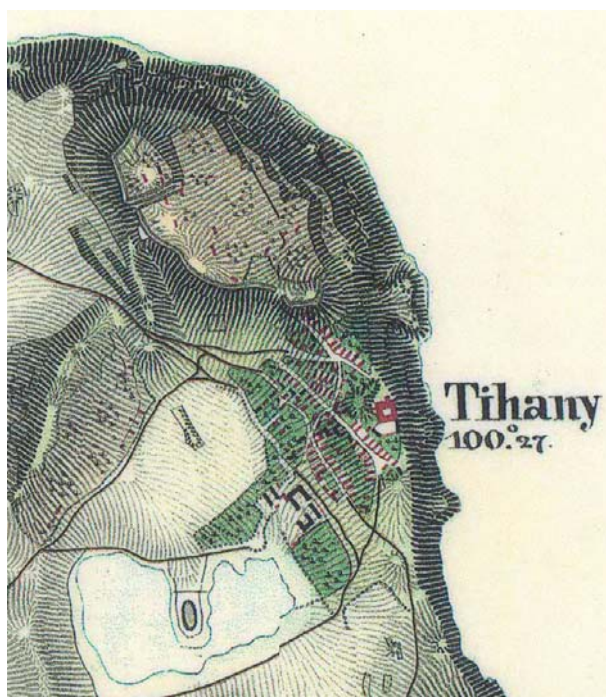
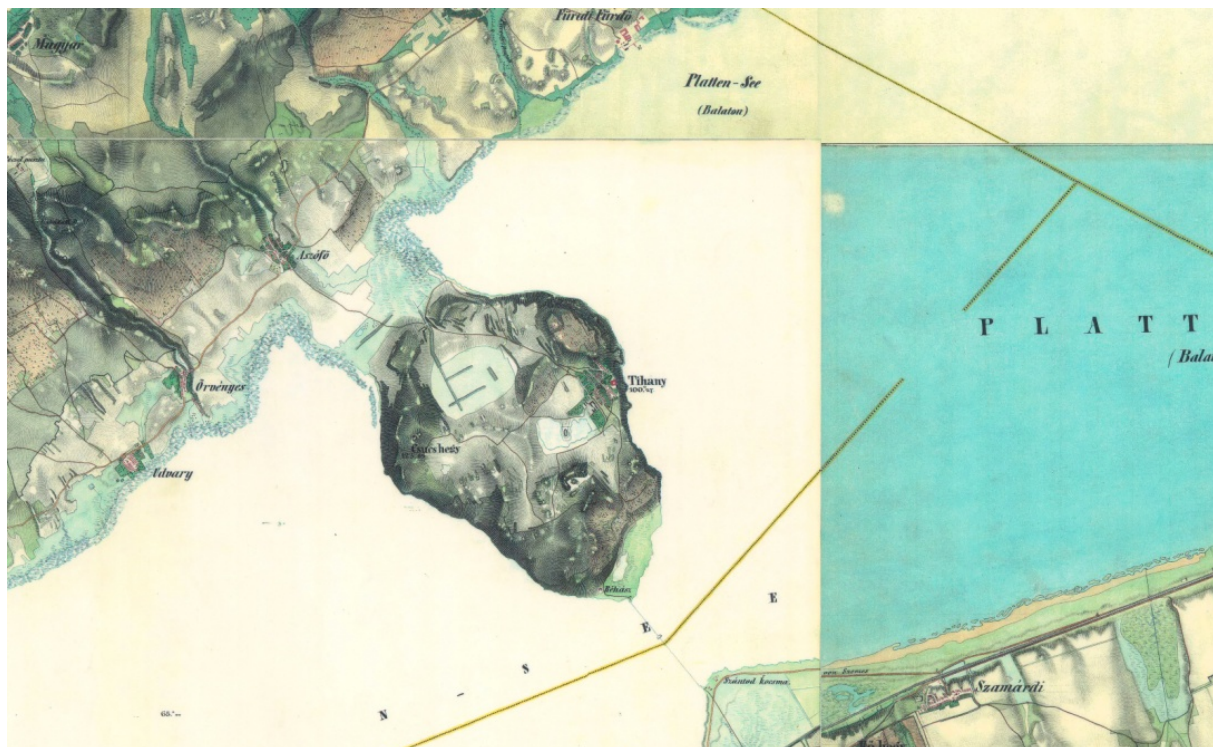
A településtől északra található Ó-vár-hegyen, valamint a tőle nyugatra magasodó hegyen szőlőtermesztés folyt. A félsziget középső területein elhelyezkedő két tavat mocsaras, vízállásos területként ábrázolja a felmérés, az észak-nyugati területek pedig szántók és legelők voltak. A félsziget déli hegyoldalai szintén szőlőtermő területek voltak. A szőlőhegyeken kőházakat jelöl a térkép, mely a Balaton-felvidék jellegzetes jegyeit mutatja: a szőlőfeldolgozás építményei (pince, préház) a hegyen, a szőlőben található. A nyugati hegyeken (például a Csutskán, a mai Csúcs-hegyen) a területhasználat erdő. A szőlőtermő hegyoldalak lábánál, a félsziget déli partján mocsaras, vízállásos területek voltak. A félszigetet a tó déli partjával a déli csúcsán kialakított kompikötő (Überfuhr) kötötte össze.

Tihany - Ősközség szerkezete már jól láthatóan kialakult e időkben. A település a félsziget keleti részén, az apátságtól nyugatra alakult ki. A településszerkezetet ma is meghatározó Kossuth Lajos utca mellett alakult ki ekkor még halmos jelleggel. Az apátság alatt futó országúthoz (Kossuth Lajos utca) csatlakozik a mai Major utca. E út első sorban a majorság megközelítésére volt hivatott. A majorsági út és az országút orsó alakban körbezárja az országút alatti, vizenyős területig futó domboldalt, ahol számos lakóház megjelenik. A Kossuth utcából ágazik le az apátsághoz vezető, mai Batthyány utca. Jelentős épületek kerültek ábrázolásra az első katonai felmérés készítésének idejében: apátság, ill. majorság épületei a Belső-tó partján. A térképi ábrázolások szerint közel 70 lakóépület található a településen. Az országút és az apátsági út mellett rendezetten egymás mellett, fésűs jelleggel fűződnek fel kőházak. A térképen ábrázolásra kerül a mai Petőfi Sándor utcai épületcsoport is az apátságtól délre. Az országúttól nyugatra futó domboldalon ekkor még jellemzően elszórtan állnak a lakóépületek, azonban már ekkor kirajzolódik a mai Csokonai utca nyomvonala. A temető a település északi határában található.

3.2.2. A második katonai felmérés (1852)

Mivel az első és a második katonai felmérés között hosszú idő, közel 70 év telt el, az utóbbin sok változás tapasztalható. Tihany területe déli irányba megnövekedett, az úthálózat sűrűbbé vált az egész félszigeten. A településtől északra fekvő Óvár-hegyen, valamint a félsziget déli domboldalain elszórtan kőházak jelentek meg egészen a révig (Réhász-ig). A félsziget domboldalai nagyrészt erdővel borítottak, a déli domboldalon és az Óvár-hegyen lévő szőlőtermő területek megmaradtak. A korábbi ábrázolásoktól eltérően jól kirajzolódik az Óvár egykori földvárának falmaradványai. A szőlőhegyeken a korábbi felméréshez képest több pince és préház került ábrázolásra. A két tó ezen a felmérésen már nem volt mocsaras, az északabbra fekvő tó (a mai Külső-tó) a tőle északra fekvő területek belvizeit is befogadta egy csatornán keresztül. A félsziget észak-nyugati és déli része még mindig mocsaras, vízállásos terület, az utóbbin ekkorra már egy kisebb tó is kialakult. A félsziget szárazföldhöz csatlakozó partszakaszain mocsár és nád borítja a partot. A Csutcska ezen a felmérésen már Csucshegy néven szerepel.

A fentiek alapján arra lehet következtetni, hogy jelentős tájhasználati változás nem történt a félszigeten a korábbi felméréshez képest.

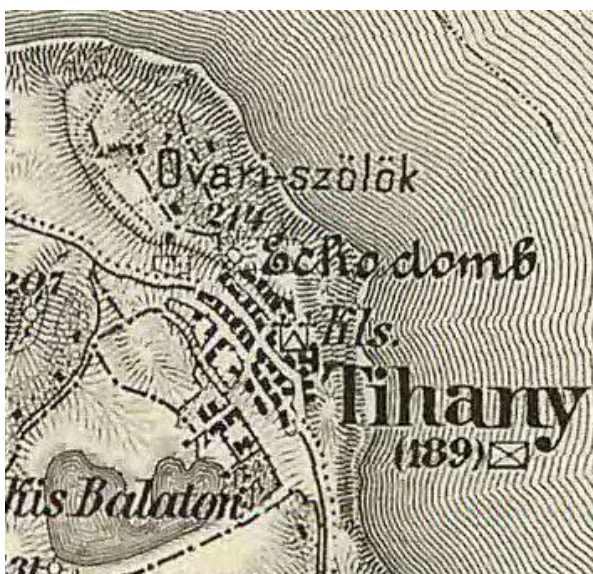
A két katonai felmérés között eltelt időszak alatt nőtt a település lakott területe. A településszerkezetét meghatározó építmények, illetve utcák megmaradtak. Új lakóutca nyílt az Óvár irányába (mai Visszhang utca), az országút és a Major utca közötti domboldalon a mai Csokonai utca kiépült, továbbá a településen belüli közlekedés racionalizálására - domb lejtésével párhuzamos - útkapcsolatok kezdtek kiépülni (mai Posta köz és József Attila utca). A településen ekkorra száznál több kőépület található. A korábbi halmazos beépítést a fésűs beépítés váltotta fel a település összes utcáján. Az épületek közötti területeket a kertgazdálkodás jellemzi. A gazdasági épületek között, a majorság mellett fontos megemlíteni az egykori apátsági magtárat, melynek a helye kirajzolódik a főút mellett.

3.2.3. A harmadik katonai felmérés (1882)

A második és a harmadik katonai felmérés közötti rövid idő ellenére változások zajlottak le, különösen a külterületi területhasználatban, azonban a fekete-fehér formátum miatt a tájhasználatban bekövetkezett változásokat nehéz felismerni. Érdekes, hogy ezen a térképen már a tengerszintfeletti magasságok is fel vannak tüntetve.

A tágabb térséget nézve fontos folyamat, hogy a Balaton északi partján ekkorra Aszófőt is eléri a vasút. Tihany mai településrészei közül még mindig csak Tihany, az anyatelepülés, ősközség szerepel a harmadik katonai felmérésen, Sajkod, Diós és Gödrös részeken még nem jelentek meg beépített területek. Sajkod mocsaras, vízállásos terület volt, lakóházak nem voltak még ekkor rajta, Diós és Gödrös területe szintén nem volt lakott a felmérés idején. Révátelők mellett egykor állt falut már nem mutatja a térkép. A település továbbra is őrzi nöött jellegét. Új utca nyitására nem került sor. A faluban megtalálható a református és római katolikus templom is. A harmadik felmérés a tihanyi apátságot kéttornyú templomként tünteti fel, jelöli a Visszhang-dombot (Echo-domb) is.

A második és a harmadik katonai felmérés között 30 év telt el. A félsziget hegyei nevet kaptak (például Nyársashegy, Cserhegy, Hármashegy), továbbá már a két tónak is van neve: az északi a Dobogó, a déli a Kis Balaton. A Dobogó ekkorra egy mocsaras, vízállásos területté vált, amelybe egy mesterséges csatornán a tőle északra fekvő területek belvizeit vezették. A Tihanytól északra fekvő hegy Óvári-szőlők néven szerepel a térképen, ami szőlőtermesztésre utal. A hegyoldalokon még mindig erdőterületek vannak, amelyek szintén elnevezést kaptak (pl. Szarkadi-erdő). A hegyoldalokon egyre több helyen kőépületek jelennek meg (pl. Hosszúhegyen és Cserhegyen). A félsziget északi oldalán lévő, a Tihanyt Aszófővel összekötő út északi oldalára eső területek mocsarasokká, vízállásosokká váltak, az úttól délre húzódoak legelők maradtak.

3.2.4. Negyedik katonai felmérés (1896-1914)

A harmadik és a negyedik katonai felmérés közötti közel 30 év jelentős változásokat mutat, különösen a beépített területek - lakóterületek, üdülőterületek - fejlődésében. A külterület ábrázolásánál fontos megemlíteni, hogy ábrázolásra kerülnek a tómeder mélységének változása is szintvonalakkal. Üdülőtelepek kezdenek kiépülni Sajkodnál a domboldalon, Dióson (Diósüdülő-tp.), Óváron (Óvárüdült-tp.) illetve a félsziget keleti partjánál, a Kopasz-hegy lábánál a Tihany-fürdőtelep. Az üdülési funkció népszerűségét mutatja ezen túl a KISOK⁵-üdülő, illetve a hajóállomás a keleti parton. A hajóállomáshoz kapcsolódóan fejlődésnek indul az ösközség alatti partszakasz: parkokat alakítanak ki, megszületik a tó élővilágával foglalkozó Biológiai Intézet, illetve József főherceg nyaralója. Az apátság alatti hegyoldal a térképen zöld területként került ábrázolásra, ekkor kezdődött meg valószínűleg a kopár beerdősítése.

A XIX. század végén az északi part vasútvonala elérte Aszófót és egyre több nyaraló polgár látogatta meg a félszigetet. A félsziget idegenforgalmi jelentőségét Trianont követő időszak hozta meg, amikor összeszűkült az ország idegenforgalmi és kulturális kínálata. Jelentős változás a település úthálózatában a parti út kiépülése, ami a balatonfüredi úttól egészen a révig fut, s a mai országút nyomvonalával megegyezően fut be a településre a Halásztelepet és Kopasz-hegyet megkerülve. (A félsziget Balatonfüred felőli oldalán „letörték” a hegyoldal lábát, hogy azzal a nádast feltöltsék és utat építsenek a parton.) Fontos megemlíteni, hogy ezekben az időkben szervezték meg a közvetlen közúti kapcsolatot a hajóállomás és az ösközség között.

⁵ Középiskolai Sportkörök Országos Központja

3.2.5. A település mai szerkezete

7. ábra Topográfiai térkép

Forrás: FÖMI

Tihany tájszerkezetének, illetve településszerkezetének kialakulásában a domborzati, vízrajzi és egyéb természeti adottságokhoz alkalmazkodó területhasználati foltok, több évezredes kultúra, beépített területek, valamint az azokat összekötő, elválasztó, vagy átszelő vonalas elemek határozták meg. Tihany Veszprém megyében a Balaton-felvidék déli részén húzódó falu, mely egyedülálló módon a Balaton tómedrébe benyúló félsziget. Szerkezetét meghatározó táji, természeti adottságok a változatos domborzat, azokat formáló patak völgyek.

A vonalas tájformáló elemek természetesek, vagy mesterségesek lehetnek. Természetes tájlemek a meglévő fasorok, a vízfolyások. A félszigeten a völgyek jelentik a természetes vonalas elemeket, a művi elemek (utak, vízelvezető árok, távvezetékek) elsősorban a domborzati viszonyoknak megfelelően völgyekben kerültek kialakításra. Mivel a műszaki infrastruktúra elemei követik a természetes környezetet, ezért nem formálják karakteresen a táj képét, kevésbé jelennek meg korridorként, az élővilágot elválasztó folyosóként. A vonalas tájalkotó elemek tájképfarmáló ereje abból adódik, hogy amellett, hogy tagolják a tájat, vezetik a tekintetet. Mesterséges, vonalas tájalkotó elemek jellemző eleme a település külterületét behálózó útrendszer.

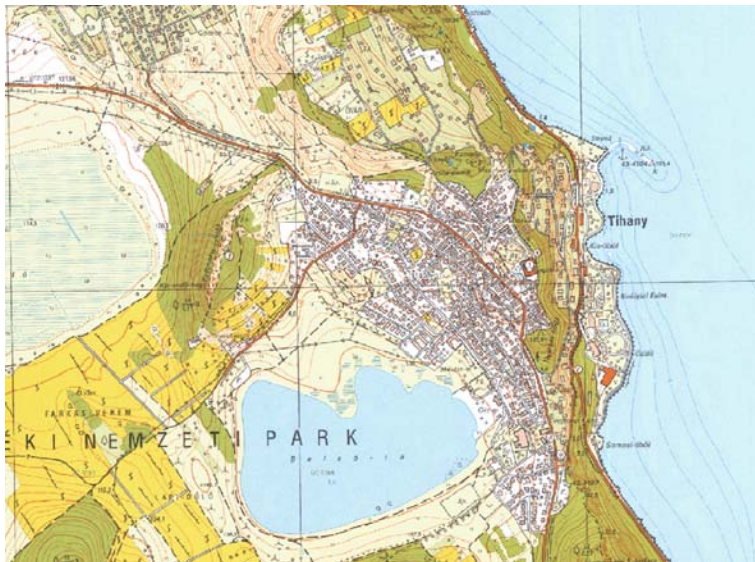
A település külterületét északon érinti a 71. sz. főút. Tihany fő szerkezeti eleme a 7117. j összekötő út, mely kapcsolatot biztosít a 71. sz. főút és a Tihanyrév, illetve a településközpont között. Az út a félsziget keleti partvonalán halad a félsziget déli pontjáig, a rév kikötőig, majd északnak halad az ősközségen keresztül, s csatlakozik újból a 71. sz. főútba. További országos mellékutak a területen: 71122 j. összekötőút, mely közvetlen kapcsolatot biztosít a fürdőtelep és az ősközség között; a 71301 j. bekötőút köti össze a révátkeletet a 7117. j. összekötő úttal. Fontos településszerkezeti elem az apáti templomtól Sajkodra vezető településközi út, ami a félsziget nyugati oldalán kb. a félsziget feléig került leaszfaltozásra. A települési földutak jól feltárják a külterületet. Vízi közlekedés szempontjából fontos a személyi hajózással érintett hajóállomás, illetve az autós forgalmat lebonyolító Tihanyrév.

A tájszerkezetet alapvetően a domborzati viszonyok határozzák meg, aminek köszönhetően erősen mozaikos tájszerkezet alakulhatott ki. A félszigetet peremterületein hegyek veszik körbe, mely védelmet nyújt a belső lapos területeknek. A terület hullámvázának megfelelően a magasabb fekvésű, illetve meredekebb lejtésű területeken erdők, rétek, legelők, szőlők, míg az alacsonyabb, sík részeken a szántók és gyepek dominálnak. A falu közvetlen közelében, illetve a korábbi szőlőhegyeken (Kiserdő-hegy, Cserhegy, Kopaszhegy, Óvár, Gödrös, Sajkod) található a volt zártkerti területek.

E zártkerti területek is nagy változatosságot mutatnak. A szőlő-, gyümölcs- és kertművelést egyre nagyobb területen váltják fel az üdülő funkciójú épületekhez kapcsolódó intenzív növényfelületek, gyepterületek. A beépített zártkerti részeken, a településhez közel a területek sűrűbb beépítése jellemző, a belterülettel határosan megjelenik az állandó lakófunkció is, azonban a belterületi részhez képest kedvezőtlenebb közművesítettségi és közszolgálati ellátottsággal. Az üdülőterületté való átalakulás ma is megfigyelhető (pl.: Óvár).

A félsziget két egykori vulkáni kráter helyén keletkezett beltava a Külső-tó és Belső-tó. A Külső-tó kezelője a Balaton-felvidéki NPI, kizárólag természetvédelmi célokat szolgál, a növényzet csaknem teljes egészében „visszafoglalta” a vízfelületet. A Belső-tó természetvédelmi jelentősége mellett nagy szerepet kap a rekreációs területen: tavasztól őszi horgásztóként működik, télen a víztükör befagyásával korcsolyázásra alkalmas tó.

Tihany jellegzetes Balaton-parti település, mely területhasználatában és funkcióiban megmutatkozik. Viszonylag intenzíven használt terület a félsziget déli és keleti oldala, ahol a 7117. j. összekötő út feltárja a területet: Tihanyrév környezete, a Kopasz-hegy keleti lejtője, a Fürdőtelep, illetve Óvár és Diós parti területei, tovább a félsziget északnyugati része Sajkodnál. A parti részeken beépített területként hétvégház- és üdülőházas üdülőterületek, hajó-, vitorlás- és csónakkikötők, továbbá strandok és kiszolgáló területei találhatóak. A vízpartot az Aszófői sarokban, a Kenderföldeknél, illetve a félsziget nyugati természetes partjainál természetes nádas kíséri.

A település jellegzetes Veszprém megyei község, mely a többi környező Balatonfelvidéki faluhoz hasonlóan a táji adottságokhoz alkalmazkodva alakult ki. A település belterületére változatos településkép jellemző: Az ösközségben - a település ősi magjában - szabálytalan vonalvezetésű utcahálózatot találunk, szabálytalan alakú és méretű telkekkel. A helyi adottságokat figyelembe véve alakult ki az utcaszervezet, az utcák szabályozási szélessége gyakorta nem teszi lehetővé a forgalmi sávok mellett járda kiépítését. Az ösközség „skanzenként” jól megőrizte a népi

építészeti jellegzetes beépítéseit, így ez a településmag műemléki jelentőségű terület. Az 1920-as években kialakult fürdőtelep viszonylag keskeny sávon épült be. A Váralja utca és a Garay János utcák által feltárt domboldalon viszonylag kis telteken. Ma a nagy szintkülönbséggel bíró területen üdülők és lakóépületek találhatóak. E terület rész napjainkra teljes mértékig beépítettnek tekinthető. A Kiserdőtelep, a Kiserdő-hegy és az Ösközség között, illetve a település déli részén az Aranyház utca és környezete a község új beépítésű része. Az utcák vonalvezetése illeszkedik a település morfológiai adottságaihoz, azonban az újonnan felparcellázott részeken szabályos építési telkek alakultak ki. E területeken az ösközségre jellemző népi építészeti hagyományoktól eltérő beépítéseket találunk: nagy épülettömeg, többszintes beépítés, változó tetőhajlásszög stb. Az intézményterületek jól illeszkednek a településképbe, jellemzően a település központjában és a Belső-tó keleti partján találhatóak. Területük a község alapfokú intézményeit (igazgatás, egészségügy, oktatás, nevelés, művelődés) teljes egészében magába foglalja. A település léptékétől eltérnek az alábbi térségi jelentőségű intézmények: az apátság, a MTA Biológiai Kutató Intézete, illetve az iskola a Belső-tó partján. A községben található gazdasági és turisztikai területek építésénél is jellemzően figyelembe vették a település egyedülálló adottságait.

3.3. ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÉS ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKVIZSGÁLAT

3.3.1. A félsziget jellegzetes építészeti értékei

3.3.1.1. Apátság

A tihanyi apátságot I. András király alapította Szent Ányos és Szűz Mária tiszteletére. A templom 1055-re készült el, ekkorra datálódik az alapítólevél is, mely első írott nyelvemlékünk, egyben a legrégebb eredetiben megmaradt magyarországi oklevél. Ányos püspök Orléans védőszentje, Franciaországban jól ismert szent, ereklyéit András sógora, a francia király s a clunyi apát közreműködésével Tihanyba hozták.

A középkori tihanyi templomról nem sokat tudunk. Arra következtethetünk, hogy egyhajós, torony nélküli, egyenes szentélyzáródású volt. A dél felől csatlakozott monostorról tudjuk, hogy szabályos négyszög alaprajzú volt, mely a nyugati oldalon a templomnál rövidebb volt. A monostort a XIII. században átépítették, s a XV. században gótikus stílusban felújították.

A szerzetesi élet 1534-ben megszűnt, az erődített kolostor a balatoni végvárrendszer fontos láncszemévé vált. A török megszállás alatt -bár a Tihanyi -félsziget sohasem volt török kézen- az épületegyüttes állapota sokat romlott. Az apátság birtokai 1702-ben az ausztriai Altenburg Bencés Apátságnak tulajdonába kerültek, a Pannonhalmi Bencés Apátság csak 1716-ban tudta visszavásárolni Altenburgtól. Grasso Vilibald tihanyi apát kezdett hozzá a birtok és az épületegyüttes rendbetételéhez. Az új templomot a középkori falakra építették, s elkezdtek egy a korábnál nagyobb rendház építését is. 1735-re elkészült az épületegyüttes, ám 1736-ban egy hatalmas tűzvész elpusztította. Grasso apát rögtön hozzáfogott a helyreállításhoz, ám a munka nagy része utódjára, Lécs Ágostonra maradt. Feltételezhető, hogy 1740 után Lécs Ágoston idején már egységes építészeti koncepció alapján folytatódott az építkezés és készült el a templom a kolostor szárnyaival együtt jelenlegi formájában. A barokk stílusban épült templomot 1754-ben szentelték fel ideiglenesen, a végleges felszentelésre csak 20 év múlva került sor.

A kéttornyú, keletelt templom 46 m hosszú, 16 m széles, tornyai 35 m magasak. Az épületegyüttes 80 m-rel emelkedik a Balaton szintje fölé. Díszesen kiképzett kőkeretes bejárata fölött kétoldalt a rendalapító Szent Benedek és ikertestvére, Szent Skolasztika kőszobra áll. A növényi ornamentikával díszített főkapu szemöldökkövén Lécs Ágoston apát monogramja: A.L.A.T (Augustinus Lécs Abbas Tihaniensis) 1754 látható. A felirat fölött, szintén kőbe vésvé látjuk az apátsági címet: egy főpap horgonyt nyújt egy viharban hánykódó hajó utasainak. A homlokzaton még két szobor található. A hangsúlyos főpárkány fölött félkörös szoborfülkében Szent Ányos szobra áll. Fölötte, az íves záródású orommezőben Szűz Mária szobrát látjuk. A templom építésze a formai megoldása alapján a karmelita Martin Wittwer vagy iskolájának tagja, a homlokzati szobrok egy veszprémi kőfaragó munkái.

Az egyhajós, négy boltszakaszra tagolódó templomtér erőteljesen megemelt, egyenes záródású, két boltszakaszos szentélybe vezet, amely alatt az altemplom helyezkedik el. A templom berendezéseit (az oltárokat, a szószéket, az orgonaszekrényt, a karzatrácsot, az oratórium stallumait és a sekrestye bútorait) Stuhlfhof Sebestyén ausztriai származású mester készítette 1754-1779 között. Ő készítette az. A lourdes-i oltár és keresztelőmedence XX. sz. eleji alkotás. A belső berendezések elkészülte után, 1778-ben meszeltette ki Vajda apát a templomot.

Az altemplom három hajós három oszlop-párta támaszkodó terét a szentélybe felvezető lépcső két oldala mellett elhelyezett lejáraton lehet megközelíteni. Ez az egyetlen olyan tér, amely - bár többször átalakították, kifestették- a XI. századi templomból viszonylag érintetlenül megmaradt. A mai formájában, a román kori hangulatot visszaidézve 1955-től látható. András felirat nélküli sírlapját ekkor tették jelenlegi helyére.

A templomhoz dél felől kapcsolódó kolostornégyszög szárnyai fokozatosan épültek ki a XVIII. század közepén, a XVI-XVII. századi épületmaradványokat felhasználva. Először a keleti, majd a déli, végül a nyugati szárny készült el. Homlokzataik tagolása egyszerű, csupán a nyugati homlokzaton található főbejárat kapott a templom főbejáratával azonos formai kialakítású kőkeretet. A barokk kolostorban puritán cellákat alakítottak ki. Csúpn a déli szárny földszintjén lévő refektórium, valamint ugyanennek a szárnyak az emeletén található könyvtár volt reprezentatív megjelenésű helység. A refektórium boltozatát stukkó keretbe foglalt falképekkel díszítették. A barokk kolostor belső ajtóin intarziát utánozó festést kaptak, ezekből napjainkban csak néhány maradt fenn.

A XIX. század végére a templom keleti része megsüllyedt, az épület restaurálásra szorult. A munkálatokat Czígler Győző vezette, ekkor festették újra a templom belsejét. A mennyezetképeket, freskókat Lotz Károly, Deák-Ébner Lajos és Székely Bertalan festette.

A rendházat 1950 után néhány évig szeretetháznak használták. 1955-től múzeumként működött, a bencés rend 1993ban kapta vissza az épületet.

3.3.1.2. Tihany népi építésze

A faluban lévő zegzugos kis utcák, lépcsők, közök és szabálytalan telkek középkori faluszerkezetre utalnak. Az ősközség „skanzenként” jól megőrizte a népi építészet jellegzetes beépítéseit, így ez a településmag műemléki jelentőségű terület. A lakóházak többsége e területen 19. századból származnak, alaprajzban megőrizték a korábbi elrendezést. Tihany „hagyományos” kultúrája az 1950-es évekig élőnek mondható.

A vár és az apátság birtokain dolgozó tihanyi lakosok jellemzően szegények voltak, ami az építészetükben is megmutatkozott. Tihanyban sajátos helyi építészeti stílus alakult ki az elmúlt századokban: bazalttufából épült, vakolatlan - csak az ablak körül vakolt és meszelt - falak és nádtető. Az építőanyagként használt bazalttufát mész nélkül rakták, habarcsként a kő málladékával kevert sarat használták. Az épületek többsége füstökonyhás volt, a szabadkéményes megoldás csak a 19. század végén terjedt el - tetejét gyakorta kereszttel díszítették. A telkek szűkek, kicsik, az elválasztó kerítés kőből készült, gazdasági épület csak kivételesen találunk a lakóház mellett. A szűk telkeknek és a gazdasági épületek kialakulásának legfőbb okát a falu megélhetési forrásában keresendő: a szegény településen a fő foglalkozás a halászat és a szőlőművelés volt, s ezek nem igényelnek ház körüli melléképületet. A gazdagabbak házai inkább a faluközpontban, míg a szegényeké a falu szélén helyezkedett el. A legpatinásabb gazdaházak a templom és a Visszhang-domb közötti részen épültek A cselédházak a Belső-tó mellett a majornál voltak. Gyakran egy telken több egyszoba-konyhás szellérházat is építettek.

A házakban jellemzően középen volt a füstös konyha - a füst a kémény nélküli háztetőn és az ajtón távozott - amit a 19. században felváltott a szabadkéményes, füstelvezetésű konyha. A konyha mellett volt egy szoba, a másik oldalon a kamra, pajta és istálló. A konyhában kemencével, a szobában ún. szemes cserépkályhával fűtöttek. A házak fala sövényfonású tapasztott fal, fehérre meszelve és sárba rakott jellegzetes szürke színű tihanyi bazalttufa kőfal, fedele nád. Bútorzata több korosztályt kiszolgáló keményfából készült. A számos műemlék jellegű házból ma eredeti állapotban, berendezve látogatható a Pisky sétányon az ún. parasztgazda háza, és a hálászceh háza, a Batthyány J. utca végén a fazekasház, a többi védett ház ma is lakott vagy egyéb turisztikai célokat szolgál.

3.3.1.3. Modern építészeti értékteremtés a XX. század 20-as éveitől a 60-as éveken át napjainkig⁶

Jellegzetes kastélyszerű karaktert, összetartozó stílusjegységet képez József főherceg nyaralója (tervezte Kotsis Iván 1923-ban), a klebesbergi program alapján megvalósult Limnológiai Intézet épületcsoportja (Kotsis Iván, 1926) és a hajókikötőnél megépült Sport Szálló hangulatos épülete (Bierbauer - Borbíró Virgil, 1926).

A 30-as, 40-es években a domboldalokon elkezdődő villaépítkezések „modern stílusuk” ellenére kötődnek a tájjelegű architektúrához - elsősorban léptékükkel és terméskő falazataikkal. A 60-as évek nagyléptékű Balaton-fejlesztései során alakult ki az a jellegzetes idegenforgalmi karakter, ami ma is meghatározza a tó építészeti környezetét.

Az ÉM 1957-ben megrendelte a Balaton regionális tervvázlatát, melyet a VÁROSTERV 1958-ra készített el. Az 1957-ben létrehozott Balatoni Intéző Bizottság (BIB) mint beruházó főhatóság az 1958-ban megindult beruházásokat ennek alapján indította el.

A nagy létszámot befogadó üdülő-, strand- és szállodafejlesztések mellett a harmadik csoportba azokat a településeket sorolta a terv, ahol nagy kiterjedésű építési területek kijelölése tilos. A fejlesztéseket mégis úgy alakították, hogy a települések alkalmasak legyenek a naponta érkező, több tízezres kiránduló tömegek fogadására. E helyek természeti adottságaikkal vonzóak, viszont sűrű beépítéssel értéküket vesztenék. Ilyen kiránduló célhelyek Tihany, Badacsony és Szigliget.

⁶ Forrás: A tihanyi rév fejlesztési koncepciója (Radius kft., Radius b+s kft., Földes és Társai Építésziroda Kft., 2008.)

Az igazán nagyléptékű fejlesztésekből tehát Tihany - leszámítva néhány „alközponti létesítményt” - kimaradt. Így maradhatott meg - a BIB fejlesztési elképzeléseivel összhangban - az érintetlensége, így tudta a természeti, táji és települési értékeit megőrizni.

Ebben az időszakban nagyon színvonalas pavilonszerű épületeket emeltek a Balaton környezetében, amelyek jelszerű megfogalmazásukkal a települések és a táj építészeti karakterét is tovább alakították. Különleges szerkezeti megoldásaikkal és építészeti megjelenésükkel a korszak legjobb épületei közé tartoztak (nemzetközi szinten is számon tartották őket: 1963-ban az UIA - a Nemzetközi Építészeti Kongresszus - többek között a balatoni fejlesztésekkel is foglalkozott, és az épületek elismerést arattak).

Tihanyban is épült néhány fontos és szép épület/építmény: Hajóállomás és posta a hajókikötőnél: Bérczes István, 1962; Közúti híd: Lipták Iászló, 1961; Bisztró és Csemege a hajókikötőnél: Gulyás Zoltán, 1962; Művelődési ház - a régi apátsági magtár átalakításával: Callmeyer Ferenc, 1962. Ma már ezek az épületek a balatoni településektől elválaszthatatlanok és hozzátartoznak a tájhoz, annak hangulatához. Részévé váltak az építészeti hagyományok.

3.3.2. Országos védelem

A Kulturális és Örökségvédelmi Hivatal tájékoztatása szerint Tihanyban számos műemléki védettség alatt álló építmény található. A műemlék épületek között - az apátság sztakrális illetve gazdasági épületei mellett - magas a népi építészeti épületek száma. A kialakult településszerkezet, nőtt jelleg egyedi arculatot kölcsönöz a településnek. A településmag műemléki jelentőségű terület az évszázadok során kialakult és megőrzött településszerkezetnek köszönhetően. A településen megtalálható műemlékek az alábbiak:

3. Táblázat – Műemlékek jegyzéke				
Sorszám	Műemlék megnevezése	Hrsz	Törzsszám	Cím
1	A településmag műemléki jelentőségű területe		8710	Árpád u., Kossuth L. u., Csokonai u. stb.
2	Apátsági templom	1/2	5567	I. András tér 1.
3	A bencés apátság kolostora	1/1	5568	I. András tér 1.
4	Barátlakások	08/9	5569	Külterület
5	Lakóház	167	8410	Árpád u. 1.
6	Lakóház	174	8411	Árpád u. 2.
7	Lakóház	187	5570	Batthyány u. 1.
8	Ref. templom és fa harangláb	182, 184	5571	Batthyány u. 4.
9	Lakóház	194	8413	Batthyány u. 5.
10	Lakóház	176	8414	Batthyány u. 14. vagy 12. (?)
11	Lakóház	123	5572	Batthyány u. 15.
12	Lakóház	136	8415	Batthyány u. 18.
13	Lakóház	122	8244	Batthyány u. 17.
14	Lakóház	135	5574	Batthyány u. 20.
15	Lakóház	135	5 575	Pisky sétány 1.
16	Lakóház	133	5 594	Batthyány u. 22.
17	Lakóház	134	5595	Batthyány u. 24.
18	Lakóház	129, 131	8 416	Batthyány u. 26, 30.
19	Lakóház	239	8 417	Csokonai u. 18.
20	Lakóház	230	8437	Csokonai u. 22.
21	Lakóház	219	5577	Csokonai u. 32.
22	Lakóház	323	5576	Csokonai u. 35.
23	Lakóház	343/1	8419	Csokonai u. 41.
24	Lakóház	68	8420	Csokonai u. 48.
25	Lakóház	101	8245	Csokonai u. 51.
26	Lakóház	71	8421	Csokonai u. 52.
27	Lakóház	98	8422	Csokonai u. 55.
28	Lakóház	74	5580	Csokonai u. 60.
29	Lakóház	75	5581	Csokonai u. 62.
30	Lakóház	349	5582	Dózsa György u. 1.
31	Lakóház	102, 103	8 424	Dózsa György u. 2.
32	Lakóház	350	8 438	Dózsa György u. 3.
33	Lakóház	350	8459	Dózsa György u. 3/A.
34	Lakóház	359	8439	Dózsa György u. 5.
35	Lakóház	90	8440	Dózsa György u. 10.
36	Lakóház	161	8425	Halász köz 3.
37	Lakóház	159	5573	Halász köz 4.

3. Táblázat – Műemlékek jegyzéke				
Sor-szám	Műemlék megnevezése	Hrsz	Törzs-szám	Cím
38	Lakóház	233	5585	József Attila u. 1.
39	Lakóház	227	8426	József Attila u. 2.
40	Lakóház	232	8427	József Attila u. 3.
41	Lakóház és gazdasági épületek	324	9 119	József Attila u. 7.
42	Volt uradalmi magtár	52	5 583	Posta köz 1. Kis u. 5.
43	Lakóház	61	8430	Kis u. 7.
44	Lakóház	234	5584	Kossuth u. 19.
45	Lakóház	114	5586	Kossuth u. 20.
46	Lakóház	218	8431	Kossuth u. 27.
47	Lakóház	217	8433	Kossuth u. 29.
48	Gazdasági épület és pajta	12	8434	Kossuth u. 28.
49	Lakóház	25	8441	Kossuth u. 32.
50	Lakóház	27	5587	Kossuth u. 34.
51	Lakóház	41	8443	Kossuth u. 49.
52	Lakóház	38	8435	Kossuth u. 55.
53	Lakóház	32	8445	Kossuth u. 61.
54	Lakóházak, volt uradalmi cselédház	512, 513, 514,	8446	Major u. 59., Szőlő u. 2.
55	Lakóházak, volt apátsági istállók	515	8446	Major u. 61, Szőlő u. 4.
56	Lábas szín, juhodály, volt apátsági major	519	8451	Major u. 23 és 25.
57	Lakóház	16/3	5590	Petőfi u. 5.
58	Lakóház	17	5591	Petőfi u. 6.
59	Lakóház	18	5592	Petőfi u. 7.
60	Lakóház	24	9359	Petőfi u. 13.
61	Lakóház	209	8449	Visszhang u. 1.
62	Lakóház	198	8450	Visszhang u. 2.
63	Lakóház	156	8247	Visszhang u. 13.
64	Lakóház	157	8846	Visszhang u. 14.
65	Lakóház	155	8248	Visszhang u. 15.
66	Lakóház	154	8250	Visszhang u. 17.
67	Apáti templomrom	048/3	5566	Külterület
68	Az apáti templom műemléki környezete	048/1, 048/2, 048/4, 048/5, 051/1	6816	Külterület
69	Pince és présház	075/17	5596	Szerkő-hegy
70	Újlaki templomrom	0104/3	5593	Külterület
71	Az újlaki templomrom műemléki környezete		6817	Külterület
72	MTA Limnológia	571/1		Klebelsber Kunó utca 3.

3.3.3. Helyi védelem

A helyszínelés és a településre vonatkozó vizsgálat készítése során felmértük a település épített értékeit. A települések múltjából fennmaradt több olyan épület, műtárgy, amelyet helyi szinten feltétlenül védeni szükséges.

A településen és a külterületen több épület, illetve épületcsoport őrzi - a műemlékeken túl - a vidék népi építészetének jellemző vonásait. Ezek megőrzését biztosítani kell, illetve fontos, hogy a kialakult léptéktől, arányoktól eltérő épületek a jövőben se épüljenek. Fontos továbbá, hogy Tihanyban a XX. század elejétől megkezdődtek a villaépítkezések, az üdülőtelepek kialakítása, melyek közül számos épület védendő, mely magán viseli az adott kor stílus jegyét.

Helyi védelem alatt állnak a hatályos településrendezési terv alapján a 112, és 576 helyrajzi számú ingatlanok. A helyi építészeti értékek védetté nyilvánításáról szóló Tihany Község Önkormányzat Képviselő-testületének 20/2008. (XII.24.) rendelet 1. sz. melléklete rögzíti az alábbi kettő ingatlan védelmét. A védetté nyilvánított területeken, ingatlanokon területet felhasználni, továbbá telket alakítani, építményt, építményrészt, épület együttest építeni, átalakítani, bővíteni, felújítani, helyreállítani, korszerűsíteni és lebontani, a rendeltetését megváltoztatni, elmozdítani és ezekre hatósági engedélyt adni az Étv., az OTÉK, a HÉSZ szerint szabad.

4. Táblázat – Helyi védelem alatt álló építmények			
Sor-szám.	Cím	Hrsz	Funkció
1.	Kossuth Lajos utca	112	Posta
2.	Klebersberg Kunó utca	576	Sport szálló

A helyszíni szemrevételezés alapján helyi védelemre javasolható épületek, építmények külterületen, illetve az ösközségben:

5. Táblázat – Helyi védelemre javasolt építmények			
Sor-szám	Cím	Hrsz	Funkció
3.	Petőfi Sándor utca	11	Lakóház
4.	Kossuth Lajos utca	40	Lakóház
5.	Dózsa György utca	87/2	Lakóház
6.	Dózsa György utca 10.	89	Lakóház
7.	Batthyány utca	130	Kereskedelmi
8.	Pisky sétány	140	Vendéglő
9.	Visszhang utca	152	Óvoda, Hevesi villa
10.	Kossuth Lajos utca 12.	245	Volt apátsági kocsmá, Fogas csárda
11.	Kenderföld utca	570/5	József főherceg kastélya
12.	Klebersberg Kunó utca	582	Volt posta épülete
13.	Fürdőtelep utca	603	Villa
14.	Váralja utca	641	Villa
15.	Csokonai liget	120/2	Kálvária
16.	Csokonai liget	120/2	Nepomuki Szent János szobor
17.	Csokonai liget	120/2	1848-49-es emlékoszlop
18.	Csokonai liget	120/2	1956-os emlékoszlop
19.	Csokonai liget	120/2	Gyulai Gaál Miklós emlékoszlop
20.	Csokonai liget	120/2	I. András és Anasztázia kőszobra
21.	Kossuth Lajos utca	200	Szent István és Gizella királyné szobra fából
22.	Kossuth Lajos utca	208	Feszület
23.	Kossuth Lajos utca	208	Szobor
24.	Kossuth Lajos utca, Temető	252, 254/1	Régi vöröskő sírkövek
25.	Kossuth Lajos utca, Temető	252, 254/1	Zsidó temető
26.	Kossuth Lajos utca, Temető	252, 254/1	Öntöttvas síremlék
27.	Kossuth Lajos utca, Temető	252, 254/1	Feszület
28.	Klebersberg Kunó utca	578	Darányi Ignác emlékműve
29.	Attila domb, Visszhang utca	679	Kálvária domb, IV. Károly emlék kálvária
30.	Kossuth Lajos utca	614	Madonna relief Bazalttufa fölkében, Borsos Miklós alkotása

3.4. TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

3.4.1. Nemzetközi jelentőségű természeti és táji értékek

Európa Diploma⁷

A Tihanyi-félszigetet az Európa Tanács szakértői a természeti értékei alapján méltónak találták az Európa Diploma elnyerésére. Az elismerést 2003 július 1-én, hazánkban harmadikként kapta meg a félsziget. 2008-ban az Európa Tanács megújította a félsziget nyugati oldalán található mintegy 650 ha-os területnek adományozott díjat. A terület kezelését a következő ajánlások szerint írta elő az Európa Tanács:

1. A meglévő kezelési terv részletesebb, gyakorlatiasabb kidolgozása.
2. A jövőbeni építkezések szigorú tiltása.
3. A Belső-tó partján létesülő látogatóközpont tervezése, megvalósítása.
4. A látogatók általi terhelés kezelése és kontrollálása, szinten tartása.
5. A zárt erdős és nyitott területek (rétek, kaszálók cserjékkel, sövényekkel) közötti egyensúly megtartása.

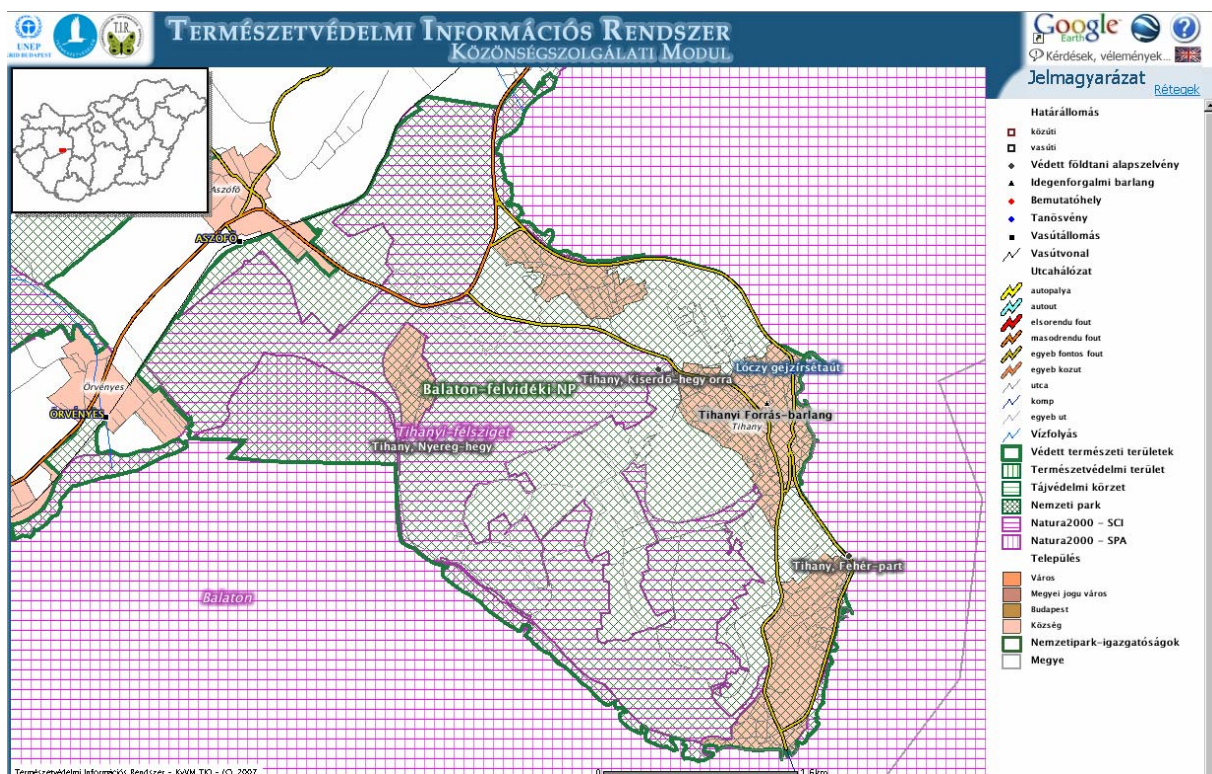
⁷ Európa természeti örökségének megóvása érdekében az Európa Tanács (Strasbourg) 1965-ben létrehozta az Európa Diplomát. A kitüntetéssel olyan védett területek kerülnek az Európa Tanács védnöksége alá amelyek geológiai, biológiai vagy tájképi sokfélesége Európában kiemelkedő. A Diplomával a területen végzett természetvédelmi kezelés hatékonyságát is elismerik.

6. A természeti és táji értékek megőrzését elősegítő gazdálkodási és szőlészeti módszerek támogatása.
7. Szorgalmazzák a Belső-tó halászati jogainak, a nemzeti park igazgatóságához kerülését.
8. Szorgalmazzák az állami tulajdonban lévő területek a nemzeti park igazgatóságához kerülését, és a magánterületek megvásárlását.
9. Invazív fajok visszaszorítása (pl. *Ailanthus altissima*).
10. A közeli védett területek, mint a Balatont szegélyező nádasok, a Külső-tó és a Felső-láp együttes koordinált kezelése.

Tihany Európa diplomás területei (hrs):

048/1-16, 048/18-36, 048/38-39, 049/1-2, 049/5-10, 050, 051/1-9, 052, 053/1-3, 054, 055/1-3, 056, 057/1-2, 058/9, 059, 060, 061/1, 062-064, 065/2-4, 065/7-16, 065/18-21, 066, 067/2-4, 067/8-62, 068, 070/6-12, 071, 072/1-15, 073/2-3, 074/8-9, 075/4, 075/6-29, 076, 079-082, 083/1-6, 083/8, 084, 085, 086/1-3, 087, 089/2, 090, 093/20, 093/29, 093/70, 093/86, 093/94, 0104/3-6, 0105, 0106/8, 0107, 0108/1-7, 0109, 0110/1-7, 0110/9, 0111/9, 0111/23, 0111/35, 0111/39, 0112/1-14, 0113/17-29, 0113/31-55, 0114, 0115/37-50, 0115/64-86, 0116, 0117/2-3, 0117/20-24, 0118, 0119/1-21, 0120/15-28, 0121, 0122/1-19, 0123, 0124/1-39, 0125/16, 0126/1-54, 0127-0129, 0130/1-5, 0131, 0132/1, 0132/3-22, 0133, 0134, 0135/1-3, 0136/1, 0136/4-8, 0137, 0138/1-3, 0139

Natura 2000⁸

8. ábra Tihanyi-félsziget Natura 2000 területek

Forrás: Természetvédelmi Információs Rendszer

⁸ Szabályozza az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet

Tihany területének nagy részét érinti Natura 2000 SCI terület. Kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területek⁹: a Balaton SCI - tómeder területe - (HUBF30002), illetve a Tihanyi-félsziget SCI (HUBF20006), mely a - belterület, illetve a kertés- és általános mezőgazdasági területek kivételével - a félsziget nyugati és déli része. A Balaton (HUBF30002) egyben különleges madárvédelmi terület¹⁰ is.

Tihany közigazgatási területén a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság illetékességi területén található különleges madárvédelmi területek - SPA (hrsz):

Balaton (HUBF30002)

0140/2, 0140/3, 0140/16

Tihany közigazgatási területén a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság illetékességi területén található kiemelt jelentőségű természet-megőrzési területek - SCI (hrsz):

Balaton (HUBF30002) - Tihany

0140/2, 0140/3, 0140/16

Tihanyi félsziget (HUBF20006) - Tihany

024/1, 024/2, 024/3, 024/4, 024/5, 024/6, 024/7, 024/8, 024/9, 024/10, 024/11, 024/12, 024/13, 024/14, 024/15, 024/16, 024/17, 024/18, 024/19, 024/20, 024/21, 024/22, 024/23, 024/24, 024/25, 024/26, 024/27, 024/28, 024/29, 024/30, 024/31, 024/33, 024/34, 024/35, 024/36, 024/37, 024/38, 024/39, 024/40, 024/41, 024/42, 024/43, 024/44, 024/46, 024/47, 024/48, 024/49, 024/50, 024/51, 024/52, 024/53, 024/54, 024/55, 024/56, 024/57, 024/58, 024/59, 024/60, 024/61, 024/63, 024/64, 024/65, 024/66, 024/67, 024/68, 024/69, 024/70, 024/71, 024/72, 024/73, 024/77, 024/78, 024/79, 024/80, 024/81, 024/82, 024/83, 024/84, 024/85, 024/86, 024/87, 024/88, 024/89, 024/90, 024/91, 024/92, 024/93, 024/94, 024/95, 024/96, 024/97, 024/99, 024/100, 024/101, 024/102, 024/103, 024/104, 024/105, 024/106, 024/107, 024/108, 024/109, 024/110, 024/111, 024/112, 024/113, 024/115, 024/116, 024/117, 024/118, 024/119, 024/120, 024/121, 024/122, 024/123, 024/124, 024/125, 024/126, 024/127, 024/128, 024/129, 024/130, 024/131, 024/132, 024/133, 024/134, 024/135, 024/136, 024/137, 024/138, 024/139, 024/140, 024/141, 024/142, 024/143, 024/144, 024/145, 024/146, 024/147, 024/148, 024/149, 024/150, 024/152, 024/153, 024/154, 024/155, 024/156, 024/157, 024/158, 024/161, 024/162, 024/163, 024/164, 024/165, 024/166, 024/167, 024/168, 024/169, 024/171, 024/172, 024/175, 024/176, 024/177, 024/178, 024/179, 024/180, 024/181, 024/182, 024/185, 024/186, 024/187, 024/188, 024/189, 024/190, 024/191, 024/192, 024/193, 024/194, 024/195, 024/197, 024/198, 024/199, 024/200, 024/201, 024/202, 024/203, 024/204, 024/205, 024/206, 024/207, 024/208, 024/209, 024/210, 024/211, 024/212, 024/213, 024/214, 024/215, 024/216, 024/217, 024/218, 024/219, 024/220, 024/221, 024/222, 024/223, 024/224, 024/225, 024/226, 024/227, 024/228, 024/229, 024/230, 024/231, 024/232, 024/233, 024/234, 024/235, 024/237, 024/238, 024/239, 024/240, 024/241, 024/242, 024/243, 024/244, 024/245, 024/246, 024/247, 024/248, 024/249, 024/251, 024/252, 024/253, 024/254, 024/255, 024/256, 024/257, 024/258, 024/259, 024/260, 024/261, 024/262, 024/263, 024/264, 024/265, 024/266, 024/267, 024/268, 024/269, 024/270, 024/271, 024/272, 024/273, 024/274, 024/275, 024/276, 024/277, 024/278, 024/279, 024/280, 024/281, 024/282, 024/283, 024/284, 024/285, 024/286, 024/287, 024/288, 024/289, 024/290, 024/291, 024/292, 024/294, 024/295, 024/296, 024/297, 024/298, 024/299, 024/300, 024/301, 024/302, 024/303, 024/304, 024/305, 024/306, 024/307, 024/308, 024/311, 024/312, 024/313, 024/314, 024/315, 024/316, 024/318, 024/319, 024/321, 024/322, 024/323, 024/324, 024/325, 024/326, 024/328, 024/329, 024/330, 024/331, 024/332, 024/334, 024/335, 024/336, 024/337, 024/338, 024/339, 024/340, 024/341, 024/342, 024/343, 024/344, 024/345, 024/347,

⁹ Kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület: olyan közösségi jelentőségű terület, amelyen legalább egy kiemelt közösségi jelentőségű faj állománya, élőhelye vagy legalább egy kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípus található, az Európai Unió jogi aktusával történt jóváhagyást követően az élőhelyvédelmi irányelv 4. cikke (4) bekezdésének megfelelő természetvédelmi célkitűzés meghatározásával jogszabályban kihirdetésre került, és amelyre a kiemelt jelentőségű közösségi fajok, illetve kiemelt jelentőségű közösségi élőhelytípusok természetvédelmi helyzetének helyreállítása, illetve fenntartása érdekében az e rendelet szerinti természetvédelmi előírások alkalmazandók;

¹⁰ Különleges madárvédelmi terület: az Korm. rendelet 5. melléklet szerinti, olyan közösségi szempontból jelentős természeti értékekkel rendelkező terület, amelyen az 1. A) számú mellékletben meghatározott közösségi jelentőségű madárfaj, valamint az 1. B) számú mellékletben meghatározott vonuló madárfaj jelentős állománya, illetve élőhelye található, különös tekintettel a nemzetközi jelentőségű és egyéb vizes élőhelyekre;

024/348, 024/349, 024/350, 024/351, 024/352, 024/353, 024/354, 024/356, 024/357, 024/358, 024/359, 024/360, 024/361, 024/362, 024/363, 024/364, 024/365, 024/366, 024/367, 024/368, 024/370, 024/371, 024/372, 024/373, 024/374, 024/375, 024/376, 024/377, 024/378, 024/379, 024/380, 025, 026, 027, 028, 029, 030, 031/1, 031/2, 031/3, 031/4, 031/5, 031/6, 031/7, 031/8, 031/9, 031/10, 031/11, 031/12, 031/13, 031/14, 031/15, 031/16, 032, 033/1, 033/2, 033/3, 033/4, 033/5, 033/6, 033/7, 033/8, 033/9, 034, 035/1, 035/2, 036, 038, 039/5, 039/6, 039/7, 039/8, 040, 041/21, 041/22, 042, 048/1, 048/2, 048/3, 048/4, 048/5, 048/6, 048/7, 048/8, 048/9, 048/10, 048/11, 048/12, 048/13, 048/14, 048/15, 048/16, 048/18, 048/19, 048/20, 048/21, 048/22, 048/23, 048/24, 048/25, 048/26, 048/27, 048/28, 048/29, 048/30, 048/31, 048/32, 048/33, 048/34, 048/35, 048/36, 048/38, 048/39, 049/1, 049/2, 049/5, 049/6, 049/7, 049/8, 049/9, 049/10, 050, 051/1, 051/2, 051/3, 051/4, 051/5, 051/6, 051/7, 051/8, 051/9, 052, 053/1, 053/2, 053/3, 054, 055/1, 055/2, 055/3, 056, 057/1, 057/2, 058/9, 059, 060, 061/1, 062, 063, 064, 065/18, 067/4, 068, 070/6, 070/7, 070/8, 070/9, 070/10, 070/11, 070/12, 071, 072/1, 072/2, 072/3, 072/4, 072/5, 072/6, 072/7, 072/8, 072/9, 072/10, 072/11, 072/12, 072/13, 072/14, 072/15, 073/2, 073/3, 074/8, 074/9, 083/8, 090, 093/20, 093/29, 093/70, 093/94, 0104/3, 0105, 0106/8, 0107, 0108/1, 0108/2, 0108/3, 0108/4, 0108/5, 0108/6, 0108/7, 0109, 0110/1, 0110/2, 0110/3, 0110/4, 0110/5, 0110/6, 0110/7, 0111/9, 0111/23, 0111/35, 0111/39, 0125/16, 0129, 0130/1, 0130/2, 0130/3, 0130/4, 0130/5, 0132/1, 0133, 0134, 0135/1, 0135/2, 0135/3, 0136/1, 0136/4, 0136/6, 0136/7, 0136/8, 0137, 0138/2, 0138/3

Ramsari terület¹¹

Az egyezmény legfontosabb célja a vizes élőhelyek megőrzése, fenntartható vagy bölcs hasznosításuk elősegítése és az erre vonatkozó megfelelő jogi, intézményi és együttműködési keretek biztosítása. A vizes területek erőforrásainak hasznosítását olyan módon célozza meg, melyek egyúttal azok ökológiai jellegét nem befolyásolják, tehát a rövid távú kizsákmányolás helyett a hosszabb távú, fenntartható hasznosítás a célja.

A vizes élőhely nemzetközi jelentőségűnek minősül, ha

1. az adott biogeográfiai régióban található természetes vagy természetközeli vizes élőhely típusok reprezentatív, ritka vagy unikális példáját foglalja magába;
2. veszélyeztetett vagy kritikusan veszélyeztetett fajokat vagy veszélyeztetett ökológiai közösségeket tart fenn;
3. az adott biogeográfiai régió biológiai sokféleségének fenntartásában fontos állat- és/vagy növényfajokat tart fenn;
4. állat- és/vagy növényfajokat azok életciklusának kritikus időszakában tart fenn vagy élőhelyet biztosít számukra kedvezőtlen feltételek esetén;
5. rendszeresen 20 000 vagy annál több vízimadarat tart el;
Balatonon három faj populációjának 1%-a rendszeresen előfordul.
6. rendszeresen egy vízimadár faj vagy alfaj populációjának 1%-át tartja el;
7. őshonos halak fajaink, alfajaink, családjainak, életciklus szakaszainak, fajok közötti interakcióknak és/vagy populációknak jelentős részét tartja fenn;
8. halfajok számára fontos táplálékforrást, szaporodási-, halivadék nevelő területet és/vagy vándorlási útvonalat foglal magába.

A Balaton Ramsari területnél megjegyzendő, hogy a tó különlegesen jó feltételeket biztosít a vándorló récék és ludak számára, viszont a nyári hónapokban nem elégítené ki a nemzetközi jelentőség kritériumát, emiatt nemzetközi jelentőségű helyzete szezonális, október 1-től április 30-ig tart.

3.4.2. Országos jelentőségű természeti és táji értékek

A Tihanyi-félszigeten hozták létre 1952-ben hazánk első tájvédelmi körzetét. A terület 1997-től a Balaton-felvidéki Nemzeti Park turisztikai szempontból is kiemelt jelentőségű része lett. A szubmediterrán jellegű száraz, meleg térségek közvetlen szomszédságában vízi és mocsári élőhelyek találhatók - utóbbiakra példa a fokozottan védett Külső-tó. A változatos növénytakaságokban olyan ritka fajok élnek, mint a cseh tyúktaréj (*Gagea bohemica*) vagy a nyugati ajtóscsiga (*Pomatias elegans*).

¹¹ Jóváhagyva: A nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen mint a vízimadarak tartózkodási helyéről szóló, Ramsarban, 1971. február 2-án elfogadott Egyezmény és annak 1982. december 3-án és 1987. május 28.-június 3. között elfogadott módosításai egységes szerkezetben történő kihirdetéséről szóló 1993. évi XLII. törvény

Az élő természeti értékek mellett Tihany nemzetközi hírneve elsősorban mégis sajátos földtörténeti múltjának, geológiai és geomorfológiai nevezetességeinek köszönhető. A néhány millió éve itt működött tűzhányók által lerakott bazalttefra (vegyes vulkáni por és törmelék) az időjárás pusztításai miatt igen változatos formakincset mutat, ennek szép példái a Szélmarta-sziklák. Az igazi szenzációt azonban az Európában egyedülálló gejzirkúpok jelentik. Az utóvulkáni hatásra feltörő hévforrások vizéből kicsapódott az oldott mész, kova, dolomit és kőzetté válva gejzirként rakódott le. A száznál több különleges alakú és belső szerkezetű sziklaképződmény többsége a félsziget nyugati részén található.

2005. év óta a védett területek mennyisége nem növekedett. A Balaton -felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság nyomon követi a félsziget természeti környezetét érintő folyamatokat.

A tihanyi Belső-tó területén (Tihany 087 hrsz.-ú ingatlan) két fokozottan védett madárfaj költése vált bizonyítottá. Ezek a bölömbika (*Botaurus stellaris*) és a nyári lúd (*Anser anser*). A fokozottan védett fajok költése az utóbbi években bevezetett nádgazdálkodási gyakorlatnak köszönhetően vált lehetővé. A nemzeti park igazgatóság által meghatározott rend szerint, szakaszoltan, vetésforgószerűen történik a nád aratása, így minden évben kellő méretű régi nádas áll a madárfajok rendelkezésére. A nádgazdálkodás, halászat, horgászat, illetve a tó bármely más hasznosítása során alapvető szempont kell, hogy legyen a természeti értékek őrzése, az élőhelyek megtartása, illetve helyreállítása.

A tihanyi Belső-tó déli oldalán élő védett faj, az ürge (*Citellus citellus*) állományának nagysága jelentős méretet ért el, a populáció által igénybe vett terület a Tihany 087 hrsz és 083/8 hrsz ingatlanokra terjed ki. Az ürge állomány élőhelyével érintett ingatlanok ezen részeinek hasznosítása során elsődleges szempont a védett faj állományának megőrzése.

Nemzeti Ökológiai Hálózat

A 2008. június 9-én elfogadott 2008. évi L. törvény az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény módosításáról határozta meg az érvényes Országos Ökológiai Hálózatot.

1. § Az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: OTrT.) 2. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

21. országos ökológiai hálózat: országos területrendezési tervben megállapított övezet, amelybe az országos jelentőségű természetes, illetve természetközeli területek és az azok között kapcsolatot teremtő ökológiai folyosók egységes, összefüggő rendszere tartozik, és amelynek részei a magterületek, az ökológiai folyosók és a pufferterületek,

14. § Az OTrT. 13. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

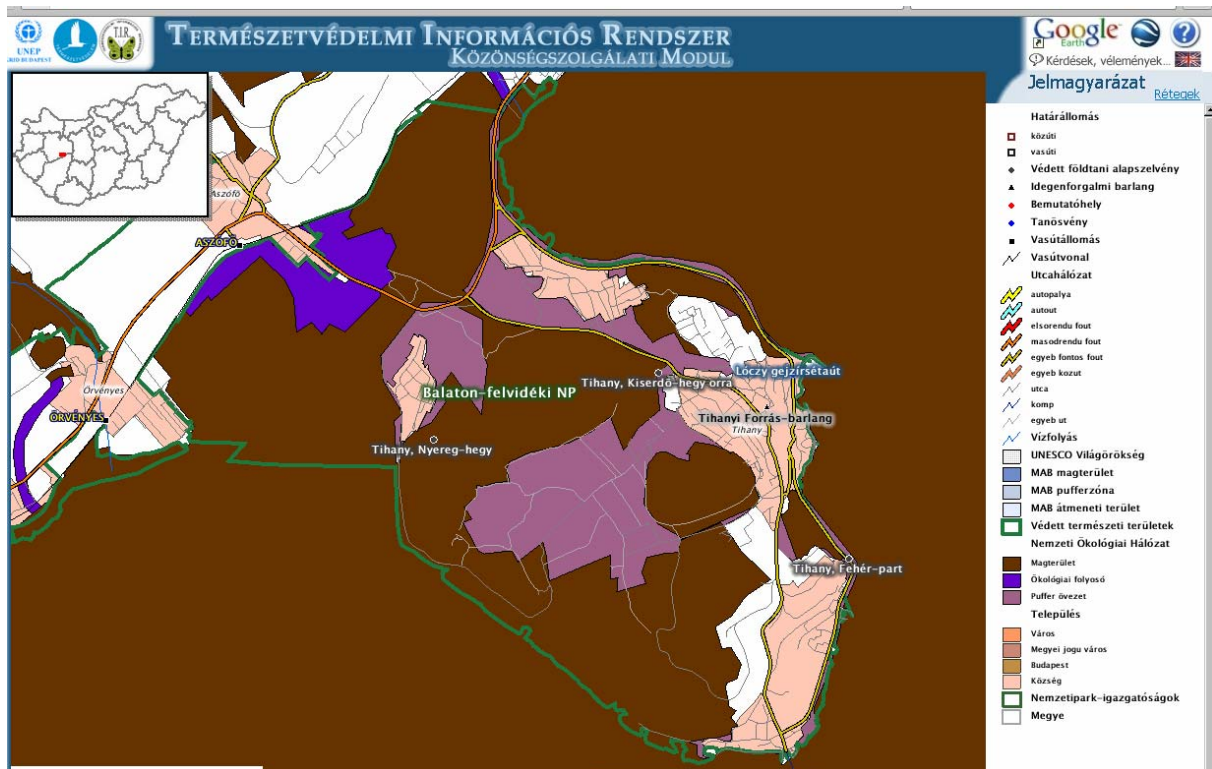
[Országos ökológiai hálózat övezete]

„13. § (1) Az országos ökológiai hálózat övezetben csak olyan kiemelt térségi és megyei területfelhasználási kategória, illetve olyan övezet jelölhető ki, amely az ökológiai hálózat természetes és természetközeli élőhelyeit és azok kapcsolatait nem veszélyezteti.

(2) Az övezetben bányászati tevékenységet folytatni a bányászati szempontból kivett helyekre vonatkozó előírások alkalmazásával lehet.

(3) Az országos ökológiai hálózat övezetét a kiemelt térségi és a megyei területrendezési tervekben magterület, ökológiai folyosó, valamint pufferterület övezetbe kell sorolni.

A **magterületek** olyan természetes vagy természetközeli élőhelyek, amelyek az adott területre jellemző természetes élővilág fennmaradást és életkörülményeit hosszútávon biztosítani képesek, és számos védett, vagy közösségi jelentőségű fajnak adnak otthont. Az **ökológiai és zöldfolyosók** olyan területek, melyek döntő részben természetes eredetűek, többnyire lineáris kiterjedésű, folytonos, vagy megszakított élőhelyek, amelyek alkalmasak az ökológiai hálózathoz tartozó egyéb élőhelyek közötti biológiai kapcsolatok biztosítására. A **pufferterületek** rendeltetése, hogy megakadályozzák, vagy mérsékeljék azoknak a tevékenységeknek a negatív hatásait, amelyek a magterületek, illetve az ökológiai és zöldfolyosók állapotát, vagy rendeltetését kedvezőtlenül befolyásolhatják.

9. ábra Tihanyi-félsziget Országos Ökológiai Hálózat

Forrás: Természetvédelmi Információs Rendszer

Az OTRT Országos ökológiai hálózat övezetei közül a települést a Magterület és a pufferterület övezete érinti. A Magterület övezetébe tartozik Balaton tómeder és a félsziget jelentős része: a félsziget erdői, a Belső-tó és Külső-tó. Pufferterületek közé tartozik a Belső-tó és a Kiserdő közötti terület, a Külső-tótól délre fekvő - Farkas-verem, Rátai-Csáva, Lapi dűlő - mezőgazdasági területek, a Diósi-tető és Diósi-rétek, Diósi kertek, az Óvár déli és délnyugati lejtője a 7117. j. mellékútig, a parti út és a Balaton-part közötti terület, Gödrösi strand, Tihanyrévtől északkeleti Kút-part, Újlaki templomrom környezete, Apáti-tető, Akasztó-domb nyugati lejtője.

Ex-lege védett érték

Tihany területén található földvárak, barlangok források kiemelt természetvédelmi oltalmáról a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (Tvt.) 23. § (2) bekezdése¹² rendelkezik.

Földvár - Óvár: A tihanyi-félsziget keleti részén emelkedő hegy 200-250 m széles, 800-900 m hosszú északnyugat-délkeleti irányú fennsíkján egy jelentő kiterjedésű kétértaszos földvár sáncai található. A fennsíkot nyugatról és keletről egyaránt meredek lejtők határolják, melyek természetes védelmet biztosítottak a területnek. A fennsíknek csak a félsziget felé eső peremét erősítették meg. A fennsík északkeleti sarkán alakították ki a kisebb 200*200 m-es, patkóalakú sánccal és déli oldalon mély árokka körülvett teraszon az ún. Felsővárat. Az alsó teraszon fekvő Alsóvárat a fennsík peremén haladó 600-700 m hosszú sánc határolja. A földvár területét kitevő fennsík a kora-bronzkortól kezdve folyamatosan lakott volt. A területet a késő-bronzkorban és a kora-vaskorban erősítették meg sánccal. *Az 1055-ben íródott alapítólevelél még említi, hogy*

¹² (2) E törvény erejénél fogva védelem alatt áll valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár. Az e bekezdés alapján védett természeti területek országos jelentőségűnek [24. § (1) bekezdés] minősülnek.

(3) A (2) bekezdés alkalmazásában:

- a barlang a földkéreg alkotó kőzetben kialakult olyan természetes üreg, melynek hossz tengelye meghaladja a két métert és - jelenlegi vagy természetes kitöltésének eltávolítása utáni - mérete egy ember számára lehetővé teszi a behatolást;
- a forrás a felszín alatti víz természetes felszínre bukkanása, ha a vízhozama tartósan meghaladja az 5 liter/percet, akkor is, ha időszakosan elapad;
- a földvár olyan védelmi céllal létesített vonalas vagy zárt alakzatú földmű, amely azonosíthatóan fennmaradt domborzati elemként történelmi, kulturális örökségi, felszínalaktani, illetve tájképi értéket képvisel.

aktívan használják védelmezésül egy régről ránkmaradt földből épült várat. Jelenleg a földvár alsó és felső terasza üdülőtelkekkel, illetve az azokhoz tartozó lakó- és üdülőépületekkel lefedett, bolygatott terület. A vár egész területére jellemzőek az egyre sokasodó negatív tendenciák: például illegális építkezések.

Barlangok - Barátlakások: Óvár északi, 20-30 méteres meredek bazalttufa falába, az Orosz-kőbe faragott ki, egykor emberi lakhelyül szolgáló helyiségeket. Feltehetően a X-XI. századtól voltak lakottak és egy vallási remetetelepet alkottak. Egészen a XIV. század közepéig tartott kultikus használatuk. Valószínűleg ortodox görög felekezetű, feltehetően I. András által Tihanyba telepített bazilita szerzetesek vájták ki azokat. Celláikat, kápolnájukat, ebédlőtermüket keleti típusú, laura-rendszer szerint alakították ki. A cellacsoportokból ma már csak három látható, a többit az 1952. évi sziklaomlás betemette.

Barlangok - Forrás barlang kiemelt jelentőségű barlang 1982 óta. Kataszteri száma 4463/1. A barlang az apátsági templommal szemben, a Csokonai ligetben található. Hidrotermális eredetű üreg. Idegenforgalmilag kiépítették és bejáratát rácsos vasajtóval lezárták. A barlang abban a forráskúpban található, melyre az egykori tihanyi vár, majd az apátság temploma épült. A forráskúp eredeti formáját már nem lehet felismerni a rajta történt többszöri nagyszabású építkezés miatt, mely során kőzetanyagának jelentős részét lebontották, másutt ráépítettek. A barlang két egymásba kapcsolódó csarnokból és két nagyobb beugróból áll.

A Tihanyi-félszigeten további 44 darab barlang, barlangrom van nyilvántartva: Akasztó-hegyi-sziklaeresz, Akasztó-hegyi-üreg, Aranyház alsó ürege, aranyház betömött sziklaürege, Aranyház felső ürege, Betömött-barlang, Cser-hegyi-barlang, Cser-hegyi-rombarlang (A Hármashegy, Kerék-hegy, Cser-hegy csoportjának barlangjai, rombarlangjai), Csúcs-hegyi alsó üreg, Csúcs-hegyi-forrásbarlang, Csúcs-hegyi-üreg, Diósi Seres-barlang (A Diós, Gödrös, Óvár csoport barlangjai), Fehér-parti 1. barlang, Fehér-parti 2. barlang, Fehér-parti 3. barlang, Gödrösi Csimár-barlang (A Diós, Gödrös, Óvár csoport barlangjai), Gödrösi Explóziós-barlang, Gödrösi Kiss-barlang (A Diós, Gödrös, Óvár csoport barlangjai), Hármashegy-átjáróbarlang, Hármashegy-eresz (A Hármashegy, Kerék-hegy, Cser-hegy csoportjának barlangjai, rombarlangjai), Hármashegy-gejzirüreg, Hármashegyi keleti-rombarlang (A Hármashegy, Kerék-hegy, Cser-hegy csoportjának barlangjai, rombarlangjai), Hármashegy-opálos-üreg (A Hármashegy, Kerék-hegy, Cser-hegy csoportjának barlangjai, rombarlangjai), Hármashegy-rombarlang (A Hármashegy, Kerék-hegy, Cser-hegy csoportjának barlangjai, rombarlangjai), Hosszú-mezői 1. üreg, Hosszú-mezői 2. üreg, Hosszú-mező rombarlangja, Kerék-hegyi-gejzirüreg, Kerék-hegyi-lyuk (A Hármashegy, Kerék-hegy, Cser-hegy csoportjának barlangjai, rombarlangjai), Kerék-hegyi-üreg (A Hármashegy, Kerék-hegy, Cser-hegy csoportjának barlangjai, rombarlangjai), Kőfejtő-gejzirüreg, Nyársas-hegyi-barlang, Nyársas-hegyi-üreg, Nyereg-hegyi-eresz, Óvári-barlang, Róka-lyuk, Szarkádi II. kúp 1. rombarlangja, Szarkádi II. kúp 2. rombarlangja, Szarkádi III. kúp 2. ürege, Szarkádi-gejzirbarlang, Szarkádi-sziklaeresz, Szarkádi-üreg, Szarkád-tetői-barlang, Tihanyi-cseppkőbarlang.

Ciprián Forrás az Óvár-hegy keleti oldalán, a Barátlakások közelében tör fel a félsziget egyetlen forrása. A nép (az itt élő szerzetesek származására utalva) Oroszkútnak hívta, mai neve Halbik Ciprián Gáspár apát emlékére Ciprián-forrás.

A természet védelméről szóló törvény lehetőséget biztosít számos további, megőzésre méltó élettelen természeti érték - így földtani képződmények és alapszelvények, ásványok, ásványtársulások, ősmaradványok és azok lelőhelyei, felszínalaktani képződmények, talajszelvények, valamint mesterséges üregek egyedi jogszabállyal történő védetté nyilvánítására is.

Országos jelentőségű védett természeti területen található Földtani Alapszelvények

6. Táblázat – Településen található földtani alapszelvények				
Alapszelvény neve	Azonosító	Földtani kor	Képződmény	Jellegzetesség
Fehér-part	Pa-03	pannóniai	Tihanyi formáció	A félsziget alapzatát a sárgás-fehér pannon homok- és agyagrétegek adják, ezek a meredek partokon villannak elő. A pannon fejlődéstörténetének részletesebb megismerését az alapszelvény gazdag ősmaradvány-tartalma tette lehetővé.

6. Táblázat – Településen található földtani alapszelvények				
Alapszelvény neve	Azonosító	Földtani kor	Képződmény	Jellegzetesség
Kiserdő-tető - Szélmarta sziklák	Pa-40	pannóniai	Tapolcai bazalt formáció	A félsziget központi részén, a Külső- és a Belső-tó között emelkedő kalderaperem-maradvány. A vulkáni működés során létrejött bazaltsziklát a későbbi földmozgások kibillentették eredeti helyzetükből. A szél a puhább kőzetanyagot elbontotta, a szilárdabb kötőanyagú rétegek azonban ellenálltak a pusztító erőknek. Így jöttek létre az itt látható "szélmarta sziklák". A hegy tetejét sziklagyep és pusztafüves lejtősztyepp borítja, oldalain cserszömöréc - molyhos tölgyes bokorerdő fut körül.
Kiserdő-hegy orra	Pa-41	pannóniai	Tapolcai bazalt formáció	
Nyereg-hegy	Pa-42	pannóniai	Tapolcai bazalt formáció	A félsziget egyik legértékesebb földtani képződménye ez az ék alakú hegygerinc. A bazalt-vulkánosság utóműködésének hatására forró víz áramlott az egykori felszínre. A kisebbnagyobb melegvízű tavakban növénymaradványokat őrző tavi hidrokarbit és vékony lemezes, kovás mészkő képződött. A mészkő lemezek szeszélyesen gyűrt formája az egykori víz- és kéregmozgások eredménye.

Egyedi tájérték

A tájak karakterének fontos összetevői az egyedi tájértékek. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (Tvt.) 6. § (3) (4) és (5) bekezdése értelmében egyedi tájértéknek minősül az adott tájra jellemző olyan természeti érték, képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúrtörténelmi, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van.¹³ Összességében a község közigazgatási területén 133 darab egyedi tájértéket tartanak nyilván. (A felmérés a Balaton-felvidéki NPI szakemberei szerint nem teljes körű.) A községben található egyedi tájértékek legfontosabb típusai az alábbiak:

- Kultúrtörténelmi egyedi tájértékek
  - Épület, építmény, képzőművészeti alkotás - Szobor, védőszentek szobrai
  - Vallás - Feszület
  - Birtokjel, határjel - Határkő, határmezsgye
  - Temetkezés - Sírkő, kopjafa, régi temető, síremlék
  - Védelemmel kapcsolatos - Sánc
  - Földmérés - Szintezési alappont
  - Forrásfoglalás, kút
  - Útmenti fasor
  - Agrártörténelmi egyedi tájérték - Pince, pincesor, pincetelep, présház, borház, Verem, Határjelző körakások, csőszkunyhók, Teraszírozás
  - Ipartörténelmi egyedi tájérték - Műhely, üzemépület
  - Bányászat - Külszíni fejtés
  - Emlékmű
  - Emlékszobor, emlékoszlop, emléktábla
  - Híres emberekkel kapcsolatos emlékhely
  - Harcászati földmű vagy építmény
- Természeti képződmények
  - Fák - Nyílt területen álló magányos fa, Facsoport, nevezetes idős fa, egyéb fásítás
  - Fészkelőhely, táplálkozóhely, migrációs útvonal, mesterségesen kialakított élőhely
  - Földtani képződmény - Földtani alakzat, Geológiai folyamat felszíni bélyege, Felszínközeli előfordulás, Morfológiai képződmény, Talajtani egyedi tájérték
  - Kilátópontok

¹³ A egyedi tájértékek típusait és fajtáit az MSZ 20381:2009 sz. Természetvédelem. Egyedi tájértékek kataszterezése c. szabvány határozza meg. E szabványt kell alkalmazni az egyedi tájértékek országos szintű egységes megállapítása és nyilvántartása során.

Kilátópontok

A Tihanyi-félsziget domborzati adottságainak megfelelően kiváló ki- és rálátási pontok találhatóak. A hagyományos tájhasználat, illetve a balatoni látványkapcsolatai miatt fontos a jellegzetes táji, tájképi adottságok fenntartása. Tihany község településrendezési terve tartalmazza a félsziget legfontosabb kilátópontjait, melyek a következők:

7. Táblázat – Településen található kilátópontok		
Jel	Leírás	Kapcsolódó egyedi tájérték jele
K-1	A félsziget DNY-i oldalán levő mészkőfalról a Balatonra	T-44
K-2	Feltáratlan gejzirkúpról a Belső-tó és Balaton felé	!-28
K-3	Szarkádi erdő turista pihenőjéből a Balaton felé	
K-4	Nagy gejzirkúpról a gejzirmezőre	T-34
K-5	Cser-hegyről (számos pontról)	
K-6	Belső-tó és a település a Hosszú-hegyi szőlőktől	
K-7	Tihanyi szőlők jellegzetes látványa	
K-8	Tihany - Ófalu és a Belső-tó egy gejzirkúpról	T-38
K-9	Belső-tó felé a Kopasz-hegy ÉNy-i oldaláról	
K-10	Tihanyi szőlők, háttérben a Balaton-felvidék	
K-11	Külső-tó felé az Apáti-hegyről	
K-12	Bozsai öböl a Nyereg-hegyről	
K-13	Tihany - Ófalu és a Belső-tó a Nyereg-hegyről	
K-14	Szélfúttá sziklákról DNY felé, a Balatonra	
K-15	Díosi rétekről a Külső-tóra	
K-16	Díós tetőről körben	
K-17	Óslevendulásból a Balaton felé	
K-18	Gurbica-tetőről a Rátai csáva és a Balaton felé	
K-19	Apátsági pincétől az Ófalu felé	
K-20	Kiserdő-tetőről a Külső-tó és a Balaton-felvidék felé	
K-21	Szélfúttá szikláktól ÉNy felé a Külső-tó irányába	
K-22	Kiserdő-tető ÉNy-i oldaláról a Rátai csáva felé	
K-23	Óvár nyugati oldalának turistaújáról az Ófalu felé	
K-24	Óvári sánctól a Külső-tó irányába	

Kilátópontok esetében fontos beszélni továbbá a félszigeten található földmérési, geodéziai pontok fenntartásáról: 05/66, 093/30, 0104/3, 679, 2197 hrsz.

3.4.3. Környezeti nevelés

Az elmúlt években a gyalogos-kerékpáros turizmus egyértelmű és jelentős mértékű erősödését tapasztalta a nemzeti park igazgatóság, ezért javasolja a közlekedés rendjének a félsziget egészére kiterjedő, átfogó tervezését és szervezését, majd ennek alapján egységes tájékoztató, irányjelző rendszer kiépítését. Ennek keretén belül megújult a félsziget turista útjainak jelzőrendszere, illetve kijelölésre került kerékpárút. A rendszer kiterjedne későbbiekben a gépjárművel közlekedőkre, kerékpárosokra, lovasokra és gyalogosokra is.

A Balaton-felvidéki Nemzeti Park jelentős erőket mozgósít a hévforráskúpok kutatására, megőrzésére és bemutatására. A Lóczy gejzír ösvény Tihany legérdekesebb természeti és kultúrtörténeti látnivalóit fűzi fel, köztük mintegy tucatnyi gejzirkúpot. A látogatók ismeretterjesztő táblák segítségével ismerhetik meg Tihany természeti értékeit.

A környezetvédelmi szemlélet kialakításában fontos szerepet tölt be, hogy a Balatonfelvidéki Nemzeti Park Igazgatóság minősített, 3-5 napos erdei iskola programot kínál 9-15 éves gyerekek számára. A település vezetősége, lakossága és a nemzeti park közötti kapcsolat jól működik.

Továbbá meg kell említeni, hogy a település óvodájában és általános iskolájában kiemelt szerepet kap a környezeti nevelés. A két intézmény pályázati pénzt nyert 2009-2010 között ZÖLD ÓVODA és az ÖKOISKOLA program integrálása a kompetencia alapú oktatásba című projekttel.

3.5. RÉGÉSZET

A Tihany-félszigeten - a hatályos településrendezési terv adatai szerint - összesen 17 darab nyilvántartott régészeti lelőhely található. A régészeti lelőhelyek bemutatása a településfejlesztési koncepció helyzetelemzésének III. kötete (örökségvédelmi hataástanulmány) tartalmazza

A 2001. évi LXIV örökségvédelmi törvény 66. §. (1)¹⁴ bekezdése kötelezően előírja **Örökségvédelmi hatástanulmány** készítését a Településfejlesztési koncepció készítése során.

Az Örökségvédelmi hatástanulmányban régészeti eredetű területeket, a régészeti emlékeket és lelőhelyeket, illetve ezek védőövezeteit, a műemlékeket, a műemléki értékeket, valamint az egyéb építészeti értékeket és javaslatot kell tenni a fenntartható használat lehetőségeire, illetve ki kell térni a tervezett változtatások, új beruházások örökségvédelmi következményeire.

4. TERÜLETFELHASZNÁLÁS

A helyzetelemzés e kötete csak az alábbi területrészek vizsgálatára terjed ki: külterület, vízpart-rehabilitációs terv hatálya alá tartozó terület, belterület – ősközség. Egyéb zártkerti részek, üdülőterületek elemzésével a vizsgálat II. kötete kíván foglalkozni.

4.1. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK

4.1.1. Földrajzi adottságok¹⁵

Földtan

A Pannon-beltenger Tihany tájékát is elöntötte. Az alsó-pannon fejlődéstörténetében - a medence gyors süllyedését - lassú feltöltődés kísérte: finomszemű, majd durvább szemcséjű hordalékkal. A felső-pannon alsó részeinek üledékeiben kizárólag kagylók, köztük a híres „kecskekörmök”¹⁶ (*Congeria unguicaprae*) található. A felső pannon későbbi összetétét két nagyobb egységre bonthatjuk. Alsó felét sárga, sárgásszürke, finomszerű homok és agyagos-meszes kőzetliszt rétegek alkotják. A felette települő ún. oszcilációs szint üledékbeli változásokat tükröz: a megélenkülő földmozgások szakaszosan ismétlődő, függőleges mozgások sorozatát vonja maga után. A világos színű üledékanyag közé ekkor vékonyabb, szerves festődésű agyagos és földes-fás barnaköszénes rétegek ismétlődéséből áll. A Tihanyi-félsziget alatt eltemetett korábbi időszakok jellemző kőzettípusait jól mutatják a vulkánok által felszaggatott bazaltos törmelékanyagban látható színes darabok.

A pannon kor végén, 7 millió évvel ezelőtt izzó kőzetolvadék indult el a felszín irányába: 50 km mélységből tört föl az alkáli bazaltos magma, de ellentétben a Balaton-felvidék más vulkánjaival itt nem történt lávaömlés, mivel a forró kőzetolvadék a felszín alatt „összetalálkozott” a vízzel átítatott üledékkel. E folyamat hatalmas mennyiségű gőz képződéséhez vezetett és óriási erejű ún. freatomagmás robbanásokat eredményezett. A tűzhányó kürtője valahol a mai félsziget középső részén, a Külső-tó alatt nyílhatott meg. A vulkán által eleinte felszínre hányt üledékek, és más vulkáni kőzetek eleinte a Pannon-tó mocsaras, sekély vizébe hullottak, majd azt egyre jobban feltöltve szárazulatot hozott létre. (A harmadik kitörési fázis újonnan nyílt, nyugati - Csúcs-hegy környéki - kürtőjéből származó törmelékek már szárazon rakódtak le.) A tűzhányóműködés negyedik és legerősebb fázisában a kitörés jellege megváltozott: a robbanási központ nagy mélységbe

¹⁴ 66. § (1) Örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település fejlesztési koncepciójának kidolgozása során. Amennyiben a fejlesztési koncepció készítésekor nem készült, vagy a rendezés alá vont területre nincs örökségvédelmi hatástanulmány, vagy van, de az tíz évnél régebbi, akkor azt a rendezés alá vont területre el kell készíteni. Nem kell örökségvédelmi hatástanulmányt készíteni, ha az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény 9. § (2) bekezdése szerinti véleményezési eljárásban az illetékes államigazgatási szerv véleménye szerint a rendezés alá vont terület örökségvédelmi szempontból nem érintett.

¹⁵ A tihanyi-félsziget - A Balaton-felvidék természeti értékei III. (Veszprém, 2002) nyomán

¹⁶ Viszonylag nagy méretű, közel 10 cm kagyló meszes teknőjének alakja variál, a magasság/szélesség aránya 1:1 és 1:2 között mozog. Formája háromszögletű, búbja erősen csavart, aránylag hosszú, amely kezdetben keskeny, majd később ellaposodó, és a vége felé a teknő felszínébe olvadó él húzódik. Egykori lelőhelye Tihanyban a gödrösi agyagbány és a Ciprián-forrás környéke.

helyeződött, s a kitörés nyomán a levegőbe szállt a vulkáni szerkezet felső része - ezzel nagy mennyiségben mélybéli kőzetek kerültek felszínre. Ezt követően elfogyott a környékről a víz; valamennyire lecsendesedtek, de ugyanakkor elszaporodtak a kráterek. Gödrös és Diós környékén hólyagos szerkezetű bazaltbombák formálta salakkúpok alakultak ki. Az erózió (csapadék és a lejtős tömegmozgások) folyamatosan rombolták a vulkánok által épített hegyeket.

A tűzhányó tevékenységet a hévforrások utóvulkáni működése váltotta föl. A szakemberek többsége szerint a forró vizet szolgáltatató képződmények nem az izlandihoz hasonló, magasra feltörő források (gejzírek) voltak, hanem a felszínre lépő hévíz oldott anyagából kicsapódó hévforráskúpok. A felszínre ömlő forró vizekből a hirtelen nyomás- és hőmérsékletcsökkenés hatására kicsapódott a gejziritnek nevezett kőzet. A gejzirit kőzetanyag szerkezete általában lemezes jelleget mutat (pl.: Nyereg-hegy). A gejzirit másik megjelenési formája amikor a tömeges kőzet kisebb-nagyobb kúpszerű alakzatokat formál. A forráskúpok számát legalább 150-re becsülik, de a kőbányászat és a terjeszkedő település sok képződményt eltüntetett. A megmaradt 60-80 kúp elhelyezkedése többnyire csoportos: Hosszú-hegyen, Cser-hegyen, Csúcs- és a Nyereg-hegy közt, Belső-tó és Szarkádi-tető között. Jelenlegi alakjuk kúppalást, s a kőzet anyaga miatt nem haladta meg jelentősen jelenlegi magasságukat. A forráskúpok feltételezések szerint a pliocén kor végén, a jégkor előtt apadtak el.

A pliocén kort követően az erózió kevésbé tudta kikezdeni a gejzirit által edzett keményebb kőzetet. Ennek köszönhető a a félsziget mai arculatának változatos domborzata. A hegyektől eltekintve azonban elég gyengén tagolt a félsziget belső része. A jégkor inkább a deráziós folyamatoknak kedvezett: időszakos és lassú anyagvándorlás. A szél tihanyi felszínformáló munkásságáról megoszlanak a vélemények. A tavak mélyedéseit nem a szél fújta ki, de a kőzettömbök felületének alakításában hatékonyan vett részt. A Külső- és Belső-tó lefolyástalan medencéi a középső-pleisztocénban alakultak ki.

A félsziget fejlődéstörténetében meghatározó szerepet játszik a Balaton közel 10 ezer éve. A tó hullámverése minden oldalról folyamatosan alámossa a laza pannon üldékből felépült partokat.

Balaton medencéje árkos vetődéssel keletkezett, geológiai értelemben fiatal negyedidőszaki képződmény. Hosszúsága északkelet-délnyugati irányban 78 km, szélessége kb. 12-15 km (kivéve Tihany: kb. 2 km), átlagos mélysége 3 méter, legmélyebb pontja a Tihanyi-kútnál 11 méter. Vize télen gyakran befagy, hőmérséklete nyáron többnyire 20-25°C-os. Vízutánpótlását főleg a csapadék, a beömlő Zala-folyó és kisebb patakok adják.

Vízrajz

A Tihanyi-félsziget a Balaton mellett, két tóval is rendelkezik, a Belső-, illetve a Külső-tóval. A Belső-tó, a Balaton vízszintjétől átlagosan 25 méterrel magasabban fekvő lefolyástalan tó. Kialakulásáról megoszlik a szakemberek véleménye, egyesek krátertónak, mások szélfúttá mélyedésnek tartják. A tó egykor gazdag madárlelőhely volt. Ezt a szerepét később egyre inkább a félsziget másik állóvize, a Külső-tó vette át, a Belső-tavat pedig horgászvízzé alakították. Gazdag vízparti növényzetét a múlt század hatvanas éveiben betelepített ázsiai növényevő halak tönkretették, majd maguk is kipusztultak. Azóta a nádas szépen fejlődik. A Külső-tó kialakulása a vulkáni működéshez kapcsolódik. Sekély tó, vizének mennyisége erősen változó. Az 1800-as évek elején csatornát ástak a tó és a Balaton között. Az 1970-es évek közepéig csak a levezető csatornában volt víz, akkoriban a csatornát zsilippel elzárták, majd a kilencvenes években egy földgátat is létesítettek a jobb víz visszatartás érdekében. Az elmúlt évtizedek látványos eredményeket hozott a tó élőhely-rekonstrukciójában. A tó - a madarak zavartalan költésének biztosítása érdekében - fokozottan védett terület. A „harmadik tó” a Rátai-csáva, csak időszakosan - kedvező, csapadékos években, leginkább hóolvadást követően - alakul ki kisebb víztükör, mely néhány hét vagy hónap alatt eltűnik a mélyedésből.

Éghajlat

A félsziget éghajlatában jelentős szerephez jutnak a dél-európai, szakszóval szubmediterrán vonások, melyeket kiegészít a Balaton víztömegének szélsőségeket csökkentő, kiegyenlítő hatása. A tavasz lassan melegedő, emiatt a késői fagyok hatása kisebb, aztán a nyár forró és száraz, a sötét színű sziklák és talajok miatt helyenként nehezen elviselhető a hőség. Az ősz többnyire csapadékkal köszönt be (ez is a szubmediterrán éghajlat hatása), és csak lassan, késve távozik. Az igazán hideg és havas tél csak a balatoni jégtakaró kialakulása után köszönt be.

Mérsékelt meleg - mérsékelt száraz éghajlatú kistáj. Az évi napfénytartam, kevéssel meghaladja a 2000 órát, a nyári 800-810, a téli 190 óra. Az évi középhőmérséklet Tihany körzetében eléri a 10,7 C-ot. A tenyészidőszakban 16,5-16,8 C középhőmérséklet a valószínű. A 10 C középhőmérsékletet meghaladó napok száma 195-198 körüli (ápr. 3-8 és okt.20 között). Fagypont alatti hőmérsékletéről ápr. 10 és okt. 26-28 között, közel 200 napon át nem kell tartanunk. A védett Tihanyi-félszigeten már április elején megszűnnek a fagyok, és a fagymentes időszak 210 napon át, nov. elejéig tart. A nyári abszolút hőmérsékleti maximumok átlaga 33,0-33,5 C, a téli abszolút minimumoké -14,0 C. Az évi csapadék 580-600 mm, a nyári félévi 330-360 mm. A hótakarós napok száma 30-35. Az ariditási index 1,17. Leggyakoribbak az északias szelek. Másodmaximuma a DNY-i szélnek van. Az átlagos szélesség 3 m/s körüli. Az éghajlat a hőigényes és fagyérzékeny szántóföldi és kertészeti növényeknek, a szőlő- és gyümölcsstermesztésnek egyaránt kedvez.

4.1.2. Élővilág

Növényvilág

Az elsősorban kultúrtörténeti, néprajzi értékeiről ismert terület, illetve az egyedülállóan kedvező fekvésű földtani képződményeiről - a „gejzirkúpokról”, „szélmarta sziklákról” - és persze a „tihanyi kecskeköröm” legendájáról híres félsziget növény- és állatvilága sem kevésbé sajátos. A Tihanyi félsziget növényvilága mindig intenzív volt. Kutatói és leírói közül csak a legfontosabbak, Kitaibel Pál, aki kétszer is járt a Tihanyi-félszigeten, később Simonkai Lajos és Borbás Vince, az ő nevükhöz fűződik a legtöbb, növényföldrajzi szempontból különleges faj felfedezése. Borbás Vince 1893-ban megkezdett kutatásainak fő feladata a balatoni „hínárkérdés” megfejtése volt, de ezt jóval túlteljesítette. A tihanyi flóra délies elemekben való feldúsulását, a kedvező klíma mellett a területen hosszabb ideig jelen lévő római és török kultúra emlékének tartja. A növények új otthonra találása, meghonosodása miatt, évszázadok távlatából mégis sokszor nehéz az őshonosság, illetve a behurcolás tényének megállapítása. A XX. században Soó Rezső kutatásai során az újabb érdekes növényelőfordulások megismerése mellett egyre nagyobb hangsúlyt kap a növényzet (vegetáció) elkülöníthető típusainak jellemzése, leírása és térképezése. Felföldy Lajos az 1940-1950-es években tevékenykedett a területen. Nevéhez fűződik a Belső-tó még természetes parti növényzetének felmérése. A Lukács Károly és Cholnoky Jenő nevéhez fűződő gondolat, a több, mint 60 éve megálmodott „Tihanyi Nemzeti Park”, 1952-ben Magyarország első Tájvédelmi Körzeteként, majd 1997-ban a Balaton-felvidéki Nemzeti Park részeként valósult meg.

A Tihanyi félsziget természetes, embertől teljesen érintetlen **növénytakarója** pontosan nem ismert, de az utolsó jégkorszakot követő kisebb-nagyobb klímaváltozások, a földrajzi helyzet a geológiai és felszintani adottságok alapján szépen rekonstruálható. A félsziget növénytakaróját tekintve a középhegységi erdősztyeppzóna területére esik, de annak egy több szempontból is különleges nyúlványa. A félsziget mélyén, jóval a felszín alatt megtalálhatóak a mészkő- és dolomitrétegek, melyek anyaga, oldott formában, a félsziget néhány millió éve működő hévforrásainak vizéből kicsapódva kerülhetett a felszínre. Így nem véletlen, hogy a mészkő-lejtősztyepprétek mészkedvelő fajai is otthonra leltek a Csúcs-hegy vagy a Nyereg-hegy meredek hegyoldalain. Az Apáti-hegy, a kiserdő-tető, az Óvár fő tömegét alkotó bazalttufa természetes növényzete is sok hasonlóságot mutat a mészkő- és dolomit vegetációval. A félszigeten nagy területeket borítanak másodlagos, az erdőirtásokat követően kialakult, ma főleg legeltetéssel fenntartott száraz gyepek. Ezek növényzete enyhébb legeltetés mellett a sztyepprétekkel mutat hasonlóságot. Az erdők és gyepek természeteshez leginkább közelítő arányba a Nyereg-hegy, Csúcs-hegy vonulatán, illetve a Kiserdő-tető magasabb fekvésű területein maradtak fenn. A Tihanyi-félsziget legnagyobb részén egykor mohos és cseres-tölgyes erdők állhattak. Ezek jelenleg a Szakádi-erdőben találhatók meg. Az északeleti partvonal meredekebb, északias kitettséggű lejtőin fejlődhetnek ki valamivel üdebb, eredetileg gyertyános-tölgyes erdők. Ma ezek némileg átalakult maradványait a Barátlakások alatti meredek lejtőn, a Ciprián-forrás körül találjuk. A mészkőkedvelő-tölgyesnek is hívott, zárt molyhos tölgyesek a hegyek legmeredekebb oldalain a bokorszerű növekedésű cserszemörcés molyhos tölgyes bokorerdőknek adják át a helyüket. Ezt a növénytársulást már gyakran gyeppoltok - sziklagyepek, lejtősztyepprétek - tarkítják. E rendszerint mozaikosan előforduló növénytársulások természetvédelmi szempontból különösen értékes, egymástól elválaszthatatlan élőhelykomplexet alkotnak. A cserszemörcés karsztbokorerdővel a Lóczy gejzír ösvény bejárásakor, vagy a félszigetet behálózó gyalogutakon, sokfelé ismerkedhetünk.

A történelem során többször megpróbálkoztak a Külső-tó lecsapolásával. A XX. század elején ásott lecsapoló árok a tó részleges kiszáradását okozta, az ősi mocsárvilág helyén rétek alakultak ki a sekély tó medrében. A lecsapoló árkot végül 1976-ban részben feltöltötték, a tó medencéje ismét lefolyástalan vízgyűjtővé vált. Az azóta eltelt néhány évtized alatt a tó újjá született, ma ismét spontán megtelepült vízi, mocsári növényzet borítja. A tó mai állapota nagyvonalakban már a természeteshez közelinek tekinthető, ezért fokozottan védett, nem látogatható terület. A Külső-tó területének nagy részét ma nádas borítja, a nyílt vízfelület alárendeltebb. A Belső-tó jelenlegi képének kialakulása a horgászattal van összefüggésben. Az egykor a Külső-tó mai nádasrengetegéhez hasonló megjelenésű területen, ma egy nagy, szabad vízfelületű tó látható, nádasok csak keskeny sávban, fel-felszakadozva kísérik a partot. A tó hínárnövényzete, nádasai a Kelet-Ázsiából származó, nagy testű, növényevő halfajok betelepítése miatt indultak pusztulásnak az 1960-as évek tájékán. Az 1970-es évek végére a tájidegen halak nagy része elpusztult, a maradékot eltávolították a tóból. A tó növény- és állatvilága bizonyos mértékben regenerálódott, a parti horgásztól mentesített északi sáv mentén szép nádasállomány alakult ki. A korábban gazdag parti iszapnövényzet elszegényedett, az érzékenyebb fajok jó része eltűnt, a taposást és száradást jobban tűrő elemek váltak jellemzővé.

A tihanyi Öreg-levendulás kis kiterjedése ellenére, ma Magyarországon egyedülálló táji értéket képvisel. A múlt század első évtizedeiben gazdasági céllal hasznosított levendulások területe az 1950-es évektől fokozatosan csökkent, majd felhagyásra kerültek. Az egykori levendulások közül csak az Öreg-levendulásként ismert terület maradt fenn, melyet a teljes beerdősüléstől a 90-es években megerősödő természetvédelem mentett meg az utókor számára. A nagy levendulamezők egy része beerdősült más részein ma szőlők sorakoznak. A levendulás arculatának megőrzése érdekében a területet ma nagyrészt legeltetéssel tartják fenn. A legeltetés hatására a levendulatövek közt egy rövid fűvű száraz gyeppel jön létre. A tihanyi táj jelenlegi képében is jelentősek a hagyományos földhasználati módok, hiszen a szőlészet, gyümölcsstermesztés, kaszálás, legeltetés már évszázadok óta jellemző a félszigeten. Területét tekintve ma a szőlőművelés a legjelentősebb. A Balaton-felvidéki Nemzeti Park szakemberei a hagyomány- és génmegőrzés jegyében a félsziget néhány pontján egyedülálló gyümölcsfajta gyűjteményeket hoztak létre az elmúlt években. Az Aranyház közelében, a Szarkádi-dűlő területén megtalálható pici gyümölcsösök célja nem a mennyiségi termelés, hanem a Balaton-felvidéken még fellelhető, ősi fajták összegyűjtése és megőrzése az utókor számára.

Az Aranyház gejzirkúp a lemenő nap fényében messziről aranyló színét apró, milliméteres nagyságrendű élőlények sokaságának köszönheti. A sziklák felületét algák és mikroszkopikus gombák együttéléséből létrejött zuzmótelepek alkotják. A tihanyi forráskúpok felszínén meglehetősen gyakoriak a narancssárga telepeknek köszönhetően különösen feltűnő Caloplaca nemzetségbe tartozó zuzmók.

Állatvilág

A terület igazi sziget jellege, a hosszú múltra visszatekintő - a tájat hol gazdagító, hol szegényítő - emberi jelenlét, a klimatikus viszonyok mind egy-egy alakító tényező abban, hogy a Tihanyi-félsziget napjainkra, hazánk egyik legváltozatosabb élőhelyszerkezettel és az ehhez kötődő gazdag faunával büszkélkedő természeti kincse.

A Tihanyi-félsziget olyan szerencsés helyzetben van, hogy viszonylag kis kiterjedése ellenére is négy tó található területén, illetve közvetlen közelében: a Balaton mellett, a Külső- és Belső-tó, valamint a már száraz Rátai-csáva is az egykor vízborított élőhelyek közé tartozik. Minden horgász- vagy halászvíznek megvannak a maga jellemző halfajai. A tihanyi Balatonnal egyértelműen a legendássá vált garda fonódik össze. A legenda szerint a tihanyi hegyek csúcsáról ősszel látni lehetett a vonuló, ezüstösen csillogó halcsapatokat, így egy halász innen irányította a csónakokat a zsákmány felé. A madárellet közismert nyíltvízi faja a dankasirály, a nádasok környékén jellemző a búbos vöcsök. A Balaton víztükrének látványához ma már szorosan hozzátartozik a kisebb-nagyobb bütykös hattyú csapatok úszkálása. A Külső-tó vízszintváltozásai komoly hatást gyakoroltak az élőhely állatvilágára. Az időszakos vagy állandó vízborítással rendelkező vizes élőhelyek jellemző rovarai a szúnyogok. A különböző szúnyogfajok tömegei terített asztalként várják a hálószővő pókokat, a cikázva röpködő szitakötőket. Az itt élő fajok közül igen nagy számban repül a tó környékén a védett lápi acsa. A rossz oxigénellátású, növényzettel dúsan benőtt vízi élőhelyekhez kötődő puhatestű fajok közül a Külső-tóban él a tányércsiga és a mocsárcsiga. A tavak környékén a vöröshasú unka mellett számos más kételtű faj is otthonra talál. Nagyon sok helyen, nagyon sokszor említésre kerül a Tihanyi-félsziget élőhelyi mozaikossága és ennek természetvédelmi jelentősége. A Külső-tó esetében

azonban újra utalnunk kell a kis területen megvalósuló hihetetlen változatosságra. A rekonstrukciónak köszönhetően újra benővényesedő Külső-tó, igazi mocsári élettérre vált. Kiemelten fontos természetvédelmi értéket képviselnek a nagytestű gázló madarak, a nagy kócsag mellett a vörös gém és a szürke gém. A Belső-tó jelenlegi képét részben a közvetlen beavatkozásoknak - mint a növényirtása - köszönheti, részben az olyan közvetett beavatkozásoknak, mint a haltelepítés, amelynek komoly hatása van a természetes élőhelyszerkezetre. A Belső-tónál az amúri jelentett problémákat, neki köszönhető, hogy a tó nádas, mocsaras jellege eltűnt. A Belső-tó nádasában jelentős egyedszámban él a védett nádi állaspók, valamint a rejtett állaspók. A Tihanyi-félszigeten négy kígyófaj él, melyek mindegyike a siklók közé tartozik. A Balaton parti zónájában és a Külső-tó térségében egyaránt él hazánk egyetlen honos teknős faja, a mocsári teknős. A Belső-tó környéki gyepek nem csak a hatalmas termetű szürkemarhák, hanem az apró ürgék számára is otthont jelentenek.

A jó vízellátottságú kaszálóréteken a fajgazdag és dús növényzet pazar körülményeket teremt a kétszikűeket is bőven tartalmazó gyepekhez kötődő rovarok számára. A szinte minden csoportra nézve igen gazdag kaszálórétek természetvédelmi szempontból kiemelten fontos fajokat éltetnek az egyenesszárnyúak és a nappali lepkék köréből. A Külső-tó környékén a nem teljes vízborítású, de jól átmedvesedő részek kiválóan alkalmasak a talajlakó fajok számára. Az apró termetű ugróvillanások és atkák mellett, a kis termetű futóbogárfajok is jellemzőek.

Az állatfajok között nagyon sok olyan helyen él, ahol a növényzet vagy a domborzat árnyékoló hatása cseppet sem érvényesül, a lehulló csapadék nem marad vissza nedves foltokat kialakítva. Mindmeggannyi képviselőjük közül a legtöbb figyelmet és érdeklődést talán a pillangók kapják. A nyílt sziklafelszínekkel tarkított száraz gyepek kiváló élőhelyet jelentenek a gyakori és közönséges sáskafajok, a pokoli csellópók, valamint különböző gyíkok számára. A kistestű madarak számára a sziklagyepek, lejtősztyepek és bokorerdő foltok mozaikja kiváló lehetőségeket biztosít.

A Tihanyi-félsziget déli kitérűsége igen erőteljesen átmelegedő partszakadékaik különleges élőhelyet teremtenek az állatvilág számára. Ennek megfelelően, azok egyedi szerkezetű rovarfaunával rendelkeznek. Az itteni rovarakavalkádot főképp az áttetsző szárnyaikról és gyors zajos röptükről ismert darazsak uralják.

A Tihanyi-félsziget erdői esetében legtöbbször a zavartalanság az, mely meghatározza a fauna összetételét. A legjobb természetességi állapotú, így a legértékesebb faunát őrző erdőterület a Sarkádi-erdő. Az erdők számos, kifejezetten melegkedvelő gerinctelen fajt rejtnek, egyikük kuriózumszámba megy, ez a nyugati ajtós csiga. A talajfelszín lakói a nagytestű futóbogarak. A kidőlt vagy még talpon álló faegyedekben fejlődő bogarak, a gyászincér, a szarvasbogár. A félsziget tölgyesei jelentős életteret biztosítanak a lombfogyasztó lepkék számára. Természetesen a gerinctelen fajok számos ellensége megtalálható az erdőben, az énekes rigó, a sárganyakú erdei egér, a szajkó, a héja. Itt élnek a baglyok, a kuvik, a harkályok is. Természetesen itt rejtőznek a legnagyobb testű állatok, a vaddisznó és az őz.

4.1.3. Természeti értékek¹⁷

A Balaton-part és a Bozsai-öböl

A félsziget partvonalából a természeteshez leginkább hasonló állapotban a délnyugat oldal, különösen a Gurbicza alatti résztől a révig terjedő szakasz maradt meg. Sajkodnál és a Bozsai-öbölben a part ma is természetes állapotát őrzi. A Bozsai-öböl a Balaton egyik utolsó csaknem háborítatlan nádas öblözete. A nádas belső szegleteiben fehér tavirózsa (*Nymphaea alba*) díszlik. Az öblöt a part felől kaszálók, rétek, láprétmaradványok kísérik, rajtuk mocsári kosbor (*Orchis laxiflora*), keskenylevelű gyapjúsás (*Eriophoum angustifolium*) és szibériai nőszirm (*Iris sibirica*) található sok más védett növény társaságában. A nádas ritka madárfajok egész sorának nyújt költsési lehetőséget, így a nyári ludaknak (*Anser anser*) és a barna rétihéjának (*Circus aeruginosus*) is. Az emlősök közül különösen a fokozottan védett vidra (*Lutra lutra*) állománya érdemel említést.

¹⁷ Forrás: <http://hu.tihany.hu/tihany/termeszeti-ertekek>

Külső- és Belső-tó

A tihanyi táj szépségében három tó játszik fontos szerepet: a Balaton, a Külső-tó és a Belső-tó. A felsorolás azonban nem teljes, mert csapadékos években feltűnik a negyedik is: a Rátai-csáva. A félsziget mindhárom beltava egykori vulkáni kráter helyén keletkezett, egyszerűen a csapadékvíz összegyűlése révén. Forrás vagy patak nem táplálja őket, az magyarázza időszakos kiszáradásukat is, melyre az utóbbi évszázadokban mindhárom tó esetében volt már példa. A Belső-tó közvetlenül a falu alatt található, csaknem kerek, víztükre nyílt. A Balaton szintjénél 26 m-rel magasabban helyezkedik el, a vulkáni eupció lesüllyedt kalderájában. Egykor gazdag növény- és állatvilágáról volt híres, ma kedvelt horgászterület.

A Külső-tó a félsziget egykori vulkánjának főkráterében keletkezett, erősen feltöltődött, sekély tó, a tengerszint felett 116 m magasságában. Az 1800-as évek elején levezető csatornákat ástak, hogy a tó vizét az Aszófői-séden keresztül a Balatonba vezessék. A lecsapolt területeket kaszálóként hasznosították. 1976-ban az akkori természetvédelmi hatóság vette át a terület kezelését. A levezető csatorna lezárásával ekkor kezdődött meg a tó eredeti állapotának visszaállítása. Az azóta eltelt két és fél évtized alatt a vízi növényzet teljesen visszatelepült, s megjelentek a vizes élőhely jellegzetes állatfajai is. Gazdag, a vízhez kötődő rovarvilág, különösen sok ritka szitakötőfaj taláta itt meg életfeltételeit. Nagyszámú kétlétű és hüllő él a tóban, a mocsári teknős (*Emys orbicularis*) állomány kiemelkedő. A madarak közül itt is költ a nyári lúd (*Anser anser*) és a barna rétihéja (*Circus aeruginosus*), az utóbbi években pedig vörös gém (*Ardea purpurea*) fészkeléséről is tudunk. Fontos őszi táplálkozóhelye a gémféléknek, mivel a sekély víz ideális e fajok vadászati módszereinek. A vonulás előtt gyakran 20-25 nagykócsag (*Egretta alba*) is tartózkodik egyszerre a tavon. A félsziget harmadik tava, az ún. Rátai-csáva, mely szintén egykori vulkáni kráterből keletkezett lefolyástalan medencében alakult ki, víztükre azonban csapadékos évek tavaszain is alig éri el a fél hektárt. Nyár végére aztán ez a kis tavacska is többnyire kiszárad.

A kalderaperem maradványa

A félsziget alapját, a mintegy 100 m-re a felszín alatt húzódó felső-miocén sekélytengeri mészkövek és márgák alkotják, melyek triász üledékekre, perm homokkőre és fillitre rétegződtek. Az aljzatra pliocén-pannon üledékek hiatusos sorozata települt. (A pannon-rétegekben található a "tihanyi kecskeköröm" néven közismert kövület, a *Congeria ungula caprae* kagyló maradványa.) A Pannon-tenger visszahúzódását a bazaltvulkánosság megindulása követte, a vulkáni működés középpontja a mai Külső-tó helyén volt. Ekkor képződtek több helyen jól látható bazalttufa rétegek, vörös homokkő bombákkal. Az egykori vulkáni kráter peremének maradványai ma különálló hegyekként látszanak a Külső-tó körül: a Csúcs-hegy, a Nyereg-hegy, az Apáti hegy, a Kiserdő-tető és az Óvár

A heves utóvulkáni tevékenység hatására egész sor gejzirkúp alakult ki a félszigeten, ezek egyike a **Csúcs-hegy**. A forráskúp és a feltörő forró víz vájta kürtő ma is szépen látható a félsziget legmagasabb pontján (235 m). A bazalttufára települt gejzirit "sapka" ellenállt a hegyet lepusztító erőknek, így alakult ki a jelenlegi érdekes forma. A kúpszerűen kiemelkedő sziklák lemezes hidrokvarcitból, kovás mészkőből és tömeges gejziritből állnak. A nyugati oldalán található forrásbarlangot a szájhagyomány Sobri Jóska, a híres bakonyi betyár barlangjának nevezi.

A **Nyereg-hegy** a Csúcs-hegyet az Apáti hegygel összekötő keskeny, sziklás gerinc, melyről csodálatos panoráma nyílik a Balaton-felvidék, a Balaton déli medencéje és a Bózsai-öböl felé, ellenkező irányban pedig a félsziget belsejére. A félsziget egyik legértékesebb földtani képződménye ez az ék alakú hegygerinc. A bazaltvulkánosság utóműködésének hatására forró víz áramlott az egykori felszínre. A kisebb-nagyobb meleg vizű tavakban növénymaradványokat őrző tavi hidrokvarcit és vékonylemezű kovás mészkő képződött. A mészkőlemezek szeszélyesen gyúrt formája az egykori víz- és kéregmozgás eredménye.

Az **Apáti-hegy** a kalderaperemnek a Külső-tóhoz legközelebb eső egysége, keleti oldalán meredeken, bazalttufa sziklákon keresztül esik a térszín a tóig. A sziklaalakzatok a szél pusztító munkájának nyomát viselik. A félsziget belseje, a Külső-tó, a Belső-tó és az ösközség, a háttérben pedig Balatonfüred látványa nyújt maradandó élményt. Északi oldalán látható a helyreállított Apáti-teplomrom, jelezve az egykori Apáti település helyét. Az Apáti-hegy a félsziget egyik legértékesebb élőhelye. A hegytetőn- a részben másodlagos gyepekben-egész sor mediterrán-szubmediterrán növény él, köztük a vetővirág, az őszi csillagvirág, a borzas szulák, a hártás galambhegy. Megtalálható itt a töviskés lucerna, több árvalányhajfaj és a törpe nőszirm is. A keleti oldal szikláin virít a cseh tyúktaraj a panon madárbirs és a bokros koronafürt. A délszaki klíma a rovaroknak is kedvező, a hazánkban ritka, nagy termetű mediterrán kabócafajok is megtalálhatók

itt: az óriás énekes kabóca és a mannakabóca. Ezzel azonban még nincs vége az Apáti-hegy nevezetességeinek. Déli oldalán található ugyanis a félsziget egykori híres levendulásainak utolsó maradványa. A művelés felhagyása óta az eredeti növényzet részben visszatért, a levendulatóvek köze elgyepesedett. A levendulás központi részén - mintegy 5 hektáron - a természetvédelmi kezelő (BFNP) a cserjék rendszeres irtásával, legeltetéssel fenntartja a régi állapotát. Ezen a területen virít a valószínűleg szintén egykori természetéből kivadult gypjas gyűszűvirág, mely fokozottan védett növényfaj. Az itt előforduló védett rovarok közül a mandulacincér érdemel említést.

A félsziget központi részén, a Külső- és a Belső-tó között emelkedő kalderaperem-maradvány a Kiserdő-tető. A vulkáni működés során létrejött bazaltsziklát a későbbi földmozgások kibillentették eredeti helyzetükből. A szél a puhább kőzetanyagot elbontotta, a szilárdabb kötőanyagú bazalttufa azonban ellenállt a pusztító erőknek. A hegy tetejét sziklagyep és pusztafüves lejtősztyepp borítja, oldalain cserszömörécék, háttérben a Külső-tóval.

Óvár a félszigetet keleti oldalról határoló markáns gerinc, a Balaton felé néző festői bazalttufa alakzatokkal. Tetején fut végig a Balaton-környék legszebb vaskori földsáncmaradványa. Az egykori földvár maradványai közelében, ún. pannon gyepek találhatók, jellegzetes védett növényeik a hangyabogáncs, a nagy pacsirtafű, a tavaszi hérics, a nagylevelű madárbirs, a leánykőköröcsin és a csillag gerebcsin. Itt él a hazánkban csak két helyen előforduló nyugati ajtóscsiga. Az Óvár keleti oldalán 20 m magas bazalttufa sziklába vájt barlangok sorozata húzódik, ezek az ún. barátalakások. Egykoron feltehetően azok az orosz szerzetesek lakták, akiket I. András királyunk felesége hozott magával a kijevi nagyfejedelemségből. A cellacsoportokból ma már csak három látható, a többit az 1952. évi sziklaomlás betemette. 1984-ben régészeti és geológiai feltárást végeztek, melynek során több csontváz is előkerült. 1994-ben a sziklafalat és a még meglévő cellákat stabilizálták. A félsziget egyetlen rétegforrása, az Orosz-kút, mely a közelben fakad, rólok kapta a nevét. (Ma gyakrabban használják a Cyprián-forrás elnevezést.)

A félsziget peremének hegyei nagyrészt erdővel borítottak, ezek legszebbje a délnyugati oldalon fekvő *Szarkádi-erdő*. Jellemző faállománya a csereskoványtalan tölgyes, melybe molyhos tölgy, virágos kőris, mezei juhar és a mezei szil elegyedik. Néhány különleges tölgy is él itt, így az olasz tölgy. A gazdag cserjeszint alatt sok értékes lágyszárú növény él. A szarkádi-erdő állatvilágának jellegzetes tagja a védett nagy hősincér, a szarvasbogár, a pettyes göte és a barna ásóbéka. Gyakori hüllőfaja az erdei sikló, a madarakat a fekete harkály, a zöld és szürke küllő, a nappali ragadozók közül a karvaly, az éjszakaiak közül pedig egy igazi délszaki ritkaság, a füleskuvik képviseli. A Szarkádi-erdő déli részén, a mai rév fölött található az egykori Újlak település templomának romjai.

A Szarkádi-erdő és a Belső-tó között elterülő gejzírmező mintegy hárommillió évvel ezelőtt, a földtörténeti negyedidőszakban keletkezett. A bazaltvulkánosságot követő vulkáni utóműködés során forró víz áramlott az egykori felszínre. A hévforrások- hasonlóan a jelenleg Izlandon működőkhöz-időszakos gejzír formájában törtek fel. A forró vízből és a meleg vízü tavakból meszes, kovasavas iszapok csapódtak ki, melyek fokozatosan szilárd kőzetté alakultak. A gejzír működésétől, valamint a víz- és kéregmozgásoktól függően a gejzirit tömeges, lemezes, gyúrt formában szilárdult meg, 100-150 kisebb-nagyobb gejzír-kúpot hozva létre. Közülük ma már csak mintegy 50 db látható. A legnagyobb az Aranyház gejzír-kúp, mely nevét a tömegesen rátelepedett sárga színű zuzmóról kapta. A jellegzetes sziklai növényzet között melegkedvelő állatok élnek, mint pl. az itt gyakran megfigyelhető zöld gyík. A gejzír-kúp tetejéről a Belső-tó és az ősközség felé esik szép kilátás.

4.2. KÜLTERÜLETI TERÜLETFELHASZNÁLÁS

A külterület mindenkori változatosságát jól mutatja Bél Mátyás 250 éve írt jellemzése a tájról:

„A félsziget alakja kellemesen változatos: olyan vidéket ölel körül, mely sem túlságosan keskeny, sem korlátlanul szétterülő... Termékeny földje annyi gabonát ad csak, amennyi a lakosságnak elégséges. De Bacchusnak is hódol, mert magasabb hegyoldalain bőven termel bort is. Állandó víző források itt is, ott is felbugyognak; a legfontosabb a vártól alig egy puskalövésnyire csörgedezik. Közeliében a sziklába bevált lakóhely is látható... remetek barlangját gyanítják benne. Egyébként igen régi alkotás ez, mert ódon szokás tükröződik a készítésében. ezen a félszigeten egyébként semmit sem kell nélkülözni, ami a kényelmes életmódhoz szükséges. Vannak szántóföldjei, rétjei, szőlői, halászhelyei és bőségesen állatai, vadak úgy mint szelídek... olvastunk a tihanyi vizek igen nagy halbőségéről...

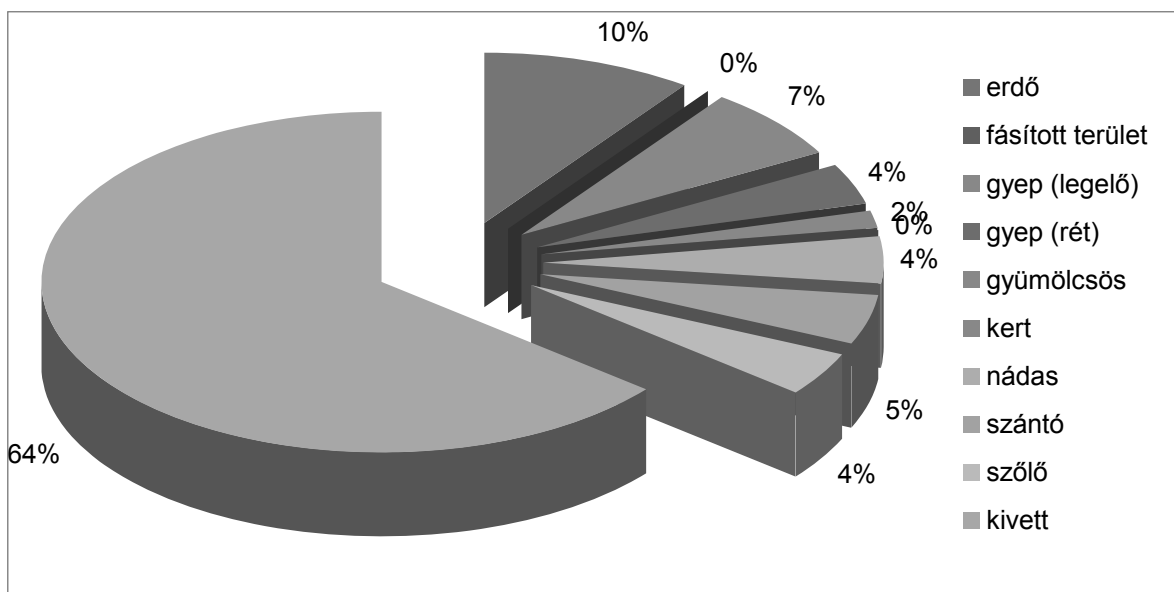
Lakhatásra azonban nagyon kellemes lehet a hely, mert egyfelől a szárazföldre, másfelől a víz tengerszerű tükrére messzenéző szép kilátást enged.”

A településképet jelentősen meghatározzák a domborzati adottságok, így alakulhatott ki az évszázadok óta jellemző mozaikos tájszerkezet. A tájhasználat leírásánál a külterületet egyrészt elemezzük területfelhasználási egységeként.

Fekvés	Földrészletek száma	Egyéb önálló épületek száma	Egyéb önálló lakások száma	Összes terület (m ²)	Legkisebb földrészlet terület (m ²)	Legnagyobb földrészlet terület (m ²)	Átlagos földrészlet terület (m ²)
Belterület	1.706	26	205	2.335.825	4	125.721	1.369
Külterület	1.510	0	0	24.992.972	16	14.837.041	16.552
Összesen	3.216	26	205	27.328.797			

A területhasználatok főként a domborzati, vízföldrajzi tulajdonságoktól, és az ezekből adódó talaj minőségétől függenek. A települést változatos dombvidék adottságai miatt a peremvidékeken kiterjedt, összefüggő erdőterületek jellemzik. A településen a természetvédelemmel kapcsolatos tudatos gazdálkodás az elsődleges. A külterületi tájhasználat mozaikosságát jól mutatja a területhasználatok összevetése: a szántóterületek csupán a közigazgatási terület 5%-án találunk, gyepterületek és az erdőterületek közel azonos súlyban 10-11%, jelentős továbbá part menti községben a nádgazdálkodás (4%) és a hagyományos tájgazdálkodáshoz kapcsolódó szőlőtermesztés (4%). További nem jelentős tájhasználat: fásított terület, gyümölcsös és kert. A kivett területek aránya nagyon magas, ami első sorban nem a lakott területekkel, hanem az üdülő funkciójú területekkel magyarázható.

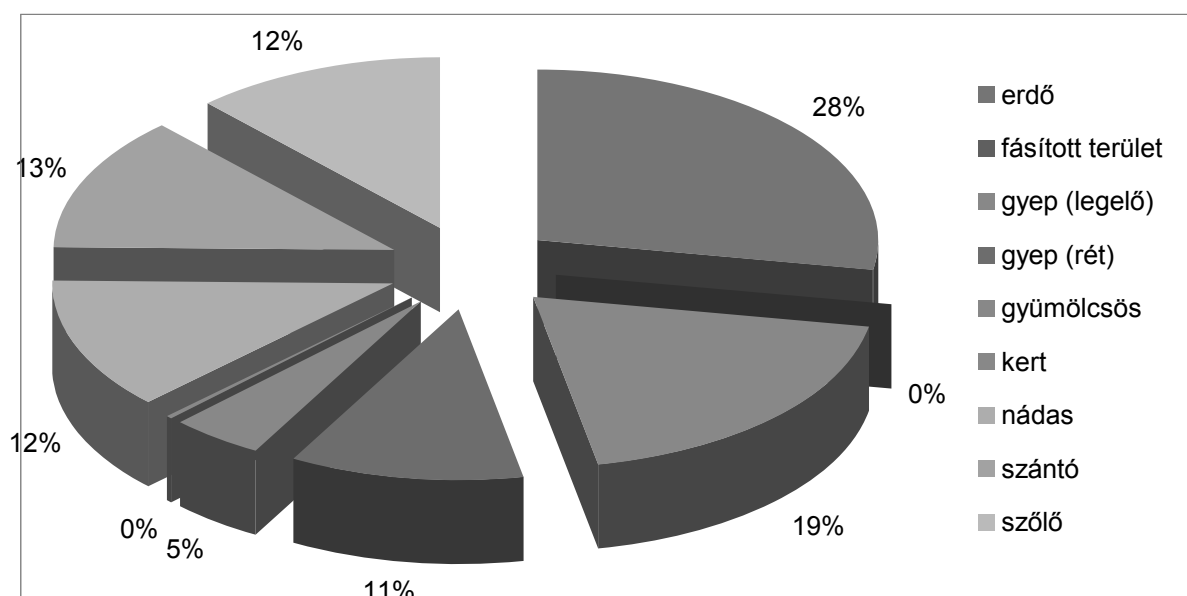
Művelési ág	Földrészletek száma	Alrészletek száma	Összes alrészlet terület (m ²)	Legkisebb alrészlet terület (m ²)	Legnagyobb alrészlet terület (m ²)	Átlagos alrészlet terület (m ²)
erdő	56	80	2.719.997	1.566	593.697	3.400
fásított terület	17	17	14.675	178	2.507	863
gyep (legelő)	167	184	1.876.962	105	381.717	10.201
gyep (rét)	418	420	1.084.434	18	75.621	2.582
gyümölcsös	93	101	448.615	131	96.907	4.442
kert	3	3	3.883	1.148	1.516	1.294
kivett	1.865	1.866	17.516.251	4	14.411.200	9.387
nádas	12	22	1.224.576	2.917	638.864	55.663
szántó	363	386	1.266.195	69	45.152	3.280
szőlő	355	387	1.173.209	413	100.000	3.032

10. ábra Tihany területi megoszlása földrészletek szerint – kivett területekkel együtt

Forrás: Takarnet

Az alábbi ábra realisabban mutatja a külterületek - közigazgatási terület lakott- és üdülőterületek nélküli részek - területfelhasználási arányait. A területhasználat közel kétharmadát teszi ki összességében az erdő (28%) és a gyep (29%) aránya. E mellett egyforma súlyú a szőlő (12%), szántó (13%) és a nádas (12%) aránya.

11. ábra Tihany területi megoszlása földrészletek szerint – kivett területek nélkül

Forrás: Takarnet

4.2.1. Általános Mezőgazdasági területek

A mezőgazdasági területek a tájkarakter, a tájképi, a táji-természeti értékek védelme, a Balaton és a tihanyi tavak vízminőség-védelme, továbbá a táj történetiségét meghatározó hagyományos gazdálkodás miatt hosszú távon biztosítani kell.

A mezőgazdasági termelés Tihanyban a változatos termőhelyi körülmények, termőképesség (vízháztartás, alapkőzet, erózió, termőréteg vastagsága) következtében sokszínű: rétek, legelők, szőlők és gyümölcsösök, az alacsonyabb, sík részeken a szántók dominálnak. A növénytermesztés mellett a termeléssel kapcsolatos termékfeldolgozás és tárolás folyik. A földterületek jellemzően közepes aranykorona értékűek, mezőgazdasági művelésre alkalmasak.

Tihanyba jelentős szerepet tölt be a mezőgazdaság, mely szerepet játszik a természetvédelmi értékek fenntartásában. A település történelmi adottságaiból, illetve tájszerkezetből fakadóan kiemelt fontosságú a településkaraktert is meghatározó *szőlőművelés*, mely a területek 8%-ára jellemző.

A településen a hagyományos legeltetési állattartás (magyar szürkemarha, juh) jellemző természetvédelmi céllal. Ezen túl a turizmusra épülő lótarthatás a félszigeten.

Szántó

A *szántóterületek* a külterület csupán 13%-án, 126,6 ha-on helyezkednek el. A termőföldeken általában gabonaféléket és kukoricát termesztnek. A területekre nem jellemző a nagytáblás művelési mód. Szántóterületek terülnek el a 7117. j. mellékút diósi és gödrösi oldalán, továbbá a Belső-tó északi részén, a Rátai-Csáva mellett, a Hosszú-hegy keleti lejtőjén (Kapi-irtás), továbbá a belterülettel délen határosan az akasztó-dombbal szemben. A szántóterületek a BTSZ általános mezőgazdasági terület övezetébe tartoznak.

Gyep

A gyep a legjelentősebb területhasználat a félszigeten, melynek természetvédelmi jelentősége mellett gazdasági értékkel is bír. A gyepterületek a mezőgazdasági területek 42%-t teszi ki. A *gyepterületeket* jellemzően legelőként hasznosítják (külterület 19%-a), kaszálják, a közigazgatási terület további 11%-a rét területfelhasználásba tartozik. A silányabb termőképességű területeken, a domboldalakon (12-17%-os meredekségű lejtőkön) és a tihanyi tavak körül jelentik a legjellemzőbb területhasználatot. A fás legelőket, illetve a felhagyott legelőket több helyen a beerdősülés fenyegeti. A gyep területfelhasználási egységbe tartozó területek jellemzően a BTSZ általános mezőgazdasági terület övezetébe tartoznak.

A Balaton-felvidéki NPI a természetes és természetközeli gyeptársulások fenntartására nagy figyelmet fordít, s támogatja e miatt a legeléses állattenyésztést, illetve a kaszálást. A gyepgazdálkodás a természetvédelmi szakemberekkel együttműködésben történik. Tihany egyik nevezetessége a közel évszázados hagyományokkal rendelkező levendulatermesztés. A Tihanyi-levendula termesztése gyepterületeken történik. Tihanyi levendulás története az alábbiakban:

„1920-as évek közepén Bittera Gyula -korának neves gyógynövényszakértője- telepítette Magyarországon az első levendula ültetvényt, egyenesen Franciaországból hozott szaporítóanyaggal. Addig az országban csak a középkori kolostorkertekből volt ismert a levendula. Ez volt az első ipari célú nagy levendulaültetvény telepítés. A tihanyi apátságtól bérelt egy területet, ezen próbálkozott meg francia mintára a levendulatermesztéssel. Sikerét bizonyítja, hogy a Tihanyban aratott levendula illóolaj tartalma magasabb volt, mint a franciáé. Ez Tihany speciális, félsziget-jellegének köszönhető, mert a mérések szerint ez az egyik leggazdagabb hely Magyarországon a napsütéses órák számát tekintve, míg a csapadékmennyiségéről pont az ellenkezője mondható el. Ez a fél-mediterrán éghajlat, a déli fekvés és a vulkáni alapkőzet kiváló körülményeket nyújt a levendulának. Így vált a Tihanyban telepített levendula világhírűvé, mivel minőségét tekintve még a Franciaországban termesztett levendulánál is jobb lett.

Hogy ez mekkora szó volt abban az időben, onnan is látszik, hogy a tihanyi levendula még a tőzsdén is jegyezve volt. Bittera Gyula a sikereken felbuzdulva mintegy 100 hektárra növelte a telepített levendula nagyságát. A második világháború előtt keserűmandulát ültettek a levendulasorok közé, ezekből egypár öreg fa még ma is látható az öreglevendulásban. A 60-es évektől aztán a kommunizmus alatt -ahogy az egész ország-, úgy a világhírű tihanyi levendulás is pusztulásnak indult. Nagy részét beszántották és szőlőt telepítettek helyére, a megmaradt 20 hektár pedig művelés hiányában elvadult. 1986-tól kezdődött a régi levendulás felébresztése, 1995-től pedig már új területeken is levendula telepítésbe kezdtek. A Külső-tóval szemben lévő hét hektáros ültetvény nyár közepén kellemes látvánnyal fogadja a félszigetre érkezőket. Az egykori lucernás fokozatos betelepítésével napjainkban már közel harminc hektáron folyik levendulatermesztés a félszigeten.”¹⁸

¹⁸ Forrás: http://www.tihanyilevendulapalanta.hu/Tihanyi_levendula_tortenete.html

Szőlő- és gyümölcssterületek

A településen nagy hagyományokkal rendelkezik a hagyományos szőlő- és gyümölcsstermesztés, illetve a feldolgozás területén.

Egybefüggő *szőlőterületek* találhatóak a Külső-tótól délre eső Farkas-veremtől a Rátai-csáva irányában, illetve a Belső-tótól nyugatra a Lapi-dűlő és a Hosszú-hegy keleti lejtőjén. Hagyományos Balaton-felvidéki szőlőhegyek karakterét mutatja a Kiserdő-hegy déli lejtője, az Óvár, továbbá a Cserhegy. A változatos méretű 1000-2000 m² alapterületű telkek mellett gyakran megjelennek a szőlő feldolgozásnak helyet adó pincék és présházák. A szőlőterületek a mezőgazdasági területek 17%-t foglalja el, összesen 117,3 ha-on. A településen található szőlőterületek a Balatonfüred-Csupaki Borvidékhez - Balatonfüred-Csupaki körzethez - tartoznak.

Az utóbbi fél évszázad tájalakulásának következtében az egykori szőlőhegyek (Kiserdő-hegy, Cserhegy, Kopaszhegy, Óvár, Gödrös) képe jelentősen átalakult. A korábban szőlővel - és kisebb hányadban gyümölcscsel - megművelt területek egyre jobban felaprózódtak, kis parcellák alakultak ki, ahol a termelést egyre inkább háttérbe szorította az üdülő funkció. A korábbi értékes termőterületeket felváltották a hétvégiházak és a lakóházak intenzíven fenntartott növényfelületei, továbbá egyes esetekben az illegális beépítések.

A szőlőterületeket a BTSZ-ben *általános mezőgazdasági és kertgazdasági terület övezetébe* sorolja, attól függően, hogy összefüggő árutermelő szőlőterület, vagy szőlőhegy. BTSZ szerinti *Szőlő termőhely kataszteri terület övezete* Tihany területén a jelenleg megművelt területek. A szőlő termőhelyi kataszteri terület övezetébe tartozó, a Külső-tótól északra fekvő területeken (Vadparlag, illetve Apáti-hegy keleti lejtője) nem jellemző a szőlőművelés.

A *gyümölcsösök* nagysága a félszigeten 44,8 ha, a mezőgazdasági területek 6%-a. A tájegységre jellemzően az itt termesztett gyümölcsfajok közül legnagyobb arányban a mandula termőterülete a legnagyobb. (Az elmúlt században a levendulások közé is mandulafát ültettek.) A félsziget benapozottsága miatt viszonylag magas az őszibarack területek aránya a gyümölcsösök között. A Balaton-felvidéki NPI gyümölcsös tájfajta¹⁹-gyűjteményt (génbankot) hozott létre a területen. A gyümölcsösöket a BTSZ-ben *általános mezőgazdasági és kertgazdasági terület övezetébe* sorolja.

Nádas

Tihany nagy, közel 12 km hosszú Balaton-parti területtel rendelkezik. A természetes partszakaszokon, illetve a nem bolygatott területeken nagy nádas területek találhatóak. A nádasok összterülete 122,6 ha, a külterületi területhasználat 12 %-a. A nádasok szélessége 10-100 m között változik, a minősége és ezzel összefüggésben a gazdasági és természetvédelmi értéke jelentősen eltér. Található a félszigeten első osztályú nádas mellett rosszabb minőségű negyedik és ötödik minőségi osztályba tartozó területek is.

A Balaton és a parti zóna védelméről, valamint az ezeken folytatott nádgazdálkodás szabályairól szóló 22/1998. (II.13) Korm. rendelet célja biztosítani, hogy a Balaton medrében, továbbá a parti zónájában a biológiai sokféleség megőrzését és a tó vízminőségének védelmét is szolgáló nádgazdálkodás történjen. Jogszabály rendelkezik, hogy öt évenként újra fel kell mérni és minősíteni a balatoni nádas, ami a hatósági engedélyezés alapidokumentuma. A Korm.rendelet szerinti nádfelmérésre először 1998-99-ben került sor, amit 2004-ben követte a második.

A vízpart-rehabilitációs terv előkészítéseként 2010-2011 évben megindult a nádkataszter felülvizsgálata. A nádkataszter felmérését a Közép-dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság készítette el, mely anyag 2011. decemberében munkaközi állapotban elkészült. A Nádkataszterben megtalálható a 2010-ben lezajlott helyszíni bejárás (vízpart és a szárazulat felől) és a 2008-ban készített ortofoto alapján lehatárolt nádas területek, azok minősítése, valamint a természetközeli társulások kiterjedése. Ábrázolásra kerültek a partvonal-szabályozási tervben ábrázolt nádfelmérés és minősítés óta eltelt időszak változásai is.

¹⁹ A tájfajta egy-egy adott tájegység helyi sajátosságaihoz, klimatikus, talajtani és hidrológiai változásaihoz alkalmazkodva biztosították a gazdálkodás kockázatainak csökkentését. Termesztésük olyan gazdálkodási rendszerbe illeszkedett, amely a táj ökológiai adottságaiból, a környezeti feltételekből indult ki, s erre épültek a helyi társadalmak gazdag kulturális hagyományai

4.2.2. Erdőterületek

Az erdőterületek az évszázadok folyamán megőrizték kiterjedésüket, mára a település teljes területének csupán 10%-át foglalják el, ezzel a kivett területek (üdülők, lakóterület stb.) után a legjelentősebb területhasználat a településen. Erdőterületek a természetes zonációnak megfelelően a dombtetőkön, továbbá a meredekebb domboldalakon alakultak ki. Erdőterületek több nagyobb foltban találhatóak.

Erdők területe, élőfakészlet	Erdőrészletek területe	267 ha
	Egyéb részletek területe	39 ha
	Erdőterület	306 ha
	Fatérfogot (élőfakészlet)	33305 m ³
Rendeltetés szerint	Természetvédelmi	306 ha
Erdőterületek üzemmod szerint	Üzemmod: Vágásos erdő	igen
	Üzemmod: Nem vágásos (szálató) erdő	igen
	Üzemmod: Faanyagtermelést nem szolgáló erdő	igen
	Üzemmod: Átalakítás alatt álló erdő	nem

A környező települések viszonylag magas erdősültségének, illetve a természetvédelmi oltalomnak köszönhetően viszonylag nagy vadállománnyal rendelkezik a terület. Egyes paragon hagyott, nem művelhető mezőgazdasági területeken megindult a bozótosodás, a spontán szukcesszió; helyenként fiatal újulat figyelhető meg.

A Veszprémi ETI adatszolgáltatása alapján az erdőterületek összessége elsődlegesen védelmi rendeltetésű. Az erdőterületek fontos rekreációs szerepet játszanak védelmi jelentőségük mellett. Több turistaút is keresztülhalad a településen, kapcsolódást biztosítva az országos kék túra útvonalával. Az erdőterületek jelentőségét növeli, hogy a nyilvántartott természeti területek teljes egészében lefedik az erdőterületeket, azonban a Nautra 2000-es területekhez csupán a félsziget keleti erdőségei nem szerepelnek: Diósi-tető, Ebefa-bozót, Attila-domb, Óvár keleti lejtője, Akasztó-domb, Kenderföldek, Újlak. Tulajdonjogi szempontból a Natura 2000-es erdők jellemzően állami tulajdonban vannak, a többi magántulajdonban, az erdőbirtokosság kezelésében.

4.2.3. Vízgazdálkodási terület

Tihany vízgazdálkodási területe a Külső-tó, a Belső-tó és a Balaton vízmedre továbbá a vízmű területek. A félszigetnek nincsen természetes vízfolyása. A Külső-tó és a Belső-tó sem rendelkezik közvetlen vízkapcsolattal (patak, ér), így különösen fontos a tavak vízminősége szempontjából a félszigetre lehulló csapadékmennyiség mellett a környező területhasználatok. További vízgazdálkodási terület a Külső-tó levezető csatornája, ami a Bázisai-öbölbe torkollik.

Fontos a Balaton parti települések esetében a vizek minőségéről szólni. A félsziget vízminőség-védelmi szempontból fokozottan érzékeny terület. Az ÁNTSZ tájékoztatása szerint a Tihany körüli strandok kiváló vízminőséggel rendelkeznek, azonban meg kell említeni, hogy a fürdővizek cianobaktérium szaporodási kockázata fennáll. A Belső- és Külső tó elsősorban nem strandolási célból

4.2.4. Egyéb külterületi területfelhasználások

A Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság Kutatóháza (0135/3 hrsz) a félsziget nyugati felén, a Gurbicsa-tető délkeleti oldalán az erdőben található. A kutatás mellett szálláshelyként funkcionál, illetve helyet biztosít a Tihanyi Levendula Edei Iskola számára. Az épület Sajkodról is megközelíthető. A ház tetőterében 25 fő részére tudnak szálláshelyet és tisztálkodási lehetőséget biztosítani. A földszinten 3 szobában 10 fő elhelyezésére van mód. A terület közelében található a MOHOSZ Horgásztanya (0136/7 hrsz), amihez tartozik a 110 m-re fekvő parti MOHOSZ csónakkikötő.

A külterületen kevés gazdálkodási célú épület található: a Csúcs-hegy déli lejtőjén áll egy tanyaépület. További szállásépület a Belső-tó északnyugati partján álló MOHOSZ tanya, ahol horgászat nem folyik. A szürkemarha gulya legelője a Belső-tó déli részén áll, a tótól északra az Űrge-domb lovak számára fenntartott karám.

4.3. VÍZPART-REHABILITÁCIÓS TERV HATÁLYA ALÁ VONT TERÜLET VIZSGÁLATA

4.3.1. Üdülőterületek

A félsziget turisztikai és idegenforgalmi fellendülése a XIX. század végén indult meg, amikor az északi part vasútvonala elérte Aszófőt. Az első világháborút követő időszakban - az országhatárok lecsökkentésével - összeszűkült az ország idegenforgalmi és kulturális kínálata, így egyre nagyobb jelentősége lett a belföldi célpontoknak, így Tihanynak is. Ekkor indult meg Tihany keleti és déli partján a hegyoldal letörésével és a parti nádas feltöltésével a parti út kiépítése. Mindez lehetőséget adott a parti területek hasznosításának megindítására, a partmenti területek feltárására. Ekkor indul meg az üdülőtelepek kiépítése: Diósüdülő-tp (Diós és Gödrös), Óvárfürdő-tp (Óvár), Tihany-fürdőtelep (Kopasz-hegy). Az üdülőtelepek jelenleg helyet adnak a hétvégi házas üdülőknek. Az 1920-as években épül föl a KISOK-üdülő továbbá Habsburg József főherceg egykori nyári rezidenciája és a Sport Szálló is.

Ezt az időszakot követően az 1960-es évek végén indult meg újabb lendülettel a félsziget fejlesztése. Az 1957-ben létrehozott Balatoni Intéző Bizottság a Tihany-félszigetet - Badacsony és Szigliget mellett - olyan területkategóriába sorolta, ahol a nagy kiterjedésű építési területek kijelölése tilos, amivel hozzájárult a terület természeti és kultúrtörténeti adottságainak megtartásához. Ekkor épült föl a rév mellett a Klub Tihany modern szállodájával, illetve a hozzá tartozó bungalókkal, továbbá felépült egy modern üdülőépület az egykori főhercegi nyári rezidencia ösfás ligetében. A 70-es éveket követően jelentős szállodai fejlesztésre nem került sor. A rendszerváltást követően megszűnt a Hotel Garda (volt KIOSK üdülő), bezárt a Park Hotel, a Sport Szálló. Az utolsó húsz évben szerencsésen megújult a Klub Tihany területe, a Hotel Tihany Átrium s Tihanyi Hajós Egylet ikötőjével szemben, illetve a Hotel Panoráma.

A félsziget jelentősebb, emblematikus üdülőházas üdülőterületei a vízparthoz kapcsolódóan:

- A *Club Tihany* 13 hektáros zárt területén (1872 hrsz) a 330 szobás szálloda és a 160 bungaló 1400 főnek tud egy időben elhelyezést biztosítani a rév szomszédságában. A 7-8 szintes szálloda a vízparton, míg az 1-2 szintes bungalók a vízparttól hátratulva, a terület északi részén helyezkednek el. A területnek 500 m hosszú vízparti kapcsolattal rendelkezik, ami egyben füves strandszakaszként funkcionál a komplexum vendégei részére. Számos egyéb szolgáltatást nyújt a Club Tihany a vendégek részére, mellyel meghosszabbítható a balatoni nyári szezon: konferenciaterem, gyógy- és wellness központ, éttermek, vízi és szárazföldi sportlehetőség stb.
- A volt KISOK-üdülő (a háború után partizán-, majd szabadságharcos-, s végül Külügyminisztériumi Üdülő), ma bezárt *Garda Hotel* területe (1847 hrsz) hasznosítatlanul áll évek óta. E terület a Magyar Állam tulajdonában, Humán jövő kft kezelésében áll. A Garda Hotel terület rendezett kertészeti kialakítású, nem túl értékes épületállományú terület, az épületek 1-3 szintszámmal rendelkeznek.
- A négycsillagos *Hotel Átrium Tihany* (1849 hrsz) a Kenderdöldektől északra található. A kétszintes, magastetős hotel 26 szobából áll, melyből 22 kétágyas, 1 egylégterű és 3 kétlégterű lakosztály. A szállodával szemben, a 7117. j. mellékút túloldalán található a Tihanyi Hajós Egylet vitorlásokikötője és klubja, illetve hotelhez tartozó
- A mintegy 5,6 hektáros park közepén áll *Habsburg József főherceg egykori nyári rezidenciája* (570/5 hrsz). A századforduló hangulatát idéző épületet Kotsis István tervezte, kb. 1924-ben. A kastélyt később szállodává (Park Hotel) alakították, azonban úgy, hogy eredeti architektúrája megmaradt. Ezt követően a parkba több új épület is került az 1950-es éveket követően, már kevésbé igényes építészeti kialakításban. A legkarakteresebb épület a vízpartra épített 5 szintes üdülőépület. A rendszerváltásig a terület a központi párt nyaralóhelyeként funkcionált. A területet jelenleg nem használják.
- A Biarbauer (Borbíró) Virgil tervezte kupolás, teraszos *Sportszálló*, mely az 1920-as években a Balaton-környék egyik legelegánsabb szállodája volt, a kikötőhöz kapcsolódóan épült föl. A kikötő és környezete 1930-ra nyerte el mai formáját, amikor kialakították környezetében a parkot. A hotelnek kezdetben 16 szobája volt, majd később többször átalakították az épületet. (Egységes építészeti koncepció keretében, a posta épületével párhuzamosan az 1950-es években a főbejáráshoz egy előtetőt építettek.) Az épület jelenleg kihasználatlanul roskadozik.

- A *Hotel Panoráma* (1173 hrsz) a félsziget füredi oldalán található Diós településrészen. A szálloda három épülete jó megközelítéssel rendelkezik: mind tömegközlekedési eszközökkel, mind gépkocsival, mind kerékpárral könnyen megközelíthető. A szálloda füves magánstranddal, csónak- és vízi sporteszköz kölcsönzési lehetőséggel rendelkezik a 7117. j. országos mellékút túloldalán.

4.3.2. Strandok

A településen az alábbi strandok állnak önkormányzati tulajdonban: Gödrösi szabadstrand, Hajóállomás mellett, Somosi öböl szabadstrand, Sajkodi strand. Közforgalmú strand ezen felül az Átrium strand (1851/1, 0140/8 hrsz) a Kenderföldeknél. Az önkormányzati strandok sajátossága Tihanyban a keskeny parti sáv miatt, hogy - a Hajóállomási strand kivételével - az országos mellékút vagy magánút - a Sajkodi strand esetében - osztja ketté a napozásra kijelölt területet és a kiszolgáló létesítményeket (mosdó, öltöző, büfék, parkoló. Mindez azon túl, hogy csökkenti a fürdőzők komfort érzetét, jelentős balesetveszély forrás is. Az önkormányzati tulajdonú strandok legfontosabb jellemzői az alábbi táblázatban kerültek összefoglalásra.

11. Táblázat – Önkormányzati strandok legfontosabb adatai		Forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás			
Strand neve:	Gödrösi	Sajkodi	Hajóállomási	Somosi	
Strand tulajdonosa:	önk.	önk.	önk.	önk.	
Strand üzemeltetője:	önk.	bérlő (Liebhauser György)	bérlő (Oszter Tibor)	önk.	
Strand üzemelés jellege: szabad / fizető / szállodai-kempingi:	szabad	fizető	fizető	szabad	
Érintett HRSZ-ok:	1187	0139/2	583	0140/15	
Partszakasz hossza (m):	326	192 m	235 m	105 m	
Kiépített partszakasz hossza (m):	326	180 m	200 m	105 m	
Strand területe (ha):	2017 m ²		7790 m ²	371 m ²	
Strand befogadó képessége (fő):	-	-	-	-	
Vízesblokkok száma (db)	1	1	1	1	
Öltözők száma (db)	1	1	1	1	
Parti vendéglátó egységek száma (db)	3	2	1	1	
Ebből hány szolgáltat nem csak a strandra? (db)	3	2	1	1	
Mozgó árusítás van-e?	-	-	-	igen	
Milyen kölcsönözhető strandeszközök állnak rendelkezésre?	vizibicikli	vizibicikli, kajak	vizibicikli	-	
Rendelkezésre állnak-e padok?	-	igen	igen	-	
Játszóterek száma?	-	1	1	-	
Sportpályák száma típusonként:	-	-	1	-	
Van-e animációs szolgáltatás?	-	-	-	-	
Van-e vízimentő szolgálat?	igen	igen	igen	igen	
Van-e elsősegélynyújtó hely?	-	van	igen	-	
Van-e mozgáskorlátozottat vízbe segítő berendezés?	-	-	-	-	
Vannak-e árnyat adó facsoportok (a teljes strandfelület hány %-a)?	a strandon nincsen, csak közvetlen mellette	igen (50%, napszaktól függ)	igen (50%, napszaktól függ)	nincsen	
Van-e parti sétány?	igen	nincs	igen	van	
Csónak- vitorlás kikötők száma:	-	-	-	-	
Van-e a strandnak parkolója? (ha igen, és ismert a szám, hány férőhelyes?)	igen	igen	igen	van, nem ismert	
Be van-e kerítve a strand?	nincs	részben	igen	nincs	
Horgászat engedélyezett-e?	nem	nem	nem	nem	
Vannak-e nádasok, nádas foltok?	vannak	vannak	foltok	-	
Megfelelő-e az aljzat állapota?	igen	igen	igen	igen	
Mikor volt utoljára kotrás, és mikorra tervezik?	-	minden évben	2011. minden évben	-	
A strandon lenne-e igény a sekély vízű felületek árnyékolására?	-	-	-	-	
A strandot érintő fejlesztési elképzelések:	kiszolgáló létesítmények és parkolók építése,	-	épület felújítása	-	
Egyéb szolgáltatások, fontos szempontok:	-	-	-	-	

A fentiekben túl nem közforgalmú strand a vízpart-rehabilitációs tervben szerint strandolásra alkalmas partszakasz: Club Tihany (1872, 0140/1 hrsz), jelenleg használaton kívüli volt Külügyi strand (1856 hrsz), Uvaterv strand (1854/1, 0140/5 hrsz), MÚOSZ strand (570/1 hrsz), József főherceg nyári rezidenciája előtti terület (570/5 hrsz), MTA Limnológia (571/1 hrsz), Panoráma Hotel strandja (1185/2 hrsz).

4.3.3. Kikötők²⁰

A félsziget mindig is a víz felől volt inkább nyitott, a szárazföld felől kevésbé. Tihany község közel 12 km-es vízpartján számos kikötő található. A csónakkikötő és vitorlaskikötők első sorban a helyi közösségek rendelkezésére áll. A látogatók fogadását illetően a 60-as évek tihanyi fejlesztései jellemzően a vízi útvonalon érkezőkre építettek (rév, hajó kikötő).

A *Tihanyi rév* jelentős térségi szerepet tölt be már a történelmi idők óta, egyedülállóan közvetlen kapcsolatot biztosít a Balaton északi és déli partja között; a település déli kapuja. (A korábbi rév a maitól néhány száz méterre az Újlaki templom közelében működött.) A kétmólós, medencés és nyíltvízi kikötőt 1905-ben helyezték üzembe. Trianont követően a parti út már eléri a révet. A rév evezős csónakját motoros komp váltotta föl, a megnövekedett forgalom irányítására kőház épült a rév földpadján. Az 1957-ben létrehozott Balatoni Intéző Bizottság ezen a területen is fejlesztéseket kezdeményezett: rév kör alakú váró épülete, Klub Tihany a révtől nyugatra. Átfogó fejlesztések ezt követően nem történtek, minden koncepciót nélkülöző bódék, kiszolgáló kereskedelmi létesítmények települtek a rév köré. A nyári csúcsidényben ide érkezik, illetve innen indul az átmenő forgalom nagy része. A látogatók igen jelentős hányada ugyanakkor olyan kiránduló, aki Tihanyban is akar időt tölteni. A kikötő tehát közlekedési, forgalmi csomópont, turisztikai információs központ, de egyúttal Tihany egyik alközpontja is, aminek feladata a színvonalas vendéglátás és a kereskedelmi ellátás. A kikötő a jelenlegi állapotában nem tud eleget tenni ezeknek a funkcióknak, sem mennyiségi, sem minőségi értelemben. A rév környékén elburjánzott, városrendezési és építészeti koncepciót és tervezést nélkülöző provizórikus építmények nem méltóak a Tihanyba érkező vendégek fogadására. A kikötő nem közforgalmú, csak a kompok kikötésére használható. Ezen a kikötőrészen kedvtelési célú kishajó ideiglenesen sem köthet ki. A személyhajók a kikötő keleti oldalán, a partfalnál kötnek ki. A Tihanyi-szoros vize a váltakozó irányú áramlások, valamint a kompforgalom miatt meglehetősen nyugtalan. A kikötő csak észak felől védett a szélről.

A *Hajó kikötő* nyüzsgő életű turistaforgalmi csomópont, egyúttal kellemes ligetes park a vízparton. Az egymólós nyíltvízi kikötőt az 1910-es években helyezték üzembe. Ezt követő időszakban megindult a terület fejlődése: a Klebesberg féle program alapján megvalósult Limnológiai Intézet épületcsoportja (Kotsis Iván, 1926), a hajó kikötőnél megépült Sport Szálló hangulatos épülete (Bierbauer - Borbíró Virgil, 1926), Fürdőtelep kiépülése megindult, közvetlen kapcsolat épül a kikötő és az ösközség között. 1960-es éveket követően számos - nemzetközi építészeti elismerést is kapó - fejlesztés kezdődött: Hajóállomás és posta a hajó kikötőnél: Bérczes István, 1962; Közúti híd: Lipták lászló, 1961; Bisztró és Csemege a hajó kikötőnél: Gulyás Zoltán, 1962. Ezek a fejlesztések hozzájárultak ahhoz, hogy a félszigetre érkező, több tízezres tömegek fogadására alkalmas legyen a terület. A fejlesztések az elmúlt évtizedekben - a turisták elmaradásával - lassan megkezdtek, egyedüli fejlesztésként megújult a kikötő épülete a mólószáron.

A félszigeten az alábbi csónak- és vitorlaskikötők találhatók:

- Csónakkikötő
  - o Sajkod kikötő (014/21/d hrsz)
  - o MOHOSZ kikötő (0136/5 hrsz)
  - o 1. számú (RÉV) csónakkikötő (Akadó)
  - o Diósi csónakkikötő

²⁰ Forrás: A tihanyi rév fejlesztési koncepciója (Radius kft., Radius b+s kft., Földes és Társai Építésziroda Kft., 2008.); A Tihanyi-félsziget fejlesztése, tanulmányterv (Radius kft., Radius b+s kft., Földes és Társai Építésziroda Kft., 2008.); www.balatonkikotok.hu; Tihany vízpart-rehabilitációs terv felülvizsgálatát megalapozó tanulmány (Völgyzugoly Műhely Kft., 2011.)

- Vitorláskikötő
  - o Tihanyi Yacht Club - Humán Jövő Kikötő (1875 hrsz)
A vitorláskikötőben 76 cölöpös kikötőhely van, ebből 6 vendéghely a kikötőmedence keleti partfalán, illetve a középső stég déli oldalán. A kikötőhöz kapcsolódik szálloda, étterem, drinkbár. A kikötőmedence vízfelülete minden időjárásban jól védett. A kikötőtől nyugatra meglehetősen sekély a víz.
  - o Volt Külügyi üdülő kikötője (1856 hrsz)
A kikötőt két mólószár védi. A kikötő medencéje az elmúlt évtizedekben feliszapolódott, nem használatos.
  - o Tihanyi Hajós Egylet Kopasz-hegy délkeleti lejtőjénél (1851, 0140/9 hrsz)
A keleti móló végén a víz fölé épített stégen bár (THE Beach Bar) üzemel. A Vitorlás Iskolának saját strandja van a kikötő északi oldalán. Egyéb szolgáltatások: nyári vitorlástáborok gyerekeknek, THE vitorlásklub az utánpótlás nevelésére, 24 órás mentőszolgálat.
  - o MTA Limnológia (571/1 hrsz)
A kikötő zárt, sem állandó sem vendég kikötőhelyek nincsenek. Szükség esetén tud adni 1 menedéket a móló végének belső oldalán.
  - o Vitorláskikötő a hajóállomásnál
A BH ZRt. kikötője közforgalmú, a kikötőmedence nyugati oldalán a két rövid mólónál 4-4, valamint a partfalnál 7 vendéghely van. A kikötőmedence védett az északi szél által keltett hullámzástól, de a szél itt is akadálytalanul fúj. A déli és a keleti szél viszont kellemetlen hullámzást kelt a kikötőben.
  - o Panoráma Hotel kikötője (1185/2 hrsz)
A háromcsillagos hotel kikötője közforgalmú, így vendéghajókat is fogad: a 20 bójás kikötőhely mellett 5 vendéghely van a sziget északi végén és az úszóponton nyugati oldalán. A kis kikötő védtelen az első körnegyedből fújó szelektől, ezért tervezik, hogy egy íves köszórást építenek a hajók védelmére.

A vízpart-rehabilitációs terv további hajózási, sport és idegenforgalmi célú kikötők létesítésére felhasználható partszakaszt jelöl ki Tihanyi révtől keletre fekvő Híd mellékén.

4.3.4. Egyéb vízparti területfelhasználások²¹

A tihanyi *citromos kert* (a 0138/1 hrsz-ú ingatlan) az 50-es években Magyarország minta citrom ültetvényének adott helyet Sajkódtól délre. A terület ma a Pannon Egyetem Georgikon Kar (Keszthely) tulajdonában van, területén jelenleg fügefajta gyűjtemény található. A teraszos kert és a területen található elhagyott, de hangulatos épület alkalmas lenne turisztikai funkció betöltésére (mintakert, arborétum jelleggel).

A *MOL horgásztanya* kb. 1961 óta található a területen, s bár horgásztanya nem szerepel önálló hrsz-ú ingatlanként a földhivatali alaptérképen, csak alrészlet, épületei fel vannak tüntetve. A terület jelenleg erdő besorolású, ahogyan erdő területfelhasználási egység, ahogyan erdő területfelhasználási egység a területet feltáró út is. A területen jelenleg 5 különböző karakterű, építészeti megjelenésű épület található. Bár van olyan épület amelynek felújítása megtörtént, az épületek többségében rossz állagúak, korszerűtlenek, található 2,2 m belmagasságú épület is. A területhez kettő darab horgászstég kapcsolódik a BFNPI engedélyével.

A *MOHOSZ kikötő* a feltáró területtel együtt a horgászegyesület használja, jelenleg csónak kikötőként. A területen kiszolgáló épület nincs (a móló bejáratánál található ideiglenes jellegű bódé építményen kívül). A terület kiszolgálása a - vízpart-rehabilitációval már nem érintett - 0136/7 hrsz-ú területről történik.

A *Kenderföldek* területe (összesen 20 ha terület) Tihany legutolsó nagyobb összefüggő beépítetlen területe a part mentén. Fejlesztés hosszútávra meghatározó lesz Tihany életében ezért kiemelt figyelmet igényel. A terület egy része Önkormányzati tulajdon (1841/4-21 hrsz), egy része állami tulajdon, ezért a beépítés módjára az Önkormányzat közvetlen hatással lehet. (A terület elválaszthatatlan egységet képez a volt Külügyi Üdülő (Garda Hotel) területével (1847 hrsz) E terület a Magyar Állam tulajdonában, Humán jövő kft kezelésében áll, s az Önkormányzat a terület tulajdonjogát meg kívánja szerezni.)

²¹ Tihany vízpart-rehabilitációs terv felülvizsgálatát megalapozó tanulmány (Völgyzugoly Műhely Kft., 2011.)

A Vízpart-rehabilitációs tanulmányterv hatálya a Kenderföldek területéből kb 30-40 m-es sávra terjed ki, azonban a területre vonatkozó javaslatok készítése során a teljes terület vizsgálata, és fejlesztési lehetőségeinek számba vétele szükséges, hisz annak szellemében lehet csak megalapozott javaslatot tenni.

Területhasználatát tekintve a Kenderföldek területe jelenleg erdő jellegű, beépítetlen terület. A területen található a volt szennyvíztisztító telep, mely jelenleg már csak átemelőként üzemel, kisebb védőtávolsággal, azonban az átemelő pontos területigénye nem ismert. A terület keleti oldalán található terület, természetközeli közpark. A Garda Hotel terület rendezett kertészeti kialakítású, nem túl értékes épületállományú terület. A területhez közvetlenül kapcsolódik a volt Külügyi strand területe, melyet évek óta nem használnak, s ennek következtében, és a megváltozott áramlási viszonyoknak köszönhetően, megindult a nádasosodás folyamata. Az északi mólószár mellett a - készülő nádkataszter alapján - 4.a nádas található. A jelenlegi starttól (délre) található a 1857 hrsz-ú terület, mely korábban strandként funkcionált, (Magyar Állam tulajdona), kivett, vízállás. Itt 4.b osztályú nádas található. A strandtól északra 1855/2 hrsz-ú szintén kivett, vízállás, 3 b osztályú nádassal.

A korábbi időszakban többször felmerült a Kenderföldek fejlesztése, készültek tanulmánytervek, beépítési javaslatok. Az önkormányzat már korán felismerte a teljes terület együttes hasznosításában rejlő lehetőségeket. Legutóbb pályázat útján kívánta értékesíteni, de nem járt eredménnyel. A sikeres pályázat kulcsa lehet a teljes terület együttes értékesítése (állami és Önkormányzati tulajdonú területek közösen), a terület fejlesztési lehetőségeinek együttes végiggondolása, s a terület fejlesztésének lehetősége szorosan összefügg a strand és a kikötő fejlesztésében rejlő lehetőségekkel.

A kastély ősfás kertjének szomszédságában található a *Magyar Tudományos Akadémia Balatoni Limnológiai Kutató intézete* (571/1 hrsz). Az intézetet a Balaton-kutatás és kísérletes biológiai kutatás céljára hozták létre Habsburg József főherceg egy kori nyári rezidenciájával egyidőben 1927-ben. Az ennek helyet adó 5 pavilonból álló épületegyüttes 1926-27-ben épült - szintén Kotsis István tervei alapján.

„A limnológia, azaz tótudomány a múlt század nyolcvanas éveiben indult rohamos fejlődésnek, amihez a lökést a mély tavak hőrétegzettségének felfedezése adta. A magyar kutatók nem sokat késlekedtek. A Magyar Földrajzi Társaság Lóczy Lajos vezetésével 1891-ben indította meg a Balaton Tudományos Tanulmányozását, ami 30 évig tartott, és a geológiát, hidrográfiát, meteorológiát, faunisztikát, florisztikát, antropológiát, néprajzot stb. felölelő eredményeit 32 kötetben tették közre. Nyilvánvalóvá vált azonban az is, hogy a tó gazdag élővilágán belüli érzékeny és bonyolult összefüggéseket csak a tó partján folyamatosan működő intézet kutathatja eredménnyel. A Nápolyi Zoológiai Állomáshoz hasonló intézmény létesítésére a Balaton partján a Kir. Magy. Természettudományi Társulat már 1894-ben javaslatot tett, de anyagi nehézségek és a világháború miatt 1925-ig kellett várni, hogy a Magyar Nemzeti Múzeumhoz tartozó Balatoni Biológiai Állomás Hankó Béla vezetésével megnyílhasson Révfülöpön, a mostani hajóállomás épületében. Az intézet helyét maga Klebelsberg választotta ki a Tihanyi-félszigeten, az Apátság alatt közvetlenül a vízparton. Az épületegyüttest Kotsis Iván tervezte. Alapkövét 1926. augusztus 25-én tették le.”²²

A többszintes főépületben vannak a laboratóriumok, a könyvtár, igazgatói iroda, akváriumszoba és a műhelyek. Ehhez árkádokkal egyik oldalról a vendégház, másik oldalról kutatói lakóház csatlakozik. Változás az elmúlt évtizedekben annyi történt, hogy a vendégház még egy emeletet kapott, így most abban 15 vendégszoba, 2 apartman, száz fős előadóterem, étterem és gazdasági hivatal található, a lakóház pedig kutatóépületté alakult át. Az intézetet a 2 hektárnyi tóparti park teszi egyedülállóan széppé. A műüttől a hegy felé még 1 hektárnyi területen az idők során 6 lakóház épült a kutatók elhelyezésére.

²² Forrás: <http://www.blki.hu/BLKI/index.htm>

A tihanyi turizmus fejlesztése érdekében az 1960-as években megkezdődött a *hajóállomás környezetének* a rendezése egységes építészeti koncepció alapján: *hajóállomás* és *posta* épülete (Bérczes István és Szittyá Béla, 1962) a korábbi várócsarnok helyén, *Bisztró és Csemege* a hajókikötőnél (Gulyás Zoltán, 1962), vagy a *közúti híd* (Lipták László, 1961), illetve a Sportszálló átépítése. Az épületek vasbeton szerkezetűek, jellemzően földszintesek, magastető nélkül épültek. A terület rehabilitációja a 2010-es évek első felében kerül sor a tervek szerint.

A Gödrösi strandtól északra alakították ki a fák között a *Kalandsziget* pályát. Az erdőben kiemelt biztonsággal, a fák speciális hangvizsgálatával és franciaországi építési tapasztalatokkal létrehozott, három különböző nehézségi fokú akadálypályán, a mászófán, vagy a félköríves lecsúszó pályán kihívást és kalandot, míg a fák tövében, Tihany természetvédelmi környezetében nyugalmat és pihenést is találnak kicsik és nagyok, fiatalok és idősebbek.

4.4. BELTERÜLETI TERÜLETHASZNÁLAT VIZSGÁLAT

4.4.1. Az ősközségtől jelen kor településszerkezetéig

Tihanyi-félsziget területén már az újkőkorból származnak leletek, melyek az ember letelepedésére utalnak. E kortól kezdődően a terület folyamatosan lakott. A római kortól a félsziget déli csúcsát átkelőként használják a Balaton déli partjára. A honfoglalást követően I. András király bencés apátságot alapít a félszigeten. A település fejlődése innentől kezdve szorosan összefügg az apátsággal, illetve a mellette időnként megújuló várral. A XVIII. századi útifalvas település mai szerkezete nőtt képet mutat. A település jellegzetes Veszprém megyei község, mely a többi környező Balatonfelvidéki faluhoz hasonlóan a táji adottságokhoz alkalmazkodva alakult ki. A faluban lévő zezugos kis utcák, lépcsők, közök és szabálytalan telkek középkori faluszerkezetet mutatják ma is.

A község fejlődésének első szakaszában a balatoni országutat a révvel összekötő út mellett (Kossuth Lajos utca) alakult ki. Később fejlődésnek indul az apátság és az Óvár közötti terület (Batthyány utca), továbbá a majorsági út (Major utca) és az országút orsó alakban körbezárt, az országút alatti, vizenyős területig (Belső-tó) futó domboldala. Az első katonai felmérés idején az országút és az apátsági út mellett rendezetten egymás mellett, fésűs jelleggel fűződnek fel kőházak, míg a Belső-tó felőli domboldalon elszórtan állnak a lakóépületek, de már kirajzoldik a mai Csokonai utca nyomvonala. A XIX. század közepére megmaradtak a településszerkezetet meghatározó utcák, illetve építmények (majorság, apátság). Új lakóutca nyílt az Óvár irányába (mai Visszhang utca), az országút és a Major utca közötti domboldalon a mai Csokonai utca kiépült, továbbá a településen belüli közlekedés racionalizálására - domb lejtésével párhuzamos - útkapcsolatok kezdtek kiépülni (mai Posta köz és József Attila utca). A fésűs beépítés jellemző a település összes utcájára. A mai településmag az apátság alatt húzódik, mai napig őrzi a jellegzetes településszerkezet nyomait: szabálytalan és szabályozatlan utcahálózatával, szabálytalan alakú és méretű telkekkel, jellemzően oldalhatáron álló beépítéssel. Az utcahálózat szervesen fejlődött, figyelembe véve a domborzati adottságokat, a helyi sajátosságokat.

A XX. század első felében idült meg dinamikus a település fejlődése, amikor is megnőtt a terület belföldi, idegenforgalmi jelentősége. Ekkor kiépül a parti út a félsziget keleti partján, s hajóállomás létesül az apátság alatti partszakaszon. Közvetlen közútkapcsolat épül ki ekkor a part és az ősközség között. E fejlesztések lehetőséget biztosítanak a fürdőtelepi villaépítéseknek, illetve idegenforgalmi fejlesztéseknek. A település legutóbbi fejlődésének eredményeként alakult ki a Kiserdőtelep, illetve az Aranyház utca és környezete. Az új lakóutca jól illeszkedik a korábban kialakult településszerkezethez, nem jelennek meg zárványként abban.

A falu belterületének fő szerkezeti eleme a 7117. j. összekötőút, mely a település főutcája. A településközpont az apátság alatt, a Kossuth Lajos utca középső szalaszán alakult ki, ami helyet ad a legfontosabb intézményi épületeknek is. Tihany növekedésének fő irányát a település északi részén, a Kiserdőhegy keleti lejtőjén található kertés mezőgazdasági területek jelentik. A település későbbi fejlődését az értékközpontú fejlesztések befolyásolják. A belterület nagy része lakóterület.

A település belterületére változatos településképp jellemző: Tihany belterületének három - településmorfológiailag és építészetiileg - jól elkülöníthető része alakult ki: a történelmi *Ősközség*, ami megőrizte a népi építészet hagyományait, s jelentős kultúrtörténeti értéket képvisel; a *Fürdőtelep* és a *Kiserdőtelep* az egyéb új beépítésű területekkel együtt.

4.4.2. Lakóterület

A település korábban beépült *ősközségi* részein - a lejtésre merőleges utcákban: Kossuth Lajos utca, Dózsa György utca, Csokonai utca, Major utca középső szakaszain, illetve Batthyány utcában és Visszhang utcában - jobbra fésűs elrendezésben sorakoznak a lakóházak. A településdomborzati adottságainak megfelelően számos zugban és közben épültek be a foghíjak. Hasonlóan eltérő beépítés az ősközségben a Petőfi Sándor utca utcai épületcsoport, ami bokor szerűen épült be. Tihanyban hagyományosan odalhatáron álló házakat építettek keskeny telkeken. Az ősközségben - a település ősi magjában - szabálytalan vonalvezetésű utcahálózatot találunk, szabálytalan alakú és méretű telkekkel. A helyi adottságokat figyelembe véve alakult ki az utcaszerkezet, az utcák szabályozási szélessége gyakorta nem teszi lehetővé a forgalmi sávok mellett járda kiépítését. Az ősközség „skanzenként” jól megőrizte a népi építészeti jellegzetes beépítéseit, így ez a településmag műemléki jelentőségű terület. A lakóházak változó magasságban épültek: a korábban kialakult és beépült településközpontban jellemzően földszintesek, azonban a jelen kor igényeinek megfelelően - több népi építészeti műemlékházban is - tetőteret beépítették. Kivételesen egy-egy épület többszintes. Tihanyban sajátos helyi építészeti stílus alakult ki az elmúlt századokban: bazalttufából épült, vakolatlan - csak az ablak körül vakolt és meszelt - falak és nádtető, kőkerítések. Ennek lényegében népi lakóépületek gyakran utcavonalasan vagy kis előkerttel épültek.

A településközponttól kifelé haladva mindkét irányba egyre több újabb építésű, emeletes vagy tetőtér beépítésű épületet találunk. A *Kiserdőtelep*, a Kiserdő-hegy és az Ősközség között, illetve a település déli részén az Aranyház utca és környezete a község új beépítésű része. Az utcák vonalvezetése illeszkedik a település morfológiai adottságaihoz, azonban az újonnan felparcellázott részekben szabályos építési telkek alakultak ki. E területeken a népi építészeti hagyományoktól eltérő beépítéseket találunk: változó építménymagassággal, többszintes beépítéssel, változó tetőhajlásszöggel stb. Több építési telken a garázs külön található a főépülettől.

Az 1920-as években kialakult *Fürdőtelep* viszonylag keskeny sávon épült be. A Váralja utca és a Garay János utcák által feltárt domboldalon viszonylag kis telkeken, nagy szintkülönbséggel bíró területen üdülők és lakóépületek találhatóak. E terület részén jelenkorra teljes mértékig beépítettnek tekinthető. A területen az épületek változatos formavilágot mutatnak az 1920-as évektől a 2000-es évekig terjedő időszakból.

Az egykori településmag továbbra is magán viseli a falusias jelleget, az új beépítésű részekre inkább a kertvárosias lakóterületek jellegzetességeivel bír. Az épületek többségének állaga kielégítő. A település jó fekvésének és lakóterületi tartalékainak köszönhetően számos új, vagy felújított épület található. A házak többsége lakóépület. A Fürdőtelepen, illetve az egykori zártkertek közelében helyenként üdülő épületek találhatóak. A halomsíroknál található parkolótól vezető Batthyány utca és Visszhang utcában az idegenforgalmi kereslet kielégítésére kereskedelmi és vendéglátói funkciók telepedtek - vagy az épület földszintjét elfoglalva vagy a teljes épületben. A település ősi magjában egy-kettő foghíjtelek található, s az új beépítésű részekben is viszonylag kevés foghíjtelket lehet találni.

4.4.3. Intézményi terület

Az intézményterületek, intézményépületek jól illeszkednek a településképhez, jellemzően a település központjában és a Belső-tó keleti partján találhatóak. Területük a község alapfokú intézményeit (igazgatás, egészségügy, oktatás, nevelés, művelődés) teljes egészében magába foglalja. Tihany intézményi funkciójú épületei a központban (Kossuth Lajos utca középső szakasza, illetve közvetlen környezete): Polgármesteri Hivatal, Művelődési Ház, Posta. További intézményterület a Kossuth Lajos utca északi részén pályázati támogatásból kialakított orvosi rendelő, ahol az új gyógyszerár is helyet kapott. A református templom a Batthyány és Árpád utca közötti telken épült föl a 18. század végén: a műemlék imaház, harangláb és lelkeszlak külön építményként jelennek meg a területen. Az óvoda a Visszhang utca végén, a Visszhang-domb alatt foglal helyet a „visszhangromboló” Hevesi villában. A 20. század elején épült kétszintes villa léptékében kissé elüt a régi településmagtól.

A település léptékétől eltérnek az alábbi térségi jelentőségű intézmények: az apátság, a MTA Biológiai Kutató Intézete, illetve az iskola a Belső-tó partján. A *bencés apátság* külön településszerkezeti egységet képez az ősközségben. Az apátság részét képezi a rendház, a templom és a kiszolgáló épületek, illetve az újonnan átadott fogadóközpont. A barokk épületegyüttes időszakos és állandó kiállításoknak is helyet ad; betekintést adnak a monostor közel 1000 éves történelmébe, illetve megtekinthető a IV. Károly emlékszoba is, vagy I. András király sírja a román

kori altemplomban. Az *általános iskolát* 1979. április 1-én avatták fel a Belső-tó partján. (Tihanyban az iskola és tanítói lakás megépítése Reyser apát 1703-i rendelete alapján indult meg.) Az iskola nyolc évfolyamot és tornatermet foglal magába, továbbá az épület keleti részében - külön bejárattal - szállásokat alakítottak ki. A nemzetközi hírnévnek örvendő *MTA Balatoni Limnológiai Intézet* a hajóállomás mellett, a Balaton parton kapott helyet. (Lásd: 4.3.3. *Egyéb vízparti területfelhasználások* című fejezet)

4.4.4. Gazdasági területek: vendéglátás, idegenforgalom, szolgáltatás

A település belterületén gazdasági és ipari tevékenység nem működik, mivel a település egyedülálló adottságai és értékei nem teszik szükségessé. A gazdasági területek többségét így a kereskedelmi-szolgáltató, vendéglátó egységek alkotják, melyek a településközpontban, illetve a Fő utca mellett található a legnagyobb sűrűséggel. A gazdasági és turisztikai területek építésénél is - a kivételektől eltekintve (pl.: Csokonai és Dózsa György utca sarkán műemlék telken álló vegyesbolt) - jellemzően figyelembe vették a település egyedülálló adottságait, léptékükben illeszkednek a településképhez. Az idegenforgalomra épülő kereskedelmi és szolgáltató épületek esetében hiányzik az egységes arculat, ami méltó lenne az egyedülálló építészeti környezethez, s sok helyen egy bazársorra emlékeztet. Ezt a hatást még jobban felerősíti a hirdetőfelületek és táblák változatossága és nagy mennyisége.

A vendéglők legnagyobb részben a Kossuth Lajos utca mellett található.

Tihanyban számos magán- és kereskedelmi szálláshely található. Magasan kvalifikált szálloda a településközpontban nem található; a Kántás Panzió, Oázis Panzió és Kolostor Panzió itt a „legnagyobb” szálláshely szolgáltató. A fentiekben túl számos vendégszoba, vendégház kiadó a belterületen, ezek színvonala és ára jelentős különbségeket mutat. Jellemzően elszórtan található e szálláshelyek, azonban az Aranyház utcában a szálláshelyek „koncentrálódását” láthatjuk.

4.4.5. Egyéb belterületi területhasználat

A *Szabadtéri Színpad* az ösközségben, a Major utcában, a Belső-tó partján található. Bujtor István emléke előtti tisztelgésnek az elhunyt színész-rendező nevét vette fel a felújított Tihanyi Szabadtéri Színpad.

A *Levendula Ház* építése - látogatóközpont tervezése és megvalósítása - az Európa Diploma ajánlásai között szerepelt. A Balaton-felvidéki NPI által működtetett Látogatóközpont mutatja be a Tihanyi-félsziget kialakulásának történetét, értékeit, a tihanyi emberek és a természet évszázados együttélését, s ennek emblemikus kultúráját, a levendulatermesztést. A kétszárnyú földszintes, magastetős épületben, a kiállító tér mellett foglalkoztató és kiszolgáló termek található. Az épület jól illeszkedik a Tihanyra jellemző építészeti formákhoz.

A kiserdőtelepi út mellett található a ingatlan *lovaturisztikai* szolgáltatásoknak ad helyet.

A belterülethez kapcsolódóan található a *Családi szabadidőpark* zöldterülete, mely kiegészül vendéglátással.

A belterület lekúszik hegyről a Balaton partig. Itt található a *hajóállomási strand*, a *hajóállomás és kiszolgáló területei*. (Lásd: 4.3. *Vízpart-ehabilitációs terv alá vont terület vizsgálata* című fejezet)

4.4.6. Zöldfelületek

A településen magas a belterületi zöldfelületek aránya. A nyársas-hegy domboldala a Visszhang-dombtól a 71122 j. összekötő útig erdő. Tihany területén több nagy közkert is található: Attiladomb alja, Csokonai liget az apátság mellett. A település északi részén található a sportpálya. A közterületek, illetve az intézménykertek ápoltak, rendezettek, jól felszereltek. A település területén a frekvenciát jellege miatt kevés az elhanyagolt, parlagon hagyott terület. Játsszóter található a településen a Visszhang-domb alján, a Szőlő utca végén, illetve a közintézmények udvarán. Az újonnan kialakított utcák szabályozási szélessége lehetővé teszi zöldsáv, fasor elhelyezését. Kertépítészeti eszközökkel az utóbbi években megújult az I. András tér, illetve folyamatban van a Posta köz rehabilitációja.

Jelentős zöldfelületi elem a település északi részén található temető területe.

A Tihanyba autóval érkező turisták számára a belterület két kapujában - a temető mellett, a 71122. j. és 7117. j. összekötőutak csomópontjában, a hajóállomásnál - nagy parkolóterület került kijelölésre. A déli parkolóterület minden szombaton helyet biztosít a Tihanyi Piac Placcnak (augusztusban 10 napig az Atr Placcnak), ahol a térségből őstermelők és más árusok kínálják portrékáikat. A parkolóterületek nagy események idején nem rendelkeznek elegendő kapacitással, s a településen belül minden közterületet parkolóhelyként használnak, ezzel csökkentve az utak átteresztő képességét, illetve forgalmi dugókat okozva.

MELLÉKLETEK

1. MELLÉKLET - IRODALOMJEGYZÉK

A tihanyi-félsziget - A Balaton-felvidék természeti értékei III. (Veszprém, 2002)

A tihanyi rév fejlesztési koncepciója (Radius kft., Radius b+s kft., Földes és Társai Építésziroda Kft., 2008.)

A Tihanyi-félsziget fejlesztése, tanulmányterv (Radius kft., Radius b+s kft., Földes és Társai Építésziroda Kft., 2008.)

Tihany a Balaton partján (Régi balatoni levelezőlapok a század első feléből, (Dr. Héjjas Pál, Tihany Község Önkormányzata, Tihany, 1998.)

Tihany vízpart-rehabilitációs terv felülvizsgálatát megalapozó tanulmány (Völgyzugoly Műhely Kft., 2011.)

Váti Városépítési és Tervező Iroda Kft. Tihany településrendezési eszközeinek 2010. évi módosítás

Jogszabályok

Balaton és a parti zóna nádasainak védelméről, valamint az ezeken folytatott nádgazdálkodás szabályairól szóló 22/1998. (II. 13.) Korm. rendelet

Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról szóló 2000. évi CXII. törvény

Természetvédelem. Egyedi tájértékek kataszterezése c. MSZ 20381:2009 sz. szabvány

Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény

Természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény

Tihany vízpart-rehabilitációs szabályozási követelményekkel érintett területének lehatárolásáról és vízpart-rehabilitációs tanulmánytervének elfogadásáról szóló 11/2005.(IV.14.) TNM rendelet

Vízpart-rehabilitációs szabályozás követelményeiről szóló 283/2002 (XII. 21.) Korm. rendelet

Fejlesztési tervek és programok

A Balatonfüredi Kistérség agrárstruktúra és vidékfejlesztési programja (Magyarország Fesztivál Kft., 2004.)

Balatonfüredi Kistérségi Többcélú Társulás Gazdaságfejlesztési Programja (Inspiratura Tanácsadó Iroda, Jókori Pályázati Iroda, Informer Net Bt., 2005.)

Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Hosszú Távú Területfejlesztési Koncepció 2020-ig (Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft., 2009.)

Balaton Régió Fejlesztési Stratégiája 2007-2013 (Vital Pro Kft., 2005.)

Balaton Régió Részletes Fejlesztési Terve 2007-2013 (Balaton Fejlesztési Tanács, 2006.)

Közép-dunántúli Operatív Program

Közép-dunántúli Régió Regionális Stratégiai Program 2007-2013 (MTA RKK NYUTI KDKCS, 2006.)

Közép-dunántúli Régió Turisztikai Fejlesztési Stratégia 2006. (INN-SIDE Tanácsadó Kft., 2006.)

Országos Területfejlesztési Koncepció

Veszprém Megye turisztikai koncepciója

Internetes források

<http://tourist.idea.hu/tihany-es-kornyekenek-tortenete>,

http://www.tihanyilevendulapalanta.hu/Tihanyi_levendula_tortenete.html

<https://teir.vati.hu/>

<http://www.balatonikikotok.hu/>

<http://geo.kvvm.hu/tir/>

<http://tajertektar.hu/>

<http://hu.tihany.hu/>